

# PATRISTICA

# PATRISTICS

## Sinodiconul bizantin al Ortodoxiei

Arhid. Ioan I. Ică jr<sup>1</sup>

### I

#### **Abstract:**

This article introduces a modern edition of Romanian translation of the complete text of the famous Byzantine “Synodicon of Orthodoxy” based on the magisterial 1967 critical edition by Jean Gouillard, as well on the recent editions of the old versions published in 2016 by a group of scholars in the new corpus Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decreta (COGD) and on the important editions and studies of the old Slavonic translation published in 2011 and 2103 by A. Totomanova and I. Biliarsky. Following the complex history of the manuscript tradition, the article highlights the fundamental significance of this important liturgical and dogmatic text as a unique source for the understanding and interpretation of Byzantine Orthodoxy and Orthodox identity.

#### **Keywords:**

Synodikon of Orthodoxy, confession of faith, theological culture, Byzantine Orthodoxy.

Întocmind în urmă cu peste trei decenii, ca tânăr doctorand din prima promoție a cursurilor de doctorat inaugurate în 1984 la Institutul Teologic de Grad Universitar din Sibiu, un studiu despre ignoratele sinoade constantinopolitane din

---

<sup>1</sup> Arhid. Dr. Ioan I. Ică jr, profesor la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

epoca Comnenilor (1081–1180) și importanța lor dogmatică<sup>2</sup>, publicat ulterior în paginile acestei reviste, descopeream în mod obligatoriu și uitatul „Sinodicon al Ortodoxiei” — fascinantul și unicul în felul său monument dogmatico-liturgic, în care Patriarhia Constantinopolului rezuma, sub formă de anateme și aclamații citite solemn din amvonul Sfintei Sofii în fiecare primă duminică din Postul Mare, esențialul hotărârilor acelor sinoade. Absent din *Triodul* românesc aflat în uz liturgic<sup>3</sup>, dar prezent într-o variantă deranjată în toate edițiile *Triodului* grecești vechi și noi, „Sinodiconul Ortodoxiei” beneficiase de o ediție critică exemplară publicată în 1967 la Paris de către Jean Gouillard<sup>4</sup>. Ediția era accesibilă din fericire și în România în biblioteca Institutului de Studii Sud-Est Europene. Obținând, printr-un concurs de împrejurări favorabile și amabilitatea unor personaje discrete, o fotocopie a impozantei ediții, am realizat o traducere românească adnotată care a putut vedea în 1985 lumina tiparului tot în paginile revistei de față la rubrica „Din Sfinții Părinți”<sup>5</sup>. Intenția declarată era aceea de a recupera și în același timp a restitui ca atare „un autentic monument dogmatico-simbolic al Bisericii Ortodoxe, demn de a fi cunoscut ca unul din izvoarele teologiei dogmatice și ca un pasionant capitol de istorie a dogmelor”<sup>6</sup>. Motivul principal invocat pentru acest demers era în primul rând faptul că „în momentul în care Sinoadele Ecumenice au încetat, «Sinodiconul» devenea o adevărată mărturisire de credință a Bisericii bizantine” cu caracter public, oficial și solemn (în Bizanț pasaje din „Sinodicon” au intrat și în mărturisirea de credință rostită și semnată de ipopsfii, episcopii aleși, înainte de

---

<sup>2</sup> Diac. asist. Ioan I. Ică, „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor (1081–1180) și importanța lor dogmatică”, *Revista teologică* II (74) (1992), nr. 1, p. 12-33.

<sup>3</sup> De la prima ediție reprezentată de *Triodul* de la Râmnic din 1731 (CRV 204), traducerea episcopul Damaschin Dascălul (1708-1725) publicată după moartea sa în Oltenia austriacă; cf. I.Bianu/N.Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508-1830. Tomul 2:1717-1808*, București, 1910, p. 42-45.

<sup>4</sup> J. Gouillard, „Le Synodikon de l’Orthodoxie”, *Travaux et Mémoires* 2, Centre de recherche d’histoire et civilisation byzantines, Paris, 1967, p. 1-297: studiul tradiției manuscrise, p. 1-42; ediție, p. 41-118; comentarii, p. 119-290.

<sup>5</sup> Drd. Ioan I. Ică, „«Synodikonul Ortodoxiei», prezentare și traducere adnotată”, *Mitropolia Ardealului* 30 (1985), nr. 7-8, p. 440-442 prezentare și p. 443-457 traducerea adnotată.

<sup>6</sup> Impulsul l-a oferit și constatarea faptului că, fragmentar și dislocat, extrase din „Sinodiconul Ortodoxiei” au fost reținute de dogmatistul atenian Ioannis Karmiris (1904-1992) în faimoasa sa colecție *Dogmatika kai symbolika mnēmeia tes Orthodoxou Katholikēs Ekklēsiās*, t. II, ed. II, Atena, 1960, p. 244-249, 410-413, 414-416. Un astfel de gest recuperator era salutar, dată fiind căderea în uitare a monumentului dogmatico-liturgic bizantin, dar în același timp „limitativ”: simpla antologare nu-i făcea totuși decât parțial dreptate, pierzând coerența sa și distona față de „importanța lui dogmatico-simbolică și istorică excepțională și multiplele implicații pentru capitole fundamentale ale dogmaticii”, cum scriam în 1985, p. 492.

hirotonie.). În trei etape: în 843 în apărarea teologiei icoanelor, în anii 1081-1180 într-o serie de apărări ale dogmei hristologice și soteriologice și de frânare a raționalizării lor și în 1351 în apărarea teologiei luminii și energiilor necreate, Patriarhia Ecumenică din Constantinopol a venit în apărarea și explicitarea Tradiției patristice cu formulări dogmatice memorabile și într-un remarcabil, pentru Evul Mediu, efort de fidelitate dinamică și explicitare vie a dogmelor ortodoxe clasice ale Sinoadelor Ecumenice. Absența „Sinodiconului Ortodoxiei” din edițiile slave și românești moderne ale *Triodului* (unde apare menționat doar în Sinaxarul Duminicii Ortodoxiei), precum și faptul că e „aproape necunoscut și practic neutilizat în literatura teologică de la noi”, erau tot atâtea argumente care au stat la baza realizării și publicării în 1985 a primei, credeam atunci, traduceri românești a „Sinodiconului Ortodoxiei” ca text dogmatic reprezentativ al Ortodoxiei bizantine.

Viziunea predominant sistematică adoptată a avut însă la rândul ei efect dublu limitativ: atât asupra textului „Sinodiconului”, determinând renunțarea la traducerea amplei secțiuni de aclamații ale împăraților, împărăteselor și patriarhilor bizantini, cât și asupra sumarei prezentări a contextelor, reduse la un minimum, lipsind elemente istorice și filologice cheie pentru corecta încadrarea și evaluare a unui monument dogmatico-liturgic bizantin de complexitatea „Sinodiconului Ortodoxiei”. Este ceea ce a condus la realizarea prezentei versiuni românești revăzute și integrale a „Sinodiconului” bizantin „al Ortodoxiei” resituată în contextele ei, proiect la care imbolduri esențiale au venit din partea câtorva recente publicații, care l-au readus după 2010 în actualitatea științifică imediată.

Importanța excepțională a monumentului dogmatico-liturgic bizantin a primit o excelentă ilustrare și confirmare decisivă prin inserarea textului „Sinodiconului Ortodoxiei” în cinci variante (bizantină, georgiană, bulgară, sârbă și rusă) în noua ediție a monumentalului corpus *Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decreta* (COGD)<sup>7</sup> demarată în 2007 la editura Brepols (Belgia) în cadrul celebrei

---

<sup>7</sup>Seria COGD își propune să fie o reluare la un nivel superior a mai vechii colecții COD—*Conciliorum Oecumenicorum Decreta*, curantibus J. Alberigo, P.-P. Joannou, C. Leonardi, P. Prodi, consultante H. Jedin, Herder, Basel, 1962, XXII + 792 + 72 p.; ed. III, Bologna, 1973, XXIV + 1135 + 169\* p. —, o ediție a „decretelor conciliilor ecumenice”, cu alte cuvinte a celordouăzeci de astfel de reuniuni recunoscute de Biserica Romano-Catolică, realizată în anii 1960-1962 de un grup de tineri istorici grupați în Centrul de documentare al Institutului pentru Științe Religioase din Bologna înființat de preotul Giuseppe Dossetti (1913-1996) pentru a oferi documentația istorică necesară Conciliului Vatican II. Ediția a treia, din 1973, care a inclus și documentele Conciliului Vatican II (1962-1965), s-a bucurat de un remarcabil succes, fiind tradusă în italiană, engleză, germană, franceză și coreeană.

Ediția *Concilia Generalia Ecclesiae Catholicae* în patru volume in folio la Roma între 1602 și 1608 a urmat lista stabilită de cardinalul Roberto Bellarmino în 1586 tipărind

deja colecții „Corpus Christianorum” (CC) de profesorul Giuseppe Alberigo (1926-2007). Într-o primă fază, intenția era publicarea într-un prim volum a textului critic stabilit de un colectiv de specialiști al hotărârilor dogmatice și canonice ale Sinoadelor Ecumenice ale Bisericii (325-787), urmat de un al doilea volum cu textul critic al hotărârilor Sinoadelor Ecumenice și Generale ale Bisericii Romano-Catolice (869-1965) și de un al treilea volum cu caracter istoric și bibliografic. Primul volum al seriei, apărut în 2007, publica în ediții critice textul simbolurilor de credință, al hotărârilor dogmatice și canoanelor primelor Șapte Sinoade Ecumenice, de la Niceea I (325) până la Niceea II (787), incluzând și textul critic al canoanelor Sinodului (controversat în Biserica romană) Trullan/Quinisextum (Constantinopol, 691-692)<sup>8</sup>. Succesorul lui G. Alberigo, decedat în 2007, profesorul Alberto Melloni, a anunțat în 2007-2008 regândirea întregului proiect (generând o dezbatere în istoriografia romano-catolică). Pe lângă acum două volume consacrate conciliilor „generale” și „ecumenice” ale Bisericii Romano-Catolice, publicate în 2009 și 2013<sup>9</sup>, au fost anunțate alte trei volume dedicate: marilor sinoade ale Bisericii Ortodoxe (vol. IV), sinoadelor Bisericii

---

simbolurile și actele primelor Șapte Sinoade Ecumenice urmate de actele sinodului antifotian de la Constantinopol din 869-870 și de cele ale altor zece concilii generale occidentale: Lateran I-IV (1123, 1139, 1179 și 1205), Lyon I-II (1245, 1274), Vienne (1311-1312), Florența (1439), Lateran V (1512-1517) și Trento (1545-1563), în total deci 18 concilii. Prin adăugarea ulterior a actelor conciliilor de la Konstanz (1414-1418), Basel (1436-1438) și Vatican I (1870), numărul conciliilor ecumenice recunoscute în Biserica Romano-Catolică până în 1960 se ridica deci la 20, cu Conciliul Vatican I devenind 21.

<sup>8</sup>I. *The Oecumenical Councils. From Nicaea I (325) to Nicaea II (787)* (CC COGD 1), Brepols, Turnhout, 2007, XIV + 373 p.

<sup>9</sup>III. *The Oecumenical Councils of the Roman Catholic Church. From Trent to Vatican II (1545-1965)* (CC COGD 3), 2009, XI + 739 p. cu actele conciliilor Trento (1545-1563), Vatican I (1870) și Vatican II (1962-1965); și II. *The General Councils of Latin Christendom. From Constantinople IV (869/870) to Lateran V (1512-1517)* (CC COGD 2), 2013, 2 vol., 1450 p. actele conciliilor Constantinopol IV (antifotian, 869-870), Lateran I-IV (1123, 1139, 1179, 1215), Lyon I-II (1245, 1274), Vienne (1311-1312), Konstanz (1414-1418), Basel (1431-1449), Ferrara-Florența-Roma (1437-1445) și Lateran V (1512-1517). La acestea editorii au adăugat și actele conciliilor controversate din Pisa (1409) și Pavia-Sienna (1423), precum și cele ale sesiunilor conciliului conciliarist de la Basel de după suspendarea și mutarea lui la Ferrara în 1437. Aceste inserții, precum și degradarea acestor concilii de la rangul de „ecumenice” — ca în ediția inițială din 1962 și 1973 — la cel de simple „concilii generale” ale „creștinătății latine”, au provocat reacții critice și au condus în 2007 și 2015 la o polemică între cardinalul Walter Brandmüller (n. 1929), întemeietor al revistei *Annuario Historiae Conciliorum*, și profesorul Alberto Melloni pe tema statutului, numărului și locului teologic al sinoadelor ecumenice și generale în Biserica Romano-Catolică. Dezbatere care e departe de a se fi încheiat.

Orientală armeană, siriană și etiopiană (vol. V) și sinoadelor Reformei (vol. VI), seria urmând să fie încheiată de un volum de indici generali și o postfață (vol. VII). În 2016-2017, au fost publicate cele trei tomuri însumând 15000 de pagini ale volumului IV dedicat „marilor sinoade ale Bisericii Ortodoxe: decizii și synodika” din intervalul 861-2016: într-un prim tom este editat critic textul grec a 17 sinoade constantinopolitane reprezentative dintre anii 861 și 1872<sup>10</sup>, al doilea publică textul slavon și rusesc a 7 sinoade moscovite reprezentative din intervalul 1551-2000<sup>11</sup>, iar un al treilea republică documentele Sinodului Panortodox din Creta, 2016<sup>12</sup>. Elementul de noutate îl constituie secțiunea „Synodika” din finalul primului tom (p. 375-518), unde după textul celor 17 sinoade constantinopolitane din intervalul 861-1872 sunt editate critic cinci variante ale „Sinodiconului Ortodoxiei”:

— *Synodicum Orthodoxiae Alexii Studitae* (1025-1043), editat de F. Lauritzen: p. 377-380 introducerea și p. 383-393 textul grec;

— *Synodicum Georgicum* (1020), editat de B. Martin-Hisard: p. 397-402 introducerea și p. 404-425 textul gruzin cu traducere engleză;

— *Synodicum Bulgaricum* (1211), editat de A. Totomanova: p. 429-436 introducerea și p. 439-468 textul slavon;

— *Synodicum Serbicum* (1220), editat de T. Subotin-Golubović: p. 471-484 introducerea și p. 486-496 textul slavon;

— *Synodicum Russicum* (1037), editat de K.A. Maksimovici: p. 499-505 introducerea și p. 509-518 textul slavon.

---

<sup>10</sup>*The Great Councils of the Orthodox Churches. Decisions and Synodika. From Constantinople 861 to Constantinople 1872* (CC COGD 4/1), 2016, 520 p. Volumul publică în originalul grec canoanele sinoadelor fotiene din 861 și 879-880, tomosul de unire din 920 (care a pus capăt controverselor tetragamice), hotărârile sinoadelor din 1030 (împotriva patriarhului siro-iacobit Ioan VIII), din 1082 (împotriva filozofului Ioan Italos), din 1166 (în controversa legată de interpretarea dogmatică a versetului „Tatăl meu e mai mare decât Mine”), din 1285 (împotriva lui Ioan Bekkos și „Filioque”), cele din 1341, 1347 și 1351 (în apărarea luminii și energiilor necreate), din 1484 (anulând „unirea” de la Florența), cele din 1638, 1642 și 1672 (Ierusalim) (împotriva lui Chiril Lukaris și a „mărturisirii” sale calvinizante), cel din 1691 (împotriva învățăturii euharistice a lui Ioan Cariofil), cel din 1755 (împotriva botezului occidental) și cel din 1872 (împotriva filetismului sau naționalismului religios).

<sup>11</sup>*The Great Councils of the Orthodox Churches. From Moscow 1551 to Moscow 2000* (CC COGD 4/2), 2016, p. 522-1094. Sunt editate în originalul slavon sau rusesc hotărârile sinoadelor moscovite din 1551 (Stoglav), din 1666-1667 (împotriva patriarhului Nikon și a rascolului), din 1917-1918 (Soborul de reorganizare a Patriarhiei Ruse) din 1948 (Conferința panortodoxă) și sinoadele locale ale Patriarhiei Ortodoxe Ruse din 1971, 1988 și 2000.

<sup>12</sup>*The Great Councils of the Orthodox Churches. Decisions and Synodika. Crete 2016* (CC COGD 4/3), 2017, p. 1000-1447.

Suprascrierea liturgică — „Sinodicon care se citește în Duminica Ortodoxiei” — și titlul monumentului — „Mulțumire anuală datorată lui Dumnezeu în ziua în care am luat înapoi Biserica lui Dumnezeu, împreună cu arătarea dogmelor bunei-cinstiri [de Dumnezeu] și răsturnarea relelor cinstiri [de Dumnezeu] ale răutății” — precizează exact funcția și originea documentului: actualizarea anuală a evenimentului triumfal al restabilirii definitive a icoanelor în Constantinopol în 11 martie 843, în prima duminică a Postului Mare, devenită prin aceasta de atunci încoace „Duminica Ortodoxiei”. Compus de patriarhul mărturisitor Metodie cu prilejul primei aniversări în 2 martie 844, „Sinodiconul Ortodoxiei” e un document dogmatico-liturgic unic în felul său — nici hotărâre sinodală<sup>13</sup>, nici simplă omilie comemorativă — alcătuit dintr-un prolog omiletic urmat de un șir de aclamații și anateme cu caracter dogmatic („triumful Ortodoxiei”) și încheiat de un șir de diptice („triumful ortodocșilor”) care aclamă în ordine ierarhică mai întâi pe eroii Ortodoxiei iconodule (patriarhi, episcopi, monahi) cu umilirea simetrică a liderilor iconomahiei, iar apoi pe capii societății ortodoxe reconciliate reprezentați în unitate simfonică de împărații, patriarhii și episcopii ortodocși în viață sau defuncți. Transmis nemodificat, exceptând completarea dipticelor, ca Sinodicon al icoanelor în cele două secole ale dinastiei Macedonenilor, „Sinodiconul” oficial „al Ortodoxiei” va fi amplificat în intervalul 1040-1170, și apoi în 1351, prin inserarea anatemei unui șir de sinoade constantinopolitane (Sinodicoane provinciale au inserat și serii de anateme împotriva bogomilismului), devenind un fel de mărturisire de credință a Bisericii bizantine, o veritabilă „Magna Charta a Ortodoxiei” (G. Podskalsky)<sup>14</sup>.

„Sinodiconul Ortodoxiei” a fost publicat pentru prima dată în *Triodul* grec — unde a rămas și e retipărit până în zilele noastre — care a văzut lumina tiparului pentru întâia oară la Veneția în 1522.<sup>15</sup> Cel care l-a publicat a fost învățatul grec

---

<sup>13</sup>Fără inițiativa unui împărat și fără un nou sinod ecumenic, care implicau intervenția Imperiului și Romei, chiar fără nici o referire măcar la Sinodul VII Ecumenic de la Niceea (787), Biserica Constantinopolului ieșea singură din impasul crizei celei de-a doua iconomahii (815-843), care făcuse din ea timp de aproape trei decenii o Biserică eretică și schismatică, proclamându-și singură ortodoxia credinței și constituirea corpului eclezial, ba chiar revendicând de acum Ortodoxia drept marcă identitară proprie: Bizanțul e Ortodoxia și Ortodoxia e Bizanțul! Cf. excelentul studiu al lui B. Flusin, „Le triomphe des images et la nouvelle définition de l'orthodoxie. À propos d'un chapitre du *De ceremoniis* (I. 37)”, în: *Orthodoxy and Heresy in Byzantium*, ed. A. Rigo/P. Ermilov (Quaderni di *Nea Rhômē* 4), Roma, 2000, p. 3-20, aici p. 19-20.

<sup>14</sup>G. Podskalsky, *Theologische Literatur des Mittelalters in Bulgarien und Serbien 865-1495*, München, 2002, p. 250.

<sup>15</sup>Cf. E. Legrand, *Bibliographie hellénique (s. XV<sup>e</sup>-XVI<sup>e</sup>)*, vol. I, Paris, 1885, p. 173 (nr. 66) și vol. III, 1903, p. 273-274 (nr. 242).

Andreas Kounadis, originar din Patras, în cadrul unui proiect care urmărea tipărirea tuturor cărților liturgice ortodoxe grecești<sup>16</sup>. Kounadis a tipărit un exemplar al „Sinodiconului” folosit în mitropolia din Patras la sfârșitul secolului XIV, cum se poate vedea din lista celor cinci mitropoliți ai locului din veacul XIV aclamați aici și din faptul că ultimul împărat aclamat este Ioan VI Cantacuzino (1347-1354), iar ultimul patriarh este Filotei Kokkinos (1341-1354 și 1364-1376).

*Triodul* bizantin în general și „Sinodiconul Ortodoxiei” în special au fost supuse la mijlocul secolului XVII unei severe critici dogmatice din perspectiva teologiei scolastice latine de către eruditul grec unit cu Roma și bibliotecar al Vaticanului care a fost Leo Allatius (1586-1669); acesta a denunțat în termeni aspri prezența aici a „erezilor” „palamite” și aclamarea unor personaje „eretice” și „schismatice”, ca Fotie sau Grigorie Palama, recomandând curiei romane cenzurarea lor<sup>17</sup>. Așa s-a ajuns ca în edițiile *Triodului* grec pentru grecii uniți cu Roma apărute la Bologna în 1724 și la Roma în 1879 să figureze o versiune mult prescurtată și desfigurată a „Sinodiconului”<sup>18</sup>. În 1715, eruditul patrolog benedictin Bernard de Montfaucon publicase ca „omilie pentru Duminică întâi din Postul Mare” o variantă deranjată a „Sinodiconului” găsită într-un codex parizian și atribuită patriarhului Mihail Keroularios (1043-1053)<sup>19</sup>.

Prima ediție științifică, necritică și incompletă (fără diptice), a „Sinodiconului” bizantin a fost publicată de bizantinologul rus Feodor Uspenski (1845-1928) la Odessa în 1893.<sup>20</sup> În 1891, același Uspenski tipărise și vechea traducere slavono-rusă din secolul XI<sup>21</sup>, retipărită de E. Petuhov în 1895<sup>22</sup>. În 1855, filologul bulgar Spiridon Palauzov anunța descoperirea unui manuscris din secolul XIV conținând o versiune slavonă bulgară a „Sinodiconului Ortodoxiei” completată cu anateme antibogomile introduse cu prilejul unui sinod antibogomil ținut la Tărnovo în 1211 sub țarul Borilă Asan, căreia i-a dat numele „Sinodiconul țarului Borilă”. În 1876, filologul bulgar Marin Drinov identifica o versiune a

<sup>16</sup>În 1521, Kounadis a tipărit *Psaltirea*, iar în 1522 a continuat cu *Triodul* apărut cu câteva luni înaintea decesului subit al învățatului grec, a cărui tipografie și-a continuat activitatea până în 1533, imprimând între alte cărți și prima ediție a operelor lui Homer.

<sup>17</sup>Leonis Allatii *De libris ecclesiasticis Graecorum disserationes*, Paris, 1646, p. 143-193.

<sup>18</sup>Retipărită de N. Nilles SJ în *Kalendarium manuale utriusque Ecclesiae Orientalis et Occidentalis*, vol. II, Innsbruck, 1897, p. 109-116.

<sup>19</sup>*Bibliotheca Coisliniana, olim Seguieriana*, Paris, 1715, p. 96-102; retipărită de Mansi, XIII, 1766, 809-820 și de Migne în PG 120, 724-736.

<sup>20</sup>F. Uspenski, *Sinodik v Nedeliu Pravoslaviia: svodnîi tekst i prilozheniia*, Odessa, 1893.

<sup>21</sup>F. Uspenski, *Ocerki po istorii vizantiiskoi obrazovinnosti*, S. Peterburg, 1891, p. 89-145.

<sup>22</sup>E. Petuhov, *Ocerki iz literaturnoi istorii Sinodika. I. Sudbî teksta Cina Pravoslaviia na russkoi pocive do polovinî XVIII v.*, S. Peterburg, 1895.

acestui „Sinodicon” într-un manuscris copiat în 1575. Ediția „Sinodiconului țarului Borilă” pe baza acestor două manuscrise intrate în fondul Bibliotecii Naționale „Chiril și Metodie” din Sofia a fost realizată de Mihail Proprujenko abia în 1928<sup>23</sup>. Versiunea slavonă sârbă a „Sinodiconului” realizată în jurul anului 1220 cu prilejul sinodului de la Zicea, care a urmat autocefaliei Bisericii Sârbe din 1219, a fost editată în 1959-1960 de Vladimir Moșin care a prefăcut-o cu un amplu studiu critic<sup>24</sup>. În 2010, cu prilejul împlinirii a opt sute de ani de la Sinodul de la Tărnovo din 1211, un colectiv de savanți bulgari, compus din filologii și istoricii Anna-Maria Totomanova și Ivan Biliarski împreună cu bizantinologul Ivan Bojilov, a publicat o excelentă ediție critică modernă a „Sinodiconului țarului Borilă”<sup>25</sup>. Editorii au clarificat faptul că varianta Palauzov (mss.289 BN Sofia) a fost realizată prin adaptarea și amplificarea „Sinodiconului” bizantin al epocii Comnenilor (C), în timp ce varianta Drinov (mss.432 BN Sofia) e o adaptare a „Sinodiconului” epocii Paleologilor. O altă variantă slavo-bulgară a „Sinodiconului Ortodoxiei” din secolul XIV semnalată în 1967 de J. Gouillard în manuscrisul slav 307 (grav avariat) din Biblioteca Academiei Române, a fost studiată și restituită exemplar de Ivan Biliarski într-o monografie publicată în 2013<sup>26</sup>. Analiza meticuloasă întreprinsă a relevat faptul că avem de-a face cu singurul exemplar complet cunoscut al unei traduceri slavone a variantei Paleologe (P) a „Sinodiconului” bizantin: traducerea în slavonă de redacție sârbă realizată probabil la mănăstirea athonită sârbă Hilandar a unui „Sinodicon al Ortodoxiei” athonit de la sfârșitul secolului XVI<sup>27</sup>.

---

<sup>23</sup>M. Proprujenko, *Sinodik țaria Borila* (Bălgarski starini 8), Sofia, 1928.

<sup>24</sup>V. Moșin, „Serbskaia redakția Sinodika v Nedeliu Pravoslaviiia”, *Vizantiiski Vremennik* 16 (1959), p. 317-394 „Analizir tekstov” și 17 (1960), p. 278-353 „Tekst”.

<sup>25</sup>I. Bojilov, A.-M. Totomanova, I. Biliarski, *Borilov Sinodik. Izdanie i perevod* (Istoriia i Knijnina), Sofia, 2010, 386 p. Ediție critică: p. 91-295; studiu filologic: p. 55-86; introducere istorică: p. 10-54.

Mulțumesc aici domnului profesor Ionuț Alexandru Tudorie de la Facultatea de Teologie din București pentru amabilitatea de a-mi fi facilitat accesul la această publicație esențială.

<sup>26</sup>I. Biliarski, *Paleologoviat Sinodik v slavianski perevod* (Istoriia i Knijnina), Sofia, 2013, 117 p.

<sup>27</sup>Proveniență atestată de două adaosuri locale inconfundabile: inserarea înaintea anatemelor sinodului palamit din 1351 a textului slavon al condamnării unui grup de monahi cu practici „entuziaste” și excentrice de tip „bogomil” printr-o scrisoare a adunării generale athonite din 1344 — text grec editat de A. Rigo, „L’assemblea generale athonita del 1344 su un gruppo di monaci bogomili (*Vatic. gr. 604*, f. 11r-12v)”, *Cristianesimo nella storia* 5 (1984), p. 475-506; traducere românească diac. Ioan I. Ică jr în: Sfântul Grigorie Palama, *Tomosuri dogmatice — Viața — Slujba. Scrieri I*, Sibiu, 2009, p. 207-210 —, și, înainte de epilog, a aclamării episcopilor Nifon și Iacob ai Ierissosului.



Într-un important excurs (p. 98-111), savantul bulgar analizează în paralel varianta Paleologă a „Sinodiconului Ortodoxiei” din edițiile tipărite ale *Triodului*. Varianta greacă tipărită de Kounadis în 1522 a fost tradusă în slavona de redacție rusă și tipărită în *Triodurile* imprimate la Kiev în 1627, 1640, 1646 și 1664, dar și la Lvov și Moscova în 1656 și 1699.<sup>28</sup> Cercetând edițiile *Triodului*, Ivan Biliarski a descoperit existența unei vechi traduceri românești a „Sinodiconului” Paleologilor, necunoscute până acum, tipărită o singură dată în *Triodion*-ul slavo-român (slujbele în slavonă, tipicul, lecturile biblice și sinaxarele în românește) imprimat în 1700 la Buzău de episcopul tipograf de aici Mitrofan.<sup>29</sup> Punând pe coloane structura „Sinodiconului Ortodoxiei” din edițiile de la Veneția 1559, Kiev 1664 și Buzău 1700 și constatând identitatea lor, Ivan Biliarski e de părere că în cazul celor din urmă am avea de-a face cu traduceri succesive: „Sinodiconul” slavo-rus de la Kiev traducând „Sinodiconul” bizantin de la Veneția, iar „Sinodiconul” românesc de la Buzău traducând „Sinodiconul” slavo-rus de la Kiev.

Editând în transliterare într-un articol anterior textul vechii traduceri românești a „Sinodiconului Ortodoxiei” uitată în paginile *Triodion*-ului slavo-român din 1700 de la Buzău<sup>30</sup>, am identificat drept cel mai plauzibil realizator al tălmăcirii din „ellinească” a „sinaxarelor” și celorlalte „cetanii” din *Triod*, inclusiv deci a „Sinodiconului Ortodoxiei”, în persoana elenistului Radu Greceanu (1655-1725)<sup>31</sup>, traducătorul explicit din *greaca veche* al sinaxarelor din cele douăsprezece volume ale *Mineielort* tipărite de episcopul Mitrofan la Buzău toate în 1698<sup>32</sup>, doar un an înaintea *Triodion*-ului de la Buzău.

Recenta descoperire a vechii traduceri românești a „Sinodiconului Ortodoxiei” și fastuoasa lui readucere în actualitate prin integrarea variantelor lui

---

<sup>28</sup>În 1767, din ordinul țarinei Ekaterina II, mitropolitul Gavriile Petrov a redactat pentru Duminica întâi din Postul Mare o nouă „Slujbă a Ortodoxiei” (*Cin Pravoslaviia*), alcătuită din rugăciuni și ectenii care încadrează o lectură solemnă a Crezului niceo-constantinopolitan, a 12 anateme generale ale celor care contestă adevărurile generale ale creștinismului și a câtorva aclamații ale unor apărători ai icoanelor și împărați bizantini, ale țarilor, patriarhilor și episcopilor ortodocși și tuturor ortodocșilor.

<sup>29</sup>CRV 121. Cf. I. Bianu/N. Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508-1830, t. I: 1508-1716*, București, 1903, p. 402-409 cu textul prefeței mitropolitului Teodosie către Constantin Brâncoveanu.

<sup>30</sup>Cf. arhid. Ioan I. Ică jr., „Vechea traducere uitată a Sinodiconului Ortodoxiei”, *Revista Teologică*, 1, 2018, p. 210-249.

<sup>31</sup>Cf. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, ed. II, Ed. Academiei Române, 2002, p. 421-425.

<sup>32</sup>CRV 111. Cf. Bianu/Hodoș, *op. cit.*, p. 367-368.

bizantine și slave din anii 1030-1220 într-un corpus de texte sinodale normative ale Bisericii cum este monumentală serie *Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decreta* sunt cele două mobiluri care ne-au determinat să publicăm mai jos traducerea adnotată integrală a acestui monument dogmatico-liturgic reprezentativ al Ortodoxiei bizantine, dar din păcate uitat și insuficient de bine cunoscut și valorificat în teologia ortodoxă actuală.

Baza și ghidul sigur în această întreprindere a fost ediția științifică sistematică și definitivă a „Sinodiconului” bizantin „al Ortodoxiei” dublată de o amplă monografie istorică publicată în 1967 de Jean Gouillard (1910-1987). Ținând cont de toate manuscrisele existente bizantinologul francez a stabilit cu precizie etapele și formele constituirii monumentului în cele trei variante principale ale lui: Sinodiconul inițial al epocii Macedonenilor (M; 8 manuscrise), cel al epocii Comnenilor (C; 20 de manuscrise<sup>33</sup>) și cel al epocii Paleologilor (P; 6 manuscrise<sup>34</sup>). Dacă în C seriile de anateme sunt dispuse în succesiune cronologică, în P - din care provine și varianta tipărită în Triodurile grecești și slavonești - ordinea lor istorică este perturbată și, ca atare, coerența teologică a textului are de suferit.

Elementul cel mai surprinzător rezultat din analiza tradiției manuscrise e acela că — exceptând tradiția locală periferică a așa-numitului Sinodicon al Bisericii Eladei — textul „Sinodiconului Ortodoxiei” nu apare niciodată în manuscrisele bizantine ale Triodului, ci este copiat în canonice cu caracter erudit sau liturgic<sup>35</sup>.

Un exemplu de astfel de compilație erudită este codicele *Monac.gr.* 380 (sec. XII), 568 f.<sup>36</sup>, care cuprinde în principal Sintagma canoanelor în XIV titluri și textul comentat al corpusului canoanelor apostolice și sinoadelor ecumenice și locale. Ele apar prefăcute de o sinopsă anonimă a Sinoadelor Ecumenice (f. 14-18) urmată de o colecție a hotărârilor Sinoadelor Ecumenice (*Synodika tōn oikoumenikōn synodōn ēgoun horoi VI*, f. 19-40): hotărârea Sinodului de la Chlacedon (451) incluzând în ea Simbolurile de credință de la Niceea și Constantinopol, hotărârea Sinodului constantinopolitan din 536 împotriva lui Sever al Antiohiei confundat cu Sinodul V Ecumenic din 553, hotărârea Sinodului

---

<sup>33</sup>Toate aceste manuscrise reprezintă Sinodicoane provinciale, mai exact cele ale Bisericii Cretei, Ciprului, Rodosului, Eladei, Argosului sau Lacedemoniei.

<sup>34</sup>Sinodicoane locale și acestea, cel mai dezvoltat fiind cel al Bisericii Tesalonicului cu inserări de ample anateme și aclamații ale protagoniștilor disputelor palamite din generația a doua și a treia.

<sup>35</sup>J. Gouillard, „Le Synodikon de l'Orthodoxie”, 1967, p. 6-7.

<sup>36</sup>Accesibil on line <http://daten.digitale-sammlungen.de/~db/0004/bsb00044648/images/index.html>.

VI Ecumenic (681), hotărârea Sinodului VII Ecumenic (787), Sinodiconul Ortodoxiei (844) și așa-numitul „Tomos al unirii” al sinodului de la Constantinopol din 920 (care a pus capăt controverselor tetragamice interzicând căsătoria a patra).

Aceeași colecție pentru uz liturgic se regăsește în manuscrise care conțin textul acestor șase hotărâri (*horoi*) de citit solemn din amvon cu prilejul aniversării lor liturgice. Un exemplu unic de acest gen e *cod. Holkham* 6, 173 f. de la Oxford<sup>37</sup>, copiat în 1050 și reprezentând Sinodiconul Patriarhiei Antiohiei, manuscris scris cu litere mari, doar 12 rânduri pe pagină cu notații efonetice și care cuprinde : „Tomosul unirii” de citit în duminica dintre 6 și 12 iulie, hotărârea Sinodului de la Chalcedon de citit în 16 iulie, hotărârea din 536 de citit în duminica dintre 16 și 23 iulie, hotărârea Sinodului VI Ecumenic de citit în duminica de după 14 septembrie, hotărârea Sinodului VII Ecumenic de citit în 11 octombrie și Sinodiconul Ortodoxiei de citit în prima Duminică din Postul Mare.

În colecții similare ni s-au transmis și Sinodiconul bulgar și cel sârb. Astfel codicele Palauzov (ms. 289 *BN Sofia*), 118 f., copiat în 1380, conține: Sinodiconul slavon al țarului Borilă (Târnovo 1211) urmat de textul slavon al hotărârilor sinoadelor constantinopolitane din 451, 536, 681, 787 și 920, dar și fragmente ale aceluiași hotărâri în originalul grec<sup>38</sup>. Iar codicele 73 de la mănăstirea Troița din Plievlia (Munte Negru), copiat în 1390, cuprinde și el în traducere slavonă de redacție sârbă „Tomosul unirii” din 920, Sinodiconul sârb de la Zicea (1220) și hotărârile sinoadelor constantinopolitane din 451, 536, 681 și 787<sup>39</sup>.

Act al Bisericii Constantinopolului gândit pentru o sărbătoare cu caracter religios și politic celebrate anual cu fast la Aghia Sofia, „Sinodiconul Ortodoxiei” s-a răspândit din capitala imperiului la catedralele episcopale și în marile mănăstiri din provincii (nu și la parohii). Numele „Sinodicon” i-a venit de la cartea cu hotărârile Sinoadelor Ecumenice pentru uz liturgic cu care a fost asimilat monumentul dogmatico-liturgic din 844, rămas, după abandonarea lecturii liturgice publice a hotărârilor Sinoadelor Ecumenice, expresia teologică emblematică a conștiinței de sine a Ortodoxiei bizantine. Motiv suficient pentru a-l restitui în integralitatea lui și a-i recupera la nivelul reflecției teologice și istorice multitudinea semnificațiilor lui.

---

<sup>37</sup>CfR. Jenkins/C. Mango, „A Synodicon of Antioch and Lacedaemonia”, *Dumbarton Oaks Papers* 15 (1961), p. 225-242.

<sup>38</sup>Cf. I. Božilov, A. Totomanova, I. Biliarski, *Borilov Sinodik. Izdanie i perevod*, Sofia, 2010, p. 58-62.

<sup>39</sup>Cf. V. Mošin, „Rukopis pljevaljskog Sinodika pravoslavlja”, *Slovo*, VI-VIII, Zagreb, 1957, 154-177.

## II

Sinodiconul care se citește în Duminica Ortodoxiei<sup>40</sup>

<Facerea sfântului patriarh Metodie>

[I. Sinodiconul restabilirii icoanelor (2 martie 844)<sup>41</sup>]

[Sinodiconul epocii Macedonenilor]

Mulțumire anuală datorată lui Dumnezeu în ziua în care am luat înapoi Biserica lui Dumnezeu, împreună cu arătarea dogmelor bunei-cinstiri [de Dumnezeu] și răsturnarea relelor cinstiri [de Dumnezeu]<sup>42</sup> ale răutății [ereziei]

Urmând<sup>43</sup> vorbelor profeților, cedând îndemnurilor apostolilor, învățați fiind de istoriile evangheliilor, prăznuim ziua înnoirii. Căci zice Isaia: „Să se înnoiască ostroavele înaintea lui Dumnezeu”<sup>44</sup> făcând aluzie la bisericile cele dintre păgâni; să nu fie însă bisericile pur și simplu zidirile și strălucirile lor, ci plinătatea bine-cinstitorilor de Dumnezeu<sup>45</sup> din ele și imnele și doxologiile cu care slujesc aceștia Dumnezeirea. Îndemnând același lucru, apostolul ne poruncește „să umblăm întru înnoirea vieții”<sup>46</sup> și „dacă este cineva în Hristos creație nouă”<sup>47</sup>, să se reînnoiască<sup>48</sup>. Iar cuvintele Domnului spun: „Și era sărbătoarea înnoirii [Templului] în Ierusalim și era iarnă”<sup>49</sup> arătând profetic: fie iarna duhovnicească, în care neamul iudeilor pune în mișcare împotriva Mântuitorului obștesc furtunile și tulburarea uciderii mânjite cu sânge, fie iarna care întristează simțurile noastre trupești prin prefacerea aerului în ger. Pentru că a trecut, da, a trecut și peste noi iarna, dar nu orice iarnă, ci cea care revarsă cruzimea unei răutăți cu adevărat mari.

---

<sup>40</sup>Traducere după ediția critică Jean Gouillard, „Le Synodikon de l'Orthodoxie”, *Travaux et Mémoires* 2, Centre français de recherche d'histoire et civilisation byzantines, Paris, 1967, p. 44-107.

<sup>41</sup>Pentru detalii cadrul istoric al evenimentelor din 843 și doctrina iconologică a „Sinodiconului”, a se vedea analizele lui Gouillard: J. Gouillard, „Le Synodikon de l'Orthodoxie”, p. 119-168, 169-182, iar în românește volumul meu: Sfântul Teodor Studitul, *În apărarea sfintelor icoane — dosarul unei rezistențe teologice*, studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr, 2017, p. 122-132 discuție cu bibliografia recentă și p. 434-445 traducere românească.

<sup>42</sup>*Eusebeia-dyssebēmata*.

<sup>43</sup>Preambulul „Sinodiconului” calchiază și adaptează pentru contextul secolului IX Cuvântarea a 44-a a sfântului Grigorie Teologul *La duminica nouă* (PG 36, 608-621).

<sup>44</sup>Is 41, 1; 46, 16.

<sup>45</sup>*Eusebountōn*.

<sup>46</sup>Rm 6, 4.

<sup>47</sup>2 Co 5, 17.

<sup>48</sup>2 Co 4, 16; Col 3, 10; Rm 12, 2.

<sup>49</sup>In 10, 22.

Dar acum ne-a înflorit primăvara prielnică a harurilor lui Dumnezeu, în care ne-am adunat laolaltă să aducem mulțumire lui Dumnezeu pentru secerișul celor bune, încât și noi să putem spune mai îndreptățit decât Psalmistul: „Vara și primăvara Tu le-ai plămădit. Adu-Ți aminte de aceasta”<sup>50</sup>.

Fiindcă Dumnezeu minunilor i-a zdrobit de pământ pe vrăjmașii care-L ocărase pe Domnul și necinstiseră sfânta închinare adusă Lui în sfintele icoane și pe cei înălțați și semețiți în relele cinstiri de Dumnezeu, a dat de pământ trufia apostaziei și n-a trecut cu vederea glasul celor ce strigau către El: „Adu-ți aminte, Doamne, de ocara robilor Tăi, pe care o port în sânul meu de la multe neamuri [păgâne], cu care m-au ocărat vrăjmașii Tăi, Doamne, cu care au ocărat schimbul Unsului Tău”<sup>51</sup>, iar „schimb al Unsului [Hristosului]” sunt cei răscumparați prin moartea Lui și care au crezut Lui prin cuvântul propovăduirii și întipărirea din icoane; prin care [amândouă] e recunoscută de către cei răscumparați marea operă a economiei Lui săvârșite prin cruce și prin pătimirile și minunile Lui dinainte de cruce și de după cruce, iar plecând de la care [amândouă] imitarea pătimirilor Lui trece la apostoli, de aici la mucenici, iar prin aceștia coboară până la martiri și asceți.

De această oară cu care vrăjmașii Domnului au ocărat schimbul Unsului/Hristosului Său, aducându-și aminte Dumnezeu nostru, mișcat până în măruntaiele Sale și înduplecat de cererile Maicii Sale, însă și ale apostolilor și ale tuturor sfinților care au fost insultați și socotiți nimic împreună cu icoanele Lui, pentru ca, așa cum au pățimit împreună cu El în trup, așa să fie părtași și la insultele aduse împotriva icoanelor Lui; aducându-și deci aminte de acestea, Dumnezeu nostru a lucrat astăzi ceea ce hotărâse în sfatul Său ieri și a înfăptuit<sup>52</sup> a doua oară ceea ce săvârșise mai înainte. Căci prima dată, după mulți ani de luare în nume de rău și necinstire a sfintelor icoane, a întors buna-cinstire [de Dumnezeu] înapoi la ea însăși, iar acum<sup>53</sup>, a doua oară, după aproape treizeci de ani de maltratări, ne-a adus nouă, nevrednicilor, eliberarea din greutate, izbăvirea de cele care ne întristau, proclamarea din nou a bunei-cinstiri [de Dumnezeu], siguranța închinării la icoane și prăznuirea care ne aduce toate cele mântuitoare. Fiindcă în icoane vedem pătimirile Stăpânului pentru noi, crucea, mormântul, iadul omorât și prădat, luptele și cununile martirilor, și însăși „mântuirea” pe care

---

<sup>50</sup>Ps 73, 17-18.

<sup>51</sup>Ps 88, 49-50.

<sup>52</sup>Cf. Is 46, 11.

<sup>53</sup>Aluzie la dubla restaurare istorică a cultului icoanelor, corespunzătoare celor două faze ale iconomahiei bizantine: „prima dată”, în 787, la Sinodul VII Ecumenic, după persecuțiile din 726-784, și „a doua oară” în 843, după reluarea persecuțiilor într-o a doua fază între 815-843.

Întâiul nostru Arbitru, Premiator și Încununat „a lucrat-o în mijlocul pământului”<sup>54</sup>.

Această solemnitate o serbăm astăzi, în care bucurându-ne și veselindu-ne cu rugi și procesiuni, strigăm în psalmi și cântări:

„Cine este Dumnezeu mare ca Dumnezeul nostru? Tu ești Dumnezeu Care face minuni!”<sup>55</sup>.

Căci pe aceia care nesocoteau slava Ta i-ai făcut de râs, iar pe cei semeți împotriva icoanei Tale i-ai arătat lași și fugari.

În acestea deci fie mulțumirea către Dumnezeu și triumful Domnului asupra celor potrivnici; iar luptele și bătăliile împotriva iconomahilor le va arăta însă mai pe larg un alt cuvânt rostit și în scris.

Acum însă ca o odihnă după străbaterea pustiei, ajungând în posesia Ierusalimului duhovnicesc, imitând pe Moise, sau mai degrabă din porunca lui Dumnezeu, am socotit că e un lucru drept și datorat să gravăm din nou în inimile fraților ca pe o lespede alcătuită din blocuri mari de piatră și pregătită anume pentru primirea scrierii binecuvântărilor datorate celor ce păzesc legea și blestemele cărora li se supun pe ei înșiși cei care o încalcă.<sup>56</sup> Drept pentru care spunem acestea:

—(1) Celor care mărturisesc venirea în trup a Cuvântului lui Dumnezeu cu cuvântul, cu gura, cu inima și cu mintea, în scris și în icoane, veșnică pomenirea!

—(2) Celor ce știu deosebirea în ființe a unicei și aceleiași ipostase a lui Hristos și acesteia îi atribuie creatul și necreatul, văzutul și nevăzutul, pătimitorul și nepătimitorul, circumscrisul și necircumscrisul, ființei dumnezeiești atribuindu-i necreatul, nevăzutul și cele asemănătoare, iar firii omenești îi recunosc atât prin cuvânt, cât și prin icoane, celelalte, între care și circumscrisul, veșnică pomenirea!

—(3) Celor ce cred, propovăduiesc și bine-vestesc cuvintele prin litere, iar realitățile prin figuri, și că atât propovăduirea prin cuvinte, cât și întărirea adevărului prin icoane duc la un singur folos, veșnică pomenirea!

—(4) Celor ce prin cuvânt își sfințesc buzele și apoi prin cuvânt îi sfințesc pe cei care-l ascultă, și care știu și propovăduiesc în chip asemănător că prin icoane se sfințesc și ochii celor care le văd, iar mintea se înalță prin ele spre cunoașterea lui Dumnezeu la fel ca și prin dumnezeieștile lăcașuri, prin sfintele vase și celelalte obiecte sfinte, veșnică pomenirea!

---

<sup>54</sup>Ps 73, 12.

<sup>55</sup>Ps 76, 14-15.

<sup>56</sup>Cf. Dt 27, 2-3 și Ios 8, 32-34. Alcătuit din aclamații și anateme corelative, corpul doctrinar al „Sinodiconului” este asimilat simbolic cu a doua proclamare a Legii mozaice sub Iosua, inscripției materiale din referatul biblic corespunzându-i acum inscripția spirituală a dogmelor gravate prin credință în inimile credincioșilor.

—(5) Celor care știu că toiagul, tablele, chivotul, candelabrul, masa și altarul tămâii [din Legea Veche] o pre-schițau și prefigurau pe Preasfânta Născătoare de Dumnezeu Maria și doar o prefigurau, dar ea nu era însăși aceste lucruri, ci a fost o Copilă, care rămâne și după nașterea lui Dumnezeu Fecioară, și de aceea decât să o înfățișeze umbratic în prefigurări desenează în icoane mai degrabă însăși Copila<sup>57</sup>, veșnică pomenirea!

—(6) Celor ce știu și primesc vedeniile profeților așa cum le-a configurat și întipărit însăși Dumnezeu, care cred în cele pe care au povestit că au văzut corul profeților și țin cu tărie predania scrisă și nescrisă care a trecut prin apostoli și părinți, și de aceea care desenează și cinstesc cele sfinte în icoane, veșnică pomenirea!

—(7) Celor care-l înțeleg pe Moise atunci când spune: „Luați aminte la voi înșivă că în ziua în care Domnul Dumnezeu a grăit în Horeb pe munte, glas de cuvinte ați auzit, dar asemănare n-ați văzut”<sup>58</sup>, și știu să răspundă drept: Dacă am văzut ceva, atunci am văzut cu adevărat — cum ne-a învățat [Ioan], fiul tunetului — „ceea ce era dintru început, ceea ce am auzit, ceea ce am văzut, ceea ce am privit cu ochii noștri și mâinile noastre au pipăit din Cuvântul Vieții, și de acestea dăm mărturie”<sup>59</sup> și, iarăși, cum spun ceilalți ucenici ai Cuvântului: „Am mâncat și am băut împreună cu El”<sup>60</sup>, nu numai înainte de pătimire și înviere; așadar, celor ce au primit de la Dumnezeu puterea de a deosebi porunca din lege de învățătura din har și știu că ceea ce în aceea era nevăzut în acesta este văzut și pipăit, și de aceea desenează în icoane cele văzute și pipăite și se închină lor, veșnică pomenirea!

Cum au văzut profeții, cum au învățat apostolii, cum a primit Biserica, cum au dogmatizat dascălii [Bisericii], cum a gândit împreună lumea locuită, cum a strălucit harul, cum s-a arătat adevărul, cum a fost alungată minciuna, cum a luat îndrăznire înțelepciunea, cum a biruit Hristos, așa gândim, așa grăim, așa vestim, cinstind pe Hristos adevăratul Dumnezeu nostru și pe sfinții Lui în cuvinte, în scrieri, în înțelesuri, în jertfe, în locașuri și în icoane, Unuia închinându-ne și venerându-L ca pe un Dumnezeu, iar pe ceilalți cinstindu-i din pricina Stăpânului comun ca pe niște adevărați slujitori ai Lui, atribuindu-le închinarea potrivit relației<sup>61</sup>.

---

<sup>57</sup>Extindere la Fecioara Maria a prevederilor canonului 82 al Sinodului Trullan (691-692) referitoare la restrângerea reprezentării iconografice simbolice a lui Hristos ca Miel și preeminența înfățișării Lui ca persoană.

<sup>58</sup>*Dt* 4, 12. 15.

<sup>59</sup>*1 In* 1, 1-2.

<sup>60</sup>*FAp* 10, 41.

<sup>61</sup>*Kata schesin*.

Aceasta e credința apostolilor, aceasta e credința părinților, aceasta e credința ortodocșilor, aceasta e credința care a întărit lumea locuită!

Pe lângă acestea să-i elogiem frățește și părintește pe propovăduitorii bunei-cinstiri [a lui Dumnezeu] spre slava și cinstea bunei-cinstiri pentru care au luptat, și să spunem:

Lui Germanos<sup>62</sup>, Tarasie<sup>63</sup>, Nichifor<sup>64</sup> și Metodie<sup>65</sup>, adevărați arhierei ai lui Dumnezeu, apărători și învățători ai Ortodoxiei, veșnică pomenirea!

Tuturor celor scrise împotriva sfinților patriarhi Germanos, Tarasie, Nichifor și Metodie, anatema!

Tuturor celor inovate și actelor care au fost sau vor fi întocmite împotriva predaniei bisericești, a învățaturii și regulii sfinților și slăviților Părinți, anatema!<sup>66</sup>

Lui Eftimie<sup>67</sup>, Teofil<sup>68</sup> și Emilian<sup>69</sup>, slăviților arhiepiscopi mărturisitori, veșnică pomenirea!

Lui Teofilact<sup>70</sup>, Petru<sup>71</sup>, Mihail<sup>72</sup> și Iosif<sup>73</sup>, fericitelor mitropoliți, veșnică pomenirea!

Lui Ioan, Nicolae și Gheorghe, de trei ori fericitelor arhiepiscopi<sup>74</sup> și mărturisitori și tuturor episcopilor care gândesc la fel cu ei, veșnică pomenire!

Lui Teodor, preacucernicului egumen al Studiului<sup>75</sup>, veșnică pomenirea!

Lui Isaac, făcătorului de minuni<sup>76</sup>, și foarte profeticului Ioanichie<sup>77</sup>, veșnică pomenirea!

Lui Ilarion, preacuviosului arhimandrit și egumen al Dalmatului<sup>78</sup>, veșnică pomenirea!

---

<sup>62</sup>Germanos, patriarh al Constantinopolului în anii 715-730, mărturisitor pomenit în 12 mai.

<sup>63</sup>Tarasie, patriarh în anii 784-806, mărturisitor pomenit în 25 februarie.

<sup>64</sup>Nichifor, patriarh în anii 806-816, mărturisitor pomenit în 13 martie.

<sup>65</sup>Metodie, patriarh în anii 843-847, mărturisitor pomenit în 14 iunie.

<sup>66</sup>Articol conținut și în versiunea liturgică a Tomosului unirii din 920.

<sup>67</sup>Eftimie al Sardesului (cca 751-831), mărturisitor pomenit în 26 decembrie.

<sup>68</sup>Teofil al Efesului († cca 829-833), mărturisitor pomenit în 25 septembrie.

<sup>69</sup>Emilian al Cyzicului († 829), mărturisitor pomenit în 8 august.

<sup>70</sup>Teofilact al Nicomidiei († 828), mărturisitor pomenit în 8 martie.

<sup>71</sup>Petru al Niceii († 826), mărturisitor pomenit în 10 septembrie.

<sup>72</sup>Mihail al Synadei († 818), mărturisitor pomenit în 23 mai.

<sup>73</sup>Iosif al Tesalonicului († 829), fratele lui Teodor Studitul, mărturisitor pomenit în 26 ianuarie.

<sup>74</sup>Arhiepiscopi mărturisitori necunoscuți altfel.

<sup>75</sup>Teodor Studitul (759-826), mărturisitor pomenit în 11 noiembrie.

<sup>76</sup>Isaac, pustnic († 817).

<sup>77</sup>Ioanichie Boilas cel Mare (752-846), cuvios pomenit în 4 noiembrie.

<sup>78</sup>Ilarion († 844), egumenul Dalmatului, cuvios pomenit în 6 iunie.



Lui Simeon, preacuviosului stâlpnic<sup>79</sup>, veșnică pomenirea!<sup>80</sup>

Așa cum aceste binecuvântări ale Părinților trec de la ei la noi, fiii lor, care imităm cu zel buna lor cinstire [de Dumnezeu], tot așa și blestemele îi cuprind pe ucigătorii de părinți și disprețuitorii poruncilor Domnului. De aceea toți în comun, ca plinătate a buneii-cinstiri [de Dumnezeu], aducem asupra lor blestemul sub care s-au supus pe sine ei înșiși:

—(1) Celor care cu cuvântul primesc „economia” în trup a lui Dumnezeu Cuvântul, dar nu suportă să o vadă prin icoane, și de aceea cu vorba se prefac că o primesc, dar în realitate tăgăduiesc mântuirea noastră, anatema!

—(2) Celor care se alipesc rău de expresia „de necircumscriș”<sup>81</sup> și de aceea nu vor să înfățișeze în icoane pe Cel ce S-a făcut părtaș cu noi trupului și sângelui<sup>82</sup> lui Hristos adevăratul Dumnezeuul nostru, iar plecând de aici se arată „fantasiaști”<sup>83</sup>, anatema!

—(3) Celor care primesc, măcar că nu vor, vedeniile profeților, dar nu primesc desenarea în icoane a celor văzute de aceștia — o, minune! — încă înainte de Întruparea Cuvântului, ci flecăresc fie că văzătorilor li s-a arătat însăși acea Ființă insesizabilă și nevăzută, fie consimt că acestea s-au arătat celor ce le-au văzut ca niște icoane ale adevărului, ca niște prefigurări și figuri ale lui, dar nu suferă să fie înfățișate în icoane nici Cuvântul întrupat, nici pătimirile Lui pentru noi, anatema!

—(4) Celor care-L aud pe Domnul când zice: „Dacă ați crede în Moise, ați crede și în Mine”<sup>84</sup> și celelalte, încă și pe Moise când spune: „Profet ca mine va ridica Domnul Dumnezeuul nostru dintre frații noștri”<sup>85</sup>, după care spun că pe Profetul [vestit] îl primesc, dar nu introduc prin icoane harul și mântuirea a toată lumea aduse de acest Profet, când S-a arătat, cum a trăit împreună cu oamenii<sup>86</sup>, cum a vindecat suferințe și boli fără leac, cum a fost răstignit, cum a fost îngropat, cum a înviat, cum a suferit și făcut pentru noi toate; așadar, cei care nu suportă să vadă în icoane aceste lucrări mântuitoare a toată lumea, nu le cinstesc și nici nu li se închină, anatema!

---

<sup>79</sup>Simeon stâlpnicul din Lesbos (766-844), cuvios pomenit în 1 februarie.

<sup>80</sup>Aclamațiile comemorează principalele personalități ale rezistenței ortodoxe din timpul celei de-a doua iconomahii bizantine, ierarhi și monahi. Lipsesc însă figuri de prim rang, cum ar fi frații „Scriși” („Graptoi”) Teodor († 841) și Teofan († 846) sau Mihail Sincelul († 846).

<sup>81</sup>*Aperigrapton*.

<sup>82</sup>*Evr* 2, 14.

<sup>83</sup>*Phantasiastai*, adepți ai unei umanități fantasmatic/fantomatice a lui Hristos.

<sup>84</sup>*In* 5, 46.

<sup>85</sup>*In* 5, 46; *Dt* 18, 15-18.

<sup>86</sup>*Bar* 3, 38.

—(5) Celor care stăruie în erezia luptătoare împotriva icoanelor [iconomahă], sau mai degrabă în apostazia luptătoare împotriva lui Hristos [hristomahă], și nu vor să fie readuși la mântuirea lor prin legea lui Moise, nici nu aleg să se reîntoarcă la bună cinstire [a lui Dumnezeu] prin învățăturile apostolilor, care nu se lasă convinși să se întoarcă înapoi din rătăcirea lor nici de îndemnurile și explicațiile părinților, nici nu se lasă înduplecați de acordul Bisericii lui Dumnezeu din toată lumea, ci se dau o dată pentru totdeauna de partea iudeilor și elinilor/păgânilor — căci ceea ce aceia blafemiază în chip nemijlocit față de Prototip, aceștia nu roșesc să îndrăznească prin intermediul icoanei Lui față de Însuși Cel înfățișat pe ea —; așadar, cei care sunt ținuti fără întoarcere în această rătăcire și care își astupă urechile înaintea oricărui cuvânt dumnezeiesc și învățături duhovnicești, ca unii ce sunt deja putreziți și se taie pe ei înșiși din trupul obștesc al Bisericii, anatema!

Lui Anastasie, Constantin și Nichita<sup>87</sup>, care au început ereziile sub împărații isaurieni, ca niște nesfințiți și călăuze ale pierzaniei, anatema!

Lui Teodot, Antonie și Ioan<sup>88</sup>, care și-au transmis unii altora cele rele și și-au urmat unii altora în reaua-cinstire [de Dumnezeu], anatema!

Lui Pavel care s-a întors înapoi la Saul, și lui Teodor cel supranumit și lui Gastis, Ștefan Molitis și Teodor Kritinos și Laludios Leon<sup>89</sup> și, pe lângă aceștia, oricui e asemenea cu cei ziși în reaua-cinstire[de Dumnezeu], oricare ar fi rangul lui în cler, demnitatea și funcția lui, și tuturor care stăruie în reaua-cinstire[de Dumnezeu], anatema!

[Sinodiconul epocii Comnenilor]

[II. *Contra unor erezii entuziaste și dualiste*]

[I. *Contra „entuziastului” Gerontios din Lampe (între 1052 și 1081)*]

— (1) Lui Gerontios cel pornit din Lampe<sup>90</sup>, care și-a împroșcat veninul urâtei sale erezii în Creta și s-a numit pe sine însuși Uns [Mesia], spre răsturnarea

---

<sup>87</sup>Anastasie (730-754), Constantin (754-766) și Nichita (766-780), patriarhi iconomahi ai Constantinopolului în prima fază a iconomahiei bizantine.

<sup>88</sup>Teodot (815-821), Antonie (821-837) și Ioan (837-843), patriarhi iconomahi ai Constantinopolului în cea de-a doua fază a iconomahiei bizantine.

<sup>89</sup>Lideri ai partidei iconoclase bizantine din a doua lui fază, cunoscuți doar de aici, cu excepția lui Teodor Kritinos, arhiepiscop al Siracuzei, deus în 843 și condamnat în sesiunea a VIII-a a sinodului antifotian de la Constantinopol (869-870); PL 120, 125-130. Despre Kritinos, cf. J. Gouillard, „Deux figures mal connues du second iconoclasme”, *Byzantion* 31 (1961), p. 387-401.

<sup>90</sup>Cunoscut numai din această notiță din Sinodicon, Gerontios din Lampe (Asia Mică) a fost adeptul sau inițiatorul unei secte mistice susținând identificarea extatică a subiectului misticului cu eul lui Hristos/Mesia. Cf. J. Gouillard, „Le Synodikon de l'Orthodoxie”, p. 116-117.

— vai! — a economiei mântuitoare a lui Hristos, împreună cu dogmele și scrierile lui perverse și cu cei care gândesc la fel cu el, anatema!

[2. *Contra „entuziastului” Teodor Vlahernitul (între 1082 și 1100)*<sup>91</sup>]

— (1) Celor care practică entuziasme [transe] divine și prin oarecare părute extaze se prefac că văd unele contemplări, iar prin acestea se lasă înșelați și încearcă să înșele pe cei mai simpli, anatema!

— (2) Celor care spun și învață că Natura [divină] de necuprins și de neexprimat, inaccesibilă și neajunsă poate fi cuprinsă și e accesibilă, iar despre dumnezeieștii părinți, dascăli și luminători ai Bisericii noastre Ortodoxe care au învățat că e de necuprins, spun că sunt nedesăvârșiți și că n-au ajuns la desăvârșirea la care fabulează și flecăresc că au ajuns ei, anatema!

— (3) Celor care răstălmăcesc fără minte și fără învățătură zicerea spusă despre Ființa dumnezeiască preaînaltă marele în teologie Grigorie în „Cuvântarea la Nașterea lui Hristos”: „că e admirată numai cu mintea, iar asta în chip foarte nedeslușit și modest, nu din cele ce este în El Însuși, ci din cele din jurul Lui”<sup>92</sup>, și înțeleg în chip răsturnat expresia „din cele ce este în El Însuși” ca însemnând din creaturi, și astfel blasfemiază și numesc pe Dumnezeu creatură, iar expresia „din cele din jurul Lui” o înțeleg ca din însăși Ființa dumnezeiască, și de aici deduc că poate fi cuprinsă Ființa de necuprins și supraființială, și nu o numesc mai degrabă cu neputință de înțeles și nu afirmă că este cunoscută numai plecând de la cele din afara Ei și din jurul Ei, anatema!

— (4) Celor care fabulează că văd în chip sensibil pe Preasfântul Duh și de aceea spun enormitatea că sunt schimbați ei înșiși în Natura divină și contrazic dumnezeiasca Scriptură care spune: „Pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată” [In 1, 18], anatema!

— (5) Celor care învață că Duhul Sfânt e primit în chip sensibil în pântec, ca prin asta săsuferă o sarcină deopotrivă cu femeile însărcinate și care nasc, și denaturează cuvântul profetului care spune: „Din pricina fricii de Tine am luat în

---

<sup>91</sup>Deși nu au fost incluse în Sinodiconul Ortodoxiei, reproducem, cu titlul de exemplificare a tipului de deviații spirituale ale ereziilor „entuziaste” bizantine, cele 11 anateme din formularul de abjurare al lui Teodor Vlahernitul condamnat între 1082-1100 pentru propaganda „entuziasmului” mistic în societatea înaltă din Constantinopol (cf. Ana Comnena, *Alexiada* X, 1, 6; trad. rom. cit. vol. II, p. 66-67 în finalul notiței despre Nil Calabrezul). Anatele au fost identificate în finalul unui ritual de abjurare al bogomililor de J. Gouillard, care le-a editat și analizat, subliniind afinitățile frapante ale tezelor condamnate cu mistica harismatică a sfântului Simeon Noul Teolog († 1022) în: J. Gouillard, „Quatre procès de mystiques à Byzance”, *Revue des études byzantines* 36 (1978), p. 52-56 și comentariu, p. 19-28; trad. românească în volumul meu: Sfântul Simeon Noul Teolog *Viața și epoca. Scrieri IV*, introducere și traducere diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2006, p. 497-499.

<sup>92</sup>*Cuvântarea* 38, 7; PG 36, 317B.

pântec și am avut dureri de naștere și am născut duh de mântuire pe care l-am purtat în pântec pe pământ”<sup>93</sup> mutându-i tâlcuirea spre opinia lor, anatema!

— (6) Celor care introduc abuziv un extaz și un entuziasm [transă] și afirmă că extazul e pus în lucrare de Hristos prin Duhul Sfânt, iar entuziasmul de Duhul Sfânt prin Hristos, și divid în chip lipsit de cinstirea lui Dumnezeu pe Hristos de Duhul Sfânt, atribuind lui Hristos o lucrare<sup>94</sup>, iar Duhului Sfânt alta, și nu atribuie Unicei Dumnezeiri o unică putere sau stăpânire, ci lucrări diferite, iar despre acestea flecăresc cu minte vătămată că una e conlucrată și ajutată în lucrarea proprie de cealaltă, introducând astfel însușiri noi, pe lângă cele rostite pentru Sfânta Treime de către de-Dumnezeu-înțelepții Părinți, ca unii care gândesc, spun și nascocesc în chip lipsit de cinstirea lui Dumnezeu blasfemii împotriva lui Dumnezeu, anatema!

— (7) Celor care spun că dumnezeiasca și sfânta Scriptură Veche și Nouă își are existența doar în hârtie și cerneală și n-are nici un folos sau câștig pentru suflet, aducătoare de avantaje fiindnumai cele învățate și predate de ei, anatema!

— (8) Celor care-i defaimă pe de Dumnezeu înțelepții apostoli ca pe unii care ar fi propovăduit Evanghelia nu din Duhul Sfânt, ci din pântec, iar despre ei înșiși spun că sunt inițiați dintr-o vedere mai înaltă în lucrurile de nespus, pe care le-a auzit dumnezeiescul Pavel și „pe care nu e cu putință omului a le grăi”<sup>95</sup>, pe care ei le cunosc, le spun și-i învață pe cei inițiați de ei, și socotesc că demența și crizele lor de nebunie sunt superioare apostolilor care au vestit pe Dumnezeu, iar din această pricină se plasează pe ei înșiși deasupra acelor care au unii care singuri s-ar mântui, în timp de toată lumea piere, anatema!

— (9) Celor care spun că dacă nu va auzi cineva de la Domnul Însuși văzut în chip sensibil că spune păcătoșilor: „Lăsați să-ți fie păcatele!”<sup>96</sup>, nu este cu putință să ia într-alt fel lăsarea păcatelor, anatema.

— (10) Celor care flecăresc că aceia care viețuiesc potrivit lor se schimbă mai întâi din oameni în natura îngerilor, apoi în a arhanghelilor și apoi, prin progres sau trecere de la unele la altele, devin heruvimi și serafimi și, în cele din urmă, — o, ce lipsă de minte și nebunie! — dumnezei, și abuzează de cuvântul dumnezeiesc care spune: „Eu am spus: dumnezei sunteți și fii ai Celui Preaînalt!”<sup>97</sup>, iar plecând de aici introduc un politeism, să fie anatema!

---

<sup>93</sup>Is 26, 17-18.

<sup>94</sup>Energiean.

<sup>95</sup>2 Co 12, 4.

<sup>96</sup>Lc 5, 10.

<sup>97</sup>Ps 81, 6.

— (11) Celor care din pricina tuturor acestor lucruri se numesc pe ei înșiși „luminați”, iar pe credincioși îi numesc „întunecați”, pentru că n-au fost inițiați în dogmele și învățăturile lor, anatema!

[3. *Contra bogomililor*<sup>98</sup>]

---

<sup>98</sup>Între anatemele contra lui Ioan Italianul, Sinodiconul din *Cod. Vindob. hist. gr. 73* are următoarele două anateme antibogomile:

— „Lui Papas Bogomil, care pe vremea lui Petru împăratul bulgar [927-969] a resuscitat această erezie maniheică și a semănat-o în orice oraș și sat, anatema!”

— „Bogomililor care se găsesc în Panormo [Palermo] și katepanat[ul Italiei], anatema!”

În general, anatemele antibogomile apar exclusiv în „Sinodicoane” ale unor episcopii provinciale. În ciuda amplitudinii sale, procesul medicului bogomil Vasile din Constantinopol (cca 1099) sub Alexie Comnenul (descrie de Ana Comnena, *Alexiada* XV, 7-9; trad. rom. cit. vol. II, p. 331-342) n-a condus la introducerea de anateme în „Sinodiconul” oficial al capitalei (cf. A. Rigo, „Il processo del Bogomilo Basilio (1099 ca): una riconsiderazione”, *Orientalia Christiana Periodica* 58 (1992), p. 185-211.

Cea mai veche mărturie a prezenței bogomile în Bulgaria este o epistolă a patriarhului ecumenic Teofilact (933-956) către țarul bulgar Petru (927-969). Răspunzând unei scrisori pierdute a țarului care-i descria apariția unei „noi erezii” dualiste în Bulgaria, patriarhul indică măsurile canonice ce trebuie luate și încheie cu o listă de 14 anateme extrase însă dintr-un ritual de abjurare al pavlicienilor. În concepția patriarhului, noua erezie era doar o resurrecție a maniheismului și pavlicianismului, de aceea condamnarea generală a doctrinelor dualiste se încheie cu anatimizarea anacronică a capilor maniheismului (nr. 11) și pavlicianismului (nr. 12-14):

„— (1) Celui care spune că trebuie crezut că sunt două principii, bun și rău, unul făcător al luminii și altul al nopții, unul al oamenilor și altul al îngerilor și celorlalte ființe vii, anatema!

— (2) Celui care spune în zadar că răul diavol e făcător și stăpân al materiei și al acesteia întregi lumi văzute și al trupurilor noastre, anatema!

— (3) Celui care vorbesc de rău Legea lui Moise și spun că Profeții nu sunt de la Cel Bun, anatema!

— (4) Celui care anulează căsătoria legiuită și blasfemiează spunând că sporirea și menținerea neamului nostru omenesc e o legiferare a demonului, anatema!

— (5) Celui care blasfemiează că Unul din Sfânta Treime, Fiul și Cuvântul de o ființă al lui Dumnezeu și Tatăl, S-a făcut om fără păcat în chip imaginar și aparent, iar nu real, anatema!

— (6) Celui care socotesc crucea, moartea și învierea lui Hristos drept o aparență, anatema!

— (7) Celui care nu cred că ceea ce s-a spus și dat de Hristos apostolilor cu «Luați, mâncați» [Mt 26, 26] este cu adevărat Trupul și Sângele lui Hristos, ci vorbesc lucruri enorme și spun că e vorba de Evanghelie și de Apostol, anatema!

— (8) Celui care flecăresc că preasfânta Născătoare de Dumnezeu nu e Fecioara Maria, fiica lui Ioachim și Ana, ci Ierusalimul de sus [Ga 4, 26], în care, spun ei, a intrat și a ieșit Hristos, anatema!

[a. din uzul unei mitropolii neidentificate, sfârșitul secolului X<sup>99</sup>]

— (1) Celor care nu mărturisesc de o singură natură Treimea sfântă, de o ființă, nedespărțită, de o cinstire, de un scaun și împreună veșnică, Tatăl, Fiul și Sfântul Duh, ci pe Fiul ca pe un Înger introdus ulterior și numit „Amin”, iar pe Duhul Sfânt Cel de o putere cu Tatăl și cu Fiul ca dintr-o altă natură inferioară, unora ca aceștia anatema!

---

— (9) Celor care-și închipuie rău că după nașterea negrăită a Fiului și Cuvântului lui Dumnezeu Pururea Fecioară și Născătoarea de Dumnezeu a născut altă naștere din contactul cu un bărbat, anatema!

— (10) Inițiatorilor și dascălilor acestei vechi și nou arătate erezii, anatema!

— (11) Lui Skythianos Egipteanul, născătorul acestor blasfemii, care n-a tremurat, atotîndrăznețul, să se numească pe sine însuși «Dumnezeu Tată», și ucenicul său Terebinthios, numit și Budis, care n-a șovăit nici el, fiul pierzaniei, să se numească pe sine însuși «Fiu al lui Dumnezeu», și Kurbikos, numit și Mani, care și el, nenorocitul, a înnebunit numindu-se pe sine însuși «Mângâietorul» și «Duhul Sfânt», acești trei vrăjmași ai Treimii și potrivnici ai lui Dumnezeu care și-au însușit slava dumnezeiască și cei doisprezece ucenici ai lui Mani și învățăturile lor, anatema!

— (12) Lui Pavel și lui Ioan, copii de rușine ai mamei lor de rușine Calinica, de la care și-a luat numele și adunarea apostaziei, lui Constantin Armeanul Manaelitul, numit și Siluan, și lui Simeon, numit și Tit, anatema!

— (13) Unui alt Pavel armean, lui Teodor și lui Genesios, atotîntinații copii ai acestuia, lui Iosif, numit și Epafrodit, lui Zaharia și întinatului Baanis, anatema!

— (14) Lui Sergios al lui Dryinos, numit și Tihic, spurcatul, care a avut aroganța să spună că e un alt «Mângâietor» și un alt «Duh Sfânt» trimis de cel rău, lui și scrierilor lui și celălalt șirag al părtășiei lor, împreună cu toți cei care au comuniune cu ei și-i primesc în cunoștință de cauză, fie în casa lor, fie în țarina lor, întrucât ei înșiși au încercat să-L izgonească pe Dumnezeuul nostru sau chiar L-au și izgonit, pe cât a fost după ei, din creația și stăpânirea Lui atribuind-o răului demon apostat împreună cu ei, anatema veșnică.

Iar anatema tuturor acestora să se facă așa:

Anatema să fie de la Sfânta, de o ființă și închinata Treime, Tată, Fiu și Duh Sfânt, oricine nu gândește și nu crede ca Sfânta Biserică catholică a lui Dumnezeu, care e în Roma, în Constantinopol, în Alexandria, Antiohia și Sfânta Cetate [Ierusalim] și, simplu spus, cea de la o margine la alta a lumii, potrivit canoanelor, regulilor și dogmelor celor șapte Sfinte Sinoade Ecumenice” (I. Duțev, „L’epistola sui bogomili del patriarca constantinopolitano Teofillato”, *Mélanges Eugène Tisserant* II, Studi e Testi 232, Città del Vaticano, 1964, p. 63-91, aici p. 90-91).

<sup>99</sup>După *cod. Vindob. theol. gr.* 307 (cca 1300), textul lor regăsindu-se într-un Euchologhion bizantin copiat în 1027. Cele cinci anateme au conținut doctrinar condamnând teze generale comune ereziilor dualiste. Potrivit lui J. Gouillard (*op. cit.*, p. 235), ele par a fi fost elaborate împotriva sectelor dualiste la sfârșitul secolului X într-o mitropolie provincială neidentificată mai precis.

— (2) Celor care nu mărturisesc că Dumnezeu este Făcător al cerului și al pământului și al tuturor făpturilor, Plămăditor al lui Adam și Ziditor al Evei, ci spun că stăpân și făcător a toate și plămăditor al naturii umane e Potrivnicul [Satan], unora ca aceștia anatema!

— (3) Celor care nu mărturisesc că Fiul și Cuvântul lui Dumnezeu S-a născut fără schimbare mai înainte de veci, iar în vremurile din urmă<sup>100</sup> din pricina îndurării Sale până în măruntaie S-a întrupat din preacurata Maria de Dumnezeu Născătoarea și S-a făcut om și a luat asupra Lui toate ale noastre afară de păcat<sup>101</sup>, și cei care nu se împărtășesc cu frică cu sfintele și nemuritoarele Sale Taine ca de însuși Trupul Stăpânului și din sfântul și scumpul Sânge care s-a vărsat pentru viața lumii, ci ca dintr-o pâine simplă și dintr-o băutură comună, unora ca aceștia anatema!

— (4) Celor care nu se închină crucii Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos ca uneia care s-a făcut mântuire și slavă a toată lumea și a desființat și pierdut vicleniile și armele vrăjmașului până la sfârșit, a izbăvit făptura de idoli și a arătat biruință asupra lumii, ci o socotesc ca pe o armă a tiraniei, unora ca aceștia anatema!

— (5) Celor care nu se închină sfintei și veneratei icoane a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos ca unei întipăriri a lui Dumnezeu Cuvântul Cel întrupat pentru noi și nu-L slăvesc așa cum e înfățișat în icoană, și în chip asemănător și celei a preacuratei Sale Mame și ale tuturor sfinților Lui, ci le numesc idoli, unora ca aceștia anatema!

[b. din Sinodiconul Bisericii Eladei<sup>102</sup>]

---

<sup>100</sup> Cf. *Evr* 1, 2.

<sup>101</sup> Cf. *Evr* 4, 15.

<sup>102</sup> Câteva manuscrise aparținând „Sinodiconului” local al Bisericii Eladei (mitropolia Atenei) — cel mai vechi *cod. Athen. BN gr. 872*, secolele XIV-XV — inserează în acest loc o serie de 13 anateme încadrate de un prolog și epilog și referitoare la doctrina și practica bogomililor și a altor secte dualiste, antiecleziale, antisacramentale, harismatice și nonconformiste social, înrudite și cunoscute în izvoarele istorice ale epocii sub denumițiunile de manihei, paulicieni, mesalieni, euhiți, entuziaști, fundagiagiți etc. Textul acestora, editat de J. Gouillard, „Le Synodikon de l’Orthodoxie”, p. 61-69 și 228-237, comentarii, reprezintă un sinodicon independent, tomosul unui sinod local necunoscut din secolele XI-XII împotriva acestor secte. Text identic cu PG 131, 40-48: *Elenchos kai thryambos*, unde sunt însă eronat atribuite lui Eftimie Zigabenu. Cele 13 anateme oferă un tablou succint dar complet al principalelor învățături și practici bogomile; un tablou identic, dar amplificat cu detalii în relatările despre bogomilism ale monahilor Eftimie de la Peribleptos și Eftimie Zigabenu (sfârșitul secolului XI: *Panoplia dogmatică* 27; PG 130, 1280-1332). Cf C. Astruc, W. Conus-Wolska, J. Gouillard, P. Lemerle, D. Papachryssanthou, J. Paramelle, „Les sources grecques pour l’histoire des Pauliciens d’Asie Mineure: texte critique et traduction”, *Travaux et*

Domnul și Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos predându-ne prin sfinții Lui ucenici și apostoli taina curată a credinței, a zis și că „în zilele de pe urmă se vor ridica mulți profeți mincinoși și hristoși mincinoși”<sup>103</sup> și ne-a îndrumat să fim cu luare-aminte la unii ca aceștia. Căruia urmându-I și de Dumnezeu vestitorul Pavel i-a scris lui Timotei că „în vremile de pe urmă unii vor apostazia de la credință, luând aminte la duhurile înșelăciunii și la învățăturile demonilor prin fățărnicia unor mincinoși înfierăți în conștiința lor și care interzic căsătoria și predică abținerea de la mâncăruri, pe care Dumnezeu le-a făcut spre împărtășire cu mulțumire pentru cei credincioși și care au cunoscut adevărul. Pentru că orice faptură a lui Dumnezeu e bună dacă se ia cu mulțumire, căci e sfințită prin cuvântul lui Dumnezeu și prin rugăciune”<sup>104</sup>; și iarăși: „căci sunt din cei care se vâra prin case și seduc femeiuști împovărate de păcate și purtate de tot felul de pofte, mereu învățând și neputând ajunge vreodată la recunoașterea adevărului”<sup>105</sup>.

Dat fiind că Mântuitorul și Dumnezeu nostru a prezis iar apostolul [Pavel] a vestit și el aceste lucruri, să fim cu luare aminte, iubiților. Fiindcă ajungând la noi potrivit acestor preziceri vremile de pe urmă, erezia amestecată cu de toate și cu multe nume a mesalienilor sau bogomililor invadează acum orice oraș, ținut și eparhie, iar cei care o introduc nu încetează să-i corupă pe oamenii simpli. Căci numindu-se pe ei înșiși „creștini”, acești urători ai lui Hristos se amestecă datorită bunului renume al acestui nume cu ortodocșii și, neștiuți — pentru că ascund lupul în blană de oaie — își încep glăsurile lor goale pe dinăuntru din chiar Scripturile cinstite de noi și, după ce sub această mască au câștigat crezământ, iar cei care-i ascultă încep să fie cu luare-aminte la ei, atunci își varsă și veninul și, o dată ajunși familiari lor, vomită blestemele dogme ale lui Satan, pe care le azvârlim anatemei împreună cu aceștia ca pe unele false, spurcate și străine de Biserica catholică.

— (1) Lui Petru, inițiatorului ereziei mesalienilor sau likopetrianilor sau fundadiților sau bogomililor, care s-a numit pe sine însuși Hristos/Mesia și a făgăduit că după moarte va învia, iar din această pricină i s-a schimbat numele în Likopetru, pentru că, îngropat pe bună dreptate sub pietre din pricina nesfârșitelor sale vrăjitorii și fapte urâte, a făgăduit răilor inițiați împreună cu el în aceste

---

*mémoires*4 (1970), p. 1-227; S. Runciman, *The Medieval Manichee. A Study of the Christian Dualist Heresy*, Cambridge, 1947, ed. II rev. 1981; Y. Stoyanov, *The Hidden Tradition in Europe: The Secret History of Medieval Christian Heresy* [1994] (trad. rom. *Tradiția ascunsă a Europei. Istoria secretă a ereziei creștine în Evul Mediu*. Iași, 1999); ed. II *The Other God: Dualist Religions from Antiquity to the Cathar Heresy*, Yale, 2000.

<sup>103</sup>Mt 24, 24; 7, 15.

<sup>104</sup>1 Tim 4, 1-5.

<sup>105</sup>2 Tim 3, 6-7.



lucruri că după trei zile va învia, dar stând ei în jurul hoitului său scârnav, după trei zile din grămada de pietre s-a arătat ieșind un demon cu chip de lup, anatema!

— (2) Lui Tihic<sup>106</sup>, inițiatul împreună cu el și ucenicul acestuia, care a corupt și răstălmăcit și celelalte Scripturi dumnezeiești, dar mai cu seamă toată Evanghelia după Matei, și toate zicerile privitoare la Dumnezeu Tatăl și la Duhul Sfânt le-a răstălmăcit ca referindu-se la părintele său duhovnicesc, și așa a tras slava lui Dumnezeu spre inițiatorii scârboasei lui erezii, anatema!

— (3) Lui Dadoe, Sava, Adelfie, Herma, Simeon<sup>107</sup> și ceilalți care, vomitând veninul unei astfel de erezii și înșelând oamenii mai simpli, bărbați și femei, i-au tras în prăpastia pierzaniei, anatema!

— (4) Celor care zic că, pe lângă Sfânta și de viață începătoare Treime, adică Dumnezeu Tatăl și Cuvântul, Fiul lui Dumnezeu întrupat, Domnul nostru Iisus Hristos, și Preasfântul Duh, mai este o altă Treime sau o Putere superioară tronând peste cel mai înalt din cele șapte ceruri, potrivit scârboasei și mincinoasei lor scrieri „Vedenia lui Isaia”, anatema!

— (5) Celor care introduc alte scripturi, pe lângă cele glăsuite de Duhul Sfânt și predate nouă de sfinții Părinți, anatema!

— (6) Celor ce spun despre căsătoria în Domnul sau mâncarea de carne potrivit lui Dumnezeu că produc repulsie lui Dumnezeu, drept pentru care le răstoarnă pe amândouă, anatema!

— (7) Celor care răstoarnă și calomniază ca flecăreală toate rugăciunile și cântările predate nouă mai întâi de către dumnezeieștii apostoli — căci spune apostolul [Pavel]: „Umpleți-vă de Duhul Sfânt vorbind între voi în psalmi și în cântări duhovnicești”<sup>108</sup> —, iar mai apoi de către dumnezeieștii și fericii părinți și dascăli ai Bisericii, învățând drept început al distanțării lor de Dumnezeu să fie făcută cu plecăciune până la pământ și fără întipărirea pe față a semnului crucii Domnului doar rugăciunea „Tatăl nostru Care ești în ceruri”, sub pretext că această rugăciune a fost predată de Domnul nostru Iisus Hristos Însuși, dar în realitate pentru a-l chema pe scârbosul lor părinte Satan — fiindcă de aceea resping și semnul crucii și nu suferă să audă nici ecfonisul adăugat rugăciunii de dumnezeieștii luminători și învățători ai Bisericii spre slava Sfintei și celei de o ființă Treimi: „Că a Ta este împărăția și puterea și slava, a Tatălui și a Fiului și a Sfântului Duh” —; așadar, celor care gândesc și învață pe alții așa și stăruie până în sfârșit în această împotrivire vicleană, anatema!

---

<sup>106</sup>Supranumit Sergios, ultimul mare lider și reformator al pavlicianismului (cca 800-835).

<sup>107</sup>Liderii mesalieni din secolul IV menționați de Teodoret († 466), *Istoria bisericească* IV, 11.

<sup>108</sup>*Ef* 5, 18-19.

— (8) Celor care au scârbă de adunările din biserici și care șed și învață în locuri proprii sub pretextul liniștirii [isihiei], în realitate însă pentru ca lucrurile spurcatei lor rătăcirii să rămână nedemascate și nedetectate, pentru ca astfel să-și poată vărsa în secret asupra celor înșelați de ei întreg veninul ereziilor, și toți cei care stăruie până în sfârșit într-o asemenea rătăcire, anatema!

— (9) Celor care calomniază ca niște „lucruri făcute de mâini omenești” bisericile pe care dumnezeieștii apostoli au predat să fie zidite spre slava lui Dumnezeu și spun că sunt sălașuri ale demonilor și, mergând astfel pe calea lor, răstoarnă în chip consecvent și venerata înălțare a dumnezeieștilor și sfintelor icoane, precum și cinstirea și închinarea lor, ca niște membre cu totul stricate și putrezite [ale Trupului lui Hristos, Biserica], anatema!

— (10) Celor care se grăbesc spre răsturnarea învățăturii Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, pe care Acesta a dat-o sfinților Săi ucenici, ca să-i boteze pe toți cei ce cred în El în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh<sup>109</sup>, deoarece „dacă nu se va naște cineva din apă și din Duh nu va putea intra în Împărăția lui Dumnezeu”<sup>110</sup>; prin urmare, cei care sunt orbi la toate acestea și, aflați sub lucrarea lui Satan, cutează să flecărească și să spună că sfântul Botez e simplă apă, ca unii ajunși o dată pentru totdeauna în afara credinței noastre și a Bisericii și străini de Dumnezeu, anatema!

— (11) Celor care, ca urmare a unor astfel de flecăreli și absurdități, numesc și cinstita și de viață făcătoarea Cruce spânzurătoare iar sfântul Botez simplă apă, care n-are nici iertarea păcatelor, nici nu vine de la Duhul, și făgăduiesc să dea de la ei înșiși botezul de la Duhul atunci când îi îmbracă pe scârbavnicii inițiați de ei cu o haină monahală mincinoasă și fac asupra lor acea faimoasă invocare sau, mai bine zis, duc la scufundarea sufletelor și trupurilor lor, anatema!

— (12) Celor care spun că împărtășirea cu scumpul Trup și Sânge al Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos e o împărtășire cu pâine simplă și vin simplu, și de aceea pe aceia dintre laici care au trecut la ei îi îndeamnă să vină la împărtășire după mâncare în chip fățarnic și pentru a rămâne ascunși, iar pe cei care au trecut la ei dintre preoți îi îndeamnă să săvârșească cele ale dumnezeieștii și înfricoșătoarei Liturghii după ce au mâncat, ca niște antihriști evidenți, măcar că se numesc pe ei înșiși „cetățeni ai lui Hristos”<sup>111</sup>, anatema!

— (13) Celor care, între cele făcute de ei fără Dumnezeu, spre răsturnarea întregii credințe în Dumnezeu, săvârșesc și alte lucruri viclene, și în locul suflării dumnezeiești și sfinte pe care au primit-o de la Hristos Domnul la suflarea tainică a Duhului Sfânt, scuipă asupra celor inițiați de ei scuipări de care sunt vrednici ei

---

<sup>109</sup>Cf. Mt 28, 19.

<sup>110</sup>In 3, 5.

<sup>111</sup>Christopolites.

înșiși, făcând asupra lor cele pe care noi le facem împotriva demonilor, frecându-i încă pe aceia de jos până sus cu un burete cu apă puturoasă spre răsturnarea sfântului Botez și a prezenței luminătoare a dumnezeiescului Duh, anatema!

Acestea sunt semințele viclenei lor lipse de cinstire a lui Dumnezeu [impietăți], acestea sunt vlăstarele lipsei de Dumnezeu [ateismului] a vicleanului Satan. Noi, însă, poporul ales al lui Hristos, să ne alipim din tot sufletul de învățăturile dumnezeiești și apostolești și de predaniile părinților, fugind din tot sufletul de învățăturile urâte ale lipsei de cinstire a lui Dumnezeu, ținându-ne departe de religia lor pierzătoare și aducând în chip curat slujbă Dumnezeului cunoscut și cinstit în Treimea Persoanelor sau Ipostaselor, Căruia fie slava și puterea în vecii vecilor. Amin.

[c. din Cod. Vatic. gr. 511 (secolul XI)<sup>112</sup>]

— (1) Celui care spune de acum înainte: „Am văzut pe Dumnezeu Cel Nevăzut, am auzit spunându-ni-se de către Însăși Firea cea curată [a Dumnezeirii]: «Ești Ilie, ești Enoh, ești Ioan ucenicul cel iubit de Mine», sau chiar: «Tu ești Fiul Meu iubit!»”, anatema!

— (2) Celui care face de acum înainte stropire cu apă zicând: „Botezul s-a învechit” și: „Îmi fac stropire spre înnoirea și curățirea sufletelor”, anatema!

— (3) Celui care face de acum înainte pesmeți și frământă împreună cu făina pulbere și cenușă de oase moarte sau adaugă în ea altă materie rea și le dă unora în chip de anafură, anatema!

— (4) Celui care desparte pe bărbați de femeile lor și pe femei de bărbații lor prin convingere și amăgire și le atrage spre voința lui vicleană după care le trimite iarăși să se unească cu bărbații lor, anatema!

— (5) Celui care nesocotește haina îngerească dată de către Dumnezeu purtătorii părinți spre mântuirea sufletelor și introduc în locul ei o alta fără rugăciuni și cântări, sau, mai bine zis, o răstoarnă pe cea dintâi fără a pune nimic în locul ei, ci răstoarnă începuturile pocăinței, anatema!

— (6) Celui care dezbracă femei cu totul, le îndeamnă la mărturisire și le îmbracă în haine albe închipuindu-și că le face monahii, după care le îmbrățișează — lucru care nu se face la bărbați —, anatema!

— (7) Celui care împiedică de acum înainte Jertfa sfântă și fără de sânge, pe care ucenicii Cuvântului au primit-o de la Însuși Mielul lui Dumnezeu Care ridică păcatul lumii<sup>113</sup> atunci când a săvârșit Cina cea de Taină, spunându-le: „Aceasta să

---

<sup>112</sup> Aceste 23 de anateme antibogomile „parazite” sunt editate de J. Gouillard, „Le Synodikon de l’Orthodoxie” în apendice (p. 310-313, text; p. 305-310, comentariu). Ele reprezintă o compilație de anateme antidualiste alcătuită plecând de la trei surse distincte: nr. 1-10, 12; nr. 11, 13-15; și nr. 16-23.

<sup>113</sup> Cf. In 1, 29,

faceți spre pomenirea Mea”<sup>114</sup>, și îndeamnă la gustarea necuraților lor pesmeți, anatema!

— (8) Celui care spune că: „Toată lumea se împarte în trei părți, dintre care două vor pieri, dar a treia, adică singur cinul și singură învățătura mea se vor mântui”, anatema!

— (9) Celui care spune că: „Oricine va blasfemia împotriva Fiului lui Dumnezeu i se va ierta, dar cine blasfemiază împotriva mea nu i se va ierta”<sup>115</sup>, anatema!

— (10) Celui care primește sau îndrăgește cartea numită „Oracol” sau cele cinci „Epistole” alcătuite de ei sau „Cartea după alfabet” sau „Evanghelia după Toma”, și nu se scârbește mai degrabă de ele și scuipă pe ele ca pe unele vrednice să fie pradă focului, anatema!

— (11) Celui care se freacă cu patimă, sau mai de grabă nebunește și ieșit din minți, de dumnezeieștile și sfintele icoane, netemându-se nici de Dumnezeu, nici de focul de nestins, anatema.

— (12) Celui care propovăduiește sau păzește de acum înainte vedeniile zise și celelalte născociri ale rătăcirii, sau se scârbește și-și întoarce spatele de la toate acestea numai de formă și cu gura, nu cu sufletul curat, anatema!

— (13) Celui care spune că sfântul Botez nu-i decât ulei și apă, iar cel botezat n-are din ele nici un folos, anatema!

— (14) Celui care spune că sfântul Mir e ulei de candelă ars încât și miroase urât, anatema!

— (15) Celui care spune că sfintele și preacuratele Taine sunt pâine comună, nu Trupul viu al Domnului, anatema!

— (16) Celui care-i numește pe creștinii ortodocși lipsiți de minte/nebuni<sup>116</sup>, anatema!

— (17) Celui care spune că n-are nevoie de folosul dumnezeieștilor Scripturi, nici de învățătura profeților și apostolilor, anatema!

— (18) Celui care disprețuiește haina preoțească și veșmântul monahal ca pe un lucru de nimic și numește flecăreală rugăciunile și doxologiile ortodocșilor, anatema!

— (19) Celui care răstălmăcește zicerile evanghelice și apostolești și le trage spre rătăcirea proprie, iar nu cum le-a predat Biserica, anatema!

— (20) Celui care spune că semnele dumnezeiești și vindecările săvârșite prin cruce și prin veneratele icoane sunt de la demoni, anatema!

---

<sup>114</sup>Lc 22, 19.

<sup>115</sup>Cf. Mt 12, 32.

<sup>116</sup>Cf. Ga 3, 1.

— (21) Celui care se închină în chip fățarnic la cruce și la veneratele icoane în văzul poporului și anatemizează orice erezie, dar stăruie iarăși în răcăcirea și superstiția lui, anatema!

— (22) Celui care socotește căsătoria un lucru scârbos și faptul de a se culca omul cu femeia lui un lucru întinat, iar prin plâsmuita lor înfrânare urzesc desființarea lumii, anatema!

— (23) Celui care falsifică predaniile apostolilor, părinților și sinoadelor Bisericii și inventează sau născocesc altceva împotriva credinței, anatema!

[d. dintr-o scrisoare a patriarhului Cosma (1075-1081) către mitropolitul Larissei<sup>117</sup>]

---

<sup>117</sup>Păstrată doar în *Cod. Marcianus gr.* III, 74, f. 77v-79v și descoperită de N.A. Oikonomides, scrisoarea patriarhului Cosma a fost editată de J. Gouillard, „Une source grecque de Sinodik de Boril. La lettre inédite de patriarche Cosmas”, *Travaux et mémoires* 4 (1970), p. 361-374, aici, p. 371-372.

Informat de progresele neomaniheismului, respectiv ale bogomilismului în Balcani și în Grecia, patriarhul Cosma (1075-1081) îl informează pe mitropolitul Larissei de hotărârea luată de Sinod ca în toate duminicile să se citească în bisericile parohiale 12 anateme împotriva învățăturilor și practicilor inițiate de „părintele [papas] Bogomil” și perpetuate de adepții lui, anateme cu dublu rol de a pune în gardă pe credincioși împotriva ereziei dualiste și de a servi drept formular de abjurare pentru cei ce se întorc în Biserică, rigoare în aplicarea procedurilor de reconciliere canonică.

Publicarea acestui document ereziologic i-a permis totodată editorului identificarea surselor a 12 din cele 16 anateme antibogomile inserate între anatemele împotriva lui Ioan Italianul (1082) și Eustratie al Niceii (1117) în traducerea și adaptarea slavo-bulgară a *Sinodiconului Ortodoxiei* realizată în 1211 cu ocazia unui sinod antibogomil ținut în Biserica bulgară sub țarul vlaho-bulgar Borilă (1207-1218). Cunoscută în două variante păstrate în două manuscrise - unul din secolul XIV: codicele Palauzov (nr. 289 Biblioteca Națională din Sofia), altul din secolul XVI: codicele Drinov (nr. 432 Sofia) -, traducerea și adaptarea slavo-bulgară a *Sinodiconului Ortodoxiei* a fost publicată în ambele variante sub numele Sinodiconul țarului Borilă de către M.G. Poprujenko, *Sinodik Ţaria Borila* [Bulgarski starini 8], Sofia, 1928). Între nr. 1-37 și nr. 54-68, care cuprind deciziile dintre anii 843-1171 din Sinodiconul bizantin al epocii Comnenilor, la nr. 38-53 (Palauzov), Sinodiconul bulgar inserează 16 anateme antibogomile, identificate de J. Gouillard cu anatemele din epistola patriarhului Cosma, într-o ordine răsturnată însă (nr. 39-41 Palauzov = nr. 9-11 Cosma; iar nr. 43-45, 47-51 Palauzov = nr. 1-8 Cosma).

„Sinodiconului” țarului Borilă a fost recent reeditat într-o ediție critică exemplară de o echipă de istorici și filologi bulgari: Ivan Bojilov, Anna-Maria Totomanova și Ivan Biliarski: *Borilov Sinodik. Izdanie i perevod* (Istoriia i knijnina) Sofia, 2010, 386 p. Ediție critică: p. 91-295; studiu filologic: p. 55-86; introducere istorică: p. 10-54. Mulțumesc aici domnului profesor Ionuț Alexandru Tudorie de la Facultatea de Teologie din București pentru amabilitatea de a fi oferit acces la textul acestei esențiale ediții.

— (1) Celui care spun că Satan e creatorul creației văzute și care-l numesc econom al ploii, al grindinei și al tuturor celor date de către pământ, anatema!

— (2) Celor care spun că pe Adam și Eva i-a creat Satana, anatema!

— (3) Celor care resping pe Moise care L-a văzut pe Dumnezeu și pe Ilie Tesviteanul și ceilalți sfinți profeți și patriarhi și scrierile lor sfinte și spun că ele sunt ale lui Satanași că mișcați de acela ei au scris ce au scris și cele ce le-au spus despre Hristos și că au vorbit fără voie ca siliți de Dumnezeu, și de aceea anulează orice cuvânt din Vechiul Testament și pe profeții care au strălucit în el, anatema!

— (4) Celor care insultă pe Ioan Botezătorul și spun că e de la Satan și el și botezul cu apă și de aceea întorc spatele sfântului Botez prin apă și se botează fără apă după simpla rostire a lui „Tatăl nostru”, anatema!

— (5) Celor care întorc spatele tuturor psalmodiilor sfinte și dumnezeiești și înseși casei sfinte a lui Dumnezeu și spun că ei cântă „Tatăl nostru” în orice loc s-ar afla, anatema!

— (6) Celor care resping și socotesc drept nimic sfânta Liturghie și toată rânduiala preoției și spun că acestea sunt găselnițele Satanei, anatema!

— (7) Celor care anulează și socotesc drept nimic împărtășirea scumpului Trup și sfântului Sânge al Domnului nostru Iisus Hristos, ca unii care tăgăduiesc în întregime taina făcută în Hristos Iisus pentru mântuirea noastră, anatema!

— (8) Celor care anulează închinarea cinstitei și de viață făcătoarei Cruci și a sfintelor icoane, anatema!

— (9) Lui Papas Bogomil care pe vremea lui Petru, țarul bulgarilor<sup>118</sup> a primit această erezie maniheică și a semănat-o în toată Bulgaria, precum și celor care se fac și se vor face ucenici ai lui, anatema!

— (10) Întregii acestei erezii, obiceiurilor lor, adunărilor lor nocturne, misterelor și posturilor lor nefolositoare și celor care vin la ele, anatema!

— (11) Celor care au bună-voire față de ei și mănâncă și beau cu ei în cunoștință de cauză sau primesc de la ei daruri, întrucât gândesc la fel cu ei, anatema!

— (12) Celor care-i primesc în sfânta Biserică a lui Dumnezeu înainte de a se mărturisi și anatemiza erezia aceasta precum s-a zis mai sus, anatema!

[III. *Contra dialecticii și filozofiei platonice a lui Ioan Italianul (1076/1077; 1082)*<sup>119</sup>]

---

<sup>118</sup>Petru, țar al Bulgariei, 927-969.

<sup>119</sup>Despre cazul lui Ioan Italianul (Italos), a se vedea relatarea Anei Comnena, *Alexiada* V, 8-9; PG 131, 428-440; trad. rom. cit., vol. I, p. 205-214; E. Stephanou, *Jean Italos philosophe et humaniste*, Rome 1949; P. Joannou, *Christliche Metaphysik in Byzanz. Die Illuminationslehre des Michael Psellos und Joannes Italos*, Ettal 1956; L. Clucas, *The Trial of John Italos and the Crisis of Intellectual Values in Byzantium in the Eleventh Century*,

Articolele [tezele] Italianului<sup>120</sup>

— (1) Celor care încearcă în general să aplice o cercetare și învățătură nouă economiei de nespun în trup a Mântuitorului și Dumnezeuului nostru, și să examineze în ce mod Însuși Cuvântul lui Dumnezeu S-a unit cu frământătura omenească și potrivit cărei rațiuni a îndumnezeit trupul asumat, încercând să lupte în cuvânt prin expresii dialectice și aplicând noutății dincolo de natură<sup>121</sup> a celor două naturi ale Dumnezeuului-om formulele „potrivit unei naturi” și „potrivit unei instituii”<sup>122</sup>, anatema!

— (2) Celui care făgăduiesc că sunt bine-cinstitori de Dumnezeu, dar introduc în Biserica ortodoxă și catholică fără rușine sau, mai bine zis în chip lipsit de cinstirea lui de Dumnezeu, rău cinstitoarele de Dumnezeu dogme ale elinilor [păgânilor] despre sufletele omenești, cer, pământ și celelalte creaturi, anatema!

---

Munchen, 1981, precum și analizele istorice și textele editate de J. Gouillard, „Le Synodikon de l'Orthodoxie”, *Travaux et mémoires* 2 (1967) p. 188-202; „La religion des philosophes”, *Travaux et mémoires* 6 (1976), p. 305-324 și „Le proces officiel de Jean l'Italien: Les actes et leurs sous-entendu”, *Travaux et mémoires* 9 (1985), p. 133-174. În românește: diac. asist. Ioan I. Ică jr, „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor și importanța lor dogmatică”, *Revista Teologică* II (74) (1992), nr. 1, p. 17-19.

Doctrina și persoana filozofului Ioan Italos, succesorul lui Psellos la conducerea învățământului filozofic superior din Constantinopol, au fost obiectul a două procese sinodale: primul cândva între 1 septembrie 1076 - 1 septembrie 1077, sub Mihail VII Dukas (1071-1078), protectorul filozofului, când s-au condamnat în formă generală, fără nume, o listă de 10 filozofeme platonizante; al doilea în martie 1082, sub Alexie I Comnenul (1081-1118), rivalul familiei Dukas, când cele 10 teze au fost inserate ca 10 anateme în Sinodicon urmate de o a 11-a prin care este condamnat Italos însuși nominal interzicându-i-se lui și discipolilor lui profesarea teoriilor metafizice contrare Revelației. Cele 11 „articole [kephalaia] ale Italianului” din Sinodicon incriminează supralicitarea filozofiei antice, fixând în același timp limita admisibilă a studiilor elenice pentru un creștin, și denunță ca eretice cosmologia, antropologia și eshatologia platonice (și origenistă): creația din eternitate, eternitatea lumii, pre existența, metempsihoza și apocatastaza sufletelor, și de asemenea aplicații inadecvate ale logicii în explicarea chestiunilor dogmatice, mai ales în hristologie. Importantă pentru semnificația generală a Sinodiconului este mai ales prima anatemă care interzice aplicarea în înțelegerea modului îndumnezeirii umanității în Hristos a aporiei dialectice antice: *kata physin-kata thesin* (potrivit unei naturi sau potrivit unei instituii), ai cărei termeni corespund în hristologie pozițiilor monofizită și, respectiv, nestoriană; singurul calificativ admisibil misterului teandric fiind de fapt *hyper physin* (dincolo de natură). După cum reiese din scrierile sale, hristologia lui Italos — și cea a discipolilor săi, Nil și Eustratios — înclina net în favoarea poziției „thesite”, prin instituire/adopte, fiind deci una umanistă, cripto-nestoriană.

<sup>120</sup>Un manuscris precizează: „Articolele promulgate de împăratul kyr Mihail Dukas”.

<sup>121</sup>*Hyper physin*.

<sup>122</sup>*Kata physin - kata thesin*.

— (3) Celor care preferă înțelepciunea numită neghioabă<sup>123</sup> a filozofilor din afară [profani] și, urmând profesorilor lor, primesc metempsihozele sufletelor oamenilor sau că și acestea pier în chip asemănător animalelor necuvântătoare și merg spre neființă, desființând prin acestea învierea, judecata și răsplătirea finală a celor făcute în viață, anatema!

— (4) Celor care dogmatizează că materia și ideile [formele lucrurilor] sunt fără de început sau împreună fără de început cu Ziditorul și Dumnezeu a toate, și că cerul, pământul și celelalte creaturi sunt veșnice și fără de început și rămân neschimbate, contrazicându-L astfel pe Cel ce a zis: „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece”<sup>124</sup>, ca unii care glăsuiesc în gol și-și atrag asupra capetelor lor blestemul lui Dumnezeu, anatema!

— (5) Celor care spun că înțelepții elinilor [păgânilor], întâii ereziarhi, care au fost azvârliți deja anatemei ca unii străini de Biserica catholică de cele șapte sfinte Sinoade Ecumenice și de toți părinții care au strălucit în Ortodoxie, cei care spun că, din pricina bogăției stricate și întinate din scrierile lor, sunt cu mult mai buni atât acum, cât și la judecata viitoare, decât bărbații bine-cinstitori de Dumnezeu și ortodocși, care au greșit prin patima și neștiința omenească, anatema!

— (6) Celor care nu primesc cu credință curată și simplă, din toată inima și din tot sufletul, minunile extraordinare ale Mântuitorului și Dumnezeului nostru și ale Stăpânei noastre de Dumnezeu Născătoarea care L-a născut fără prihană, și ale celorlalți sfinți, ci încearcă să le calomnieze demonstrații și raționamente sofistice drept lucruri imposibile, ori să le răstălmăcească potrivit cu ce li se pare lor și să le aranjeze potrivit socotința lor, anatema!

— (7) Celor care se dedică învățăturilor elinești [păgâne] și se educă în ele nu numai în scopul educației, ci urmând părerilor lor zadarnice și crezându-le adevărate și aderând astfel la ele ca la unele care ar avea certitudine, astfel încât, când în ascuns, când pe față, să-i inițieze în ele și să-i învețe în chip neîndoielnic și pe alții, anatema!

— (8) Celor care împreună cu alte plăsmuiri mitologice replăsmuiesc de la ei înșiși și plăsmuirea [creația] noastră și primesc ca adevărate ideile platonice și spun că materia auto-subzistentă e formată de către aceste idei calomniind astfel în chip deschis libertatea suverană a Ziditorului Care a adus toate de la neființă la ființă și ca Făcător a fixat în mod suveran tuturor un început și un sfârșit, anatema!

— (9) Celor care spun că la învierea finală și obștească oamenii vor învia și vor fi judecați cu alte trupuri, iar nu cu cele cu care au viețuit în această viață, întrucât acestea se strică și pier, și flecăresc lucruri goale și zadarnice, când Însuși Hristos Dumnezeuul nostru și ucenicii Lui, învățătorii noștri, ne-au învățat că

---

<sup>123</sup>Cf. 1 Co 3, 19.

<sup>124</sup>Mt 24, 35.



oamenii vor fi judecați cu trupurile aceste în care au viețuit, iar în cuvântul său despre înviere<sup>125</sup>, marele apostol Pavel a învățat în mod expres acest adevăr pe larg și cu exemple și i-a demascat pe cei care gândesc altfel ca pe niște nebuni; așadar, cei care se opun unor asemenea dogme și învățături, anatema!

— (10) Celor care primesc și transmit vorbele elinești [păgâne] zadarnice cum că ar fi o preexistență a sufletelor, că nu toate s-au făcut și adus din neființă, că ar exista un sfârșit al pedepsei sau o restaurare [apocatastază] a creației și lucrurilor omenești, și prin cuvinte ca acesta introduc faptul că Împărăția cerurilor, pe care Însuși Hristos Dumnezeu nostru a învățat și a transmis că e veșnică și de nedesființat, ar fi supusă desființării și trecătoare, în timp ce din întreaga Scriptură Veche și Nouă am primit că pedeapsa va fi nesfârșită și Împărăția veșnică; așadar, cei ce se pierd pe ei înșiși și pe alții prin asemenea cuvinte și se fac și altora pricină de osândă veșnică, anatema!

— (11)<sup>126</sup> Dogmelor și învățăturilor elinești [păgâne] și heterodoxe, contrare credinței catholice șineprihănite a ortodocșilor, introduse împotriva credinței creștine și ortodoxe de Ioan Italianul și de ucenicii lui părtași la ciuma lui, anatema!

[IV. *Contra hristologiilor scolastice bizantine*]

[1. *Contra lui Nil Calabrezul (cca 1087)*<sup>127</sup>]

— (1) Tuturor celor dogmatizate în chip rău cinstitor de Dumnezeu<sup>128</sup> de monahul Nil, precum și cei care au părtaşie cu el, anatema!<sup>129</sup>

---

<sup>125</sup> Cf. 1 Co 15, 12-55.

<sup>126</sup> Unele manuscrise redau aici data introducerii acestei ultime anateme: „13 martie, indictionul al 5-lea, anul 6590 [= 1082].”

<sup>127</sup> Cazul monahului Nil Calabrezul a fost reconsiderat total de J. Gouillard, „Le Synodikon de l’Orthodoxie”, p. 202-206 plecând de la descoperirea „libelului” de retractare a lui Nil, editat de Gouillard, *op. cit.*, p. 301-303 (apendice II), De aici reiese, contrar celor afirmate de Ana Comnena, *Alexiada* X, 1; PG 131, 697-700; trad. rom. cit. vol. II, p. 64-66, că hristologia lui Nil, elev al lui Italos, nu era una monofizită, ci dimpotrivă puternic nestorianizantă, dezvoltând consecvent poziția „thesită” a magistrului său. Potrivit lui Nil, îndumnezeirea umanității în Hristos s-a făcut *kata thesin ē charin* (prin instituire-adopție sau har) fiind echivalentă cu îndumnezeirea sfinților, în ambele cazuri fiind vorba de un proces de adopție, de relaționare a două subiecte autonome distincte, poziție care distrugea total realitatea unirii ipostatice ca unire divino-umană intrapersonală unică și nu simplu interpersonală ca în cazul nostru. În românește: diac. asist. Ioan I. Ică jr, „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor...”, p. 19-20.

<sup>128</sup> *Dyssebōs*.

<sup>129</sup> Sinodiconul Ortodoxieiconține doar această anatema generală. Următoarele 8 anateme sunt cele din „libelul” de abjurare al lui Nil editat de Gouillard, și ele ne lămuresc natura ereziei lui.

— (1) Dacă ar spune cineva despre ceea ce a fost asumat de Dumnezeu Cuvântul că e îndumnezeit prin instituire sau prin har, să fie anatema!

Fiindcă izgonind aici atât expresia „prin har”, cât și „prin instituire” și „prin natură” ca unele străine de Biserică, trebuie să primim și să cinstim ca aprobată numai expresia „dincolo de natură”, pentru că spune trâmbița teologiei, marele Grigorie: „Dacă zice cineva că El a lucrat prin har ca într-un profet, și nu S-a unit și continuă să fie unit prin ființă, să fie gol de lucrarea mai bună, sau, mai bine zis, plin de lucrarea potrivnică”<sup>130</sup>.

— (2) Dacă dogmatizează cineva că toate ipostasele omenești există în trupul asumat de Stăpânul și au fost codivinizate împreună cu acest trup, să fie anatema!

Fiindcă aceasta e o flecăreală sau, mai bine zis, o lipsă de cinstire a lui Dumnezeu evidentă. Căci cum ar putea exista în acel trup curat și fără orice păcat orice om întinat și necurat? Sau cum ar mai aluneca spre pierzanie cel îndumnezeit? Sau cum atunci mama care l-a născut pe acesta n-ar fi și ea născătoare de Dumnezeu? Și, încă și mai ridicol, cum iubitorul de plăcere trimis în gheenă nu va trage împreună cu el și trupul care-l conține? Iar cine va privi mai riguros va găsi și multe alte consecințele unei asemenea absurdități.

— (3) Dacă flecărește cineva că Domnul nostru Iisus Hristos a fost divinizat printr-o apoteoză și a primit îndumnezeirea ca un premiu pentru o viață virtuoasă, să fie anatema!

Fiindcă potrivit teologisirii Melodului credem că trupul Domnului a fost îndumnezeit din însăși unirea și comuniunea lui cu natura divină, iar după înviere a fost făcut nestricăcios. Dar între nestricăciune și îndumnezeire e o mare distanță; căci dacă e ceva Dumnezeu, este și nestricăcios, dar dacă e ceva nestricăcios, nu este neapărat Dumnezeu, iar exemplele sunt evidente.

— (4) Dacă spune cineva că virtușii sunt îndumnezeiți cu aceeași îndumnezeire ca Hristos, să fie anatema!

Fiindcă trupul lui Hristos n-a fost îndumnezeit printr-o lucrare ca la ceilalți unși, ci prin prezența întreagă a Celui care unge, cum învață Grigorie, adâncul teologisirii<sup>131</sup>.

— (5) Dacă spune cineva că există doi hristoși sau fii, să fie anatema!

Fiindcă aceasta este divizarea și dogma urâtă lui Dumnezeu a vătămatului la minte Nestorie cel cu totul mort.

— (6) Dacă spune cineva că orice credincios e unit cu Hristos potrivit ipostasei, să fie anatema!

---

<sup>130</sup>*Epistola 101 către Cledoniu*; PG 37, 180B.

<sup>131</sup>*Cuvântarea 30, 21*; PG 36, 132B.

Fiindcă atunci va fi el însuși Fiu și Cuvânt al lui Dumnezeu, lucru dincolo de orice blasfemie.

— (7) Dacă n-ar numi-o cineva Născătoare de Dumnezeu în sens propriu pe sfânta și preacurata Fecioară Maria, să fie anatema!

Fiindcă dacă ea n-ar fi Născătoare de Dumnezeu, goală ar fi taina credinței noastre și ar fi răsturnate toate bine-cinstitoarele de Dumnezeu dogme ale de Dumnezeu purtătorilor Părinți, care toți cu un glas și cu o limbă au vestit-o Născătoare de Dumnezeu.

— (8) Dacă își închipuie cineva că în zilele noastre numai lui însuși i se descoperă taina economiei de nespus, să fie anatema!

## [2. *Contra lui Eustratie al Niceii (1117)*]

### [a. *Din uzul comun*]

Cele găsite străine de dogmele drepte ale Bisericii în cele două tratate scrise împotriva armenilor de Eustratie<sup>132</sup> care a fost mitropolit al Niceei, și care au fost anatemizate, anatema<sup>133</sup>:

— (1) Celor care introduc cu privire la de nespusa economie în trup a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos unele expresii găunoase și spun sau gândesc că omenescul lui Hristos se închină Dumnezeirii inaccesibile ca un sclav și are această stare de sclavie veșnică cauna ființială și de nerespins<sup>134</sup>, anatema!<sup>135</sup>

---

<sup>132</sup>Despre cazul Eustratie al Niceii, a se vedea J. Gouillard, „Le Synodikon de l'Orthodoxie”, p. 206-212; notița din PG 140, 136-137 și actele procesului (*sēmēiōma*) la P. IOANNOU, „Eustrate de Nicée. Trois pièces inédites de son procès (1117)”, *Revue des études byzantines* 10 (1952), p. 24-34; „Der Nominalismus und die menschliche Psychologie Christi. Das Semeioma gegen Eustratios von Nikaia”, *Byzantinische Zeitschrift* 47 (1954), p. 368-378 și „Le sort des évêques réconciliés. Un discours inédit de Nicétas de Serres contra Eustrate de Nicée”, *Byzantion* 28 (1958), p. 1-30. În românește: diac. asist. Ioan I. Ică jr, „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor”, p. 22-24.

Cel mai bun elev al lui Ioan Italianul, profesor de filozofie, comentator al lui Aristotel și mitropolit al Niceei, Eustratie, angajat în dialog teologic cu armenii monofiziți, a dezvoltat o hristologie exact la extrema opusă monofizismului vechilor orientali nechalcedoniini, hristologie tipic nestoriană și prezentând similitudini evidente cu doctrina lui Teodor al Mopsuestiei († 428), condamnată la Sinodul V Ecumenic (553). În dorința de a salvagarda integritatea umanității în Hristos, Eustratie distrugea practic unirea ipostatică, ipostaziind naturile până la admite existența în Hristos a două subiecte distincte și autonome, fiecare cu „psihologia” proprie.

<sup>133</sup>Poate fi sau titlu sau anatema generală.

<sup>134</sup>*Proskynein doulikōs kai tēn douleian aidion hōs ousiodē kai anapoblēton.*

— (2) Celor care nu folosesc cu toată evlavia distincția intelectuală<sup>136</sup> doar pentru a evidenția alteritatea celor două naturi care converg în Hristos în chip de nespus și sunt unite în El în chip de necontopit și nedespărțit, ci abuzează de o asemenea distincție și spun că asumatul [de El; omenescul Lui] e altul nu numai prin natură, ci și prin demnitate, și că aduce lui Dumnezeu slujbă și îi oferă o servire de sclav<sup>137</sup>, iar cinstirea cuvenită i-o oferă ca pe una datorată, așa cum fac duhurile slujitoare<sup>138</sup> [îngerii], care slujesc lui Dumnezeu și-I aduc slujbă la modul ca un sclav, și mai învață că acest asumat luat separat este Arhiereul cel Mare, nu Însuși Dumnezeu Cuvântul când S-a făcut om, ca unii care prin unele ca acestea îndrăznesc să-L dividă ipostatic pe Unul Hristos, Domnul și Dumnezeul nostru, anatema!

[b. Din uzul mitropoliei Lacedemoniei]

— (1) Celor care numesc asumatul sclav și, simplu spus, tuturor articolelor spuse și anatemizate apoi de cel care le-a întocmit, anatema!

— (2) Celor care spun sau gândesc că omenescul lui Hristos se închină ca un sclav Dumnezeirii inaccesibile sau că este veșnic sclav, întrucât starea de sclavie ar fi ceva ființial și de nerespins pentru ea, sau că este altul decât Acea prin demnitate, sau că Îi aduce slujbă și slujire prin lucrările sale, sau că se desăvârșește potrivit virtuții, sau că, fiind nedesăvârșită, năzuiește spre desăvârșirea care vine din aceasta, sau că este curățită prin desăvârșirea virtuților și că se întoarce spre Aceasta și depinde de Ea, anatema!

— (3) Dacă numește cineva Arhiereul cel Mare asumatul luat separat, iar nu pe Hristos pur și simplu, dă fie anatema!

— (4) Dacă nu folosește cineva cu toată evlavia distincția intelectuală numai spre evidențierea alterității naturilor care concurg în Hristos, ci, abuzând de ea, zice că în aceeași ipostasă a lui Hristos o natură este veșnic stăpână, iar alta veșnic sclavă, și că starea de sclavie e ființială și cu neputință de respins, și că aceasta aduce Dumnezeirii cinstirea cuvenită ca datorată, cum o aduce o făptură Făcătorului, și cum fac „duhurile slujitoare”<sup>139</sup> care slujesc lui Dumnezeu și-I aduc slujbă ca niște sclave, să fie anatema!

---

<sup>135</sup> Un manuscris adaugă aici și anatema: „Celor care iau parte la erezia iacobiților prin disprețuirea excluderilor și pedepselor canonice și dumnezeiești potrivit atitudinii iacobiților, anatema”.

<sup>136</sup> *Tē kat epinoian diarēsei.*

<sup>137</sup> *To proslēmna ou tē physei monon heteron, alla kai tē axia, kai hoti latreuei Theō kai hyperēsian prospherei doulīkēn.*

<sup>138</sup> cf. Evr 1, 14.

<sup>139</sup> Cf. Evr 1, 14.

— (5) Toate cele scrise sau rostite de către Eustratie al Niceii în chip neortodox și nu bine-cinstitor de Dumnezeu, împotriva cuvântului drept al credinței nepătate a creștinilor, să fie anatema!

[3. *Despre sensul dogmatic al ecfonisului liturgic „Că Tu ești Cel care aduci și Cel care Te aduci și Cel care primești, Hristoase Dumnezeule” contra lui Sotirih Pantevgenos (1157)*<sup>140</sup>]

---

<sup>140</sup> Despre această controversă între diaconi de la Sfânta Sofia și profesori de exegeză la Patriarhia din Constantinopol și sinoadele din 1156-1157, vezi notițele sumare ale istoricilor bizantinii Ioan Kinnamos, *Historiarum lib. IV*, 16; PG 133, 517-522 și Nichita Choniates, *In Manuele lib. VII*; PG 139, 561; actele sinodale din PG 140, 137-202; comentariul istoric la J. Gouillard, „Le Synodikon de l'Orthodoxie”, p. 210-215. În românește: diac. asist. Ioan I. Ică jr, „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor...”, p. 22-24 și „Actele Sinoadelor constantinopolitane din 1156-1157 cu privire la interpretarea dogmatică a ecfonisului liturgic «Că Tu ești Cel ce aduci, Cel ce Te aduci și Cel ce primești...»”, *Arhiereul lui Hristos. ÎPS Laurențiu 70*, Sibiu, 2017, p. 234-267, precum și P. Ceremuhin, „Sinodul constantinopolitan din 1157 și episcopul Nicolae al Metonei” (trad. I.V. Paraschiv), *Mitropolia Olteniei* 18 (1966), nr. 11-12, p. 87-109.

Chestiunea disputată era: cui i se aduce (oferă) și cine primește jertfa lui Hristos atât pe Golgota, cât și în Euharistie? În concepția lui Sotirih, a spune că același Hristos oferă jertfa umanității Sale ca om și o primește ca Dumnezeu împreună cu întreaga Sfântă Treime (= teza ecfonisului rugăciunii tainice a Intrării celei Mari și sinoadelor din 1156-1157) ar însemna a face din ipostasa Logosului întrupat subiectul a două acțiuni, după el, contradictorii: oferirea și primirea jertfei. Spre a evita această pretinsă aporie, el transfera aceste două acțiuni din planul hristologic, unde ele erau două acțiuni diferite ale aceleiași ipostase, în cel triadologic, transformându-le în două acțiuni incomunicabile a două ipostase distincte; oferirea și primirea deveneau astfel, pentru Sotirih, caracteristici *ipostatice* incomunicabile ale Fiului și, respectiv, Tatălui. Mai mult, în viziunea sa, mântuirea sau reconcilierea (*katallagē*) oamenilor cu Dumnezeu era identică cu un proces juridic, extern, de schimb (*antallagē*) desfășurat în două faze succesive, distincte cronologic: o primă reconciliere a noastră cu Fiul Care, asumându-Și umanitatea noastră, ne-a dat în schimb iertarea păcatului original, urmată de o a doua reconciliere cu Tatăl, Care, primind jertfa sângelui lui Hristos de pe cruce, ne-a dăruit în schimb înfierea. Într-o asemenea viziune soteriologică externalist-juridică Sotirih a ajuns, trăgând consecințele logice ale poziției sale, să tăgăduiască până și caracterul sacrificial și sacramental al Euharistiei, care a devenit pentru el o simplă reprezentare memorială simbolic-anamnestică de către preot a dramei Patimilor de odinioară. Multiplele și gravele erori dogmatice expuse de Sotirih într-un scurt „dialog” cu un oarecare Filon (PG 140, 140-148) au fost amplu și riguros combătute într-un remarcabil *Antiretic* (ed. A. Demetrakopoulos, *Ekklesiastikē bibliothēkē*, Leipzig, 1866, p. 321-359) de episcopul Nicolae al Metonei, cel mai important teolog al epocii Comnenilor, și au constituit subiectul dezbaterilor a două sinoade constantinopolitane: 20 ianuarie 1156 și 12-13 mai 1157 („sēmēiōmata”: PG 140, 148-154 și 174-201), ultimul concentrându-și și prelucrându-și concluziile extrase din *Antireticul* lui Nicolae al Metonei sub forma celor 4 anateme incluse în Sinodicon.

Cele introduse și enunțate de Mihail care a fost dascăl, protecdic și maistor al retorilor, și de Nichifor Vasilakis, dascăl al Epistolelor [pauline] care au fost diaconi ai Marii Biserici a lui Dumnezeu din Constantinopol, cărora le-a urmat și Eustatie, mitropolitul Dyrrachionului, și pe care le-a apărât în scris și Sotirih, diacon al aceleiași Biserici, care a fost și ipopsifu al patriarhiei marelui oraș al lui Dumnezeu, Antiohia, cel supranumit și Pantevgenos, încă și celelalte introduse și expuse în scris de același Sotirih, iar mai apoi anatemizate și respinse chiar de ei înșiși, și pe care le-a dezavuat și azvârlit anatemei sfântul sinod reunit din porunca lui Manuel, marele împărat ortodox, porfirogenet și autocrat al romeilor, Comnenul:

— (1) Celor care spun că jertfa cinstului Trup și Sânge din vremea pătimirii mântuitoare a lumii a Domnului și Dumnezeului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, adusă de El pentru a noastră mântuire ca Unul Care potrivit umanității Lui a fost Arhiereu pentru noi, dat fiind că potrivit marelui în teologhisire Grigorie, Același este și Dumnezeu și Jertfitor și Jertfă<sup>141</sup>, Hristos a adus-o lui Dumnezeu și Tatăl, dar n-au primit-o ca Dumnezeu împreună cu Tatăl și Însuși Fiul Unul-Născut și Duhul Sfânt, ca unii care prin acestea Îi înstrăinează pe Însuși Dumnezeu Cuvântul și pe Duhul Mângâietor Cel de-o-ființă și de-o-slavă cu El de egala cinstire și demnitate cuvenite Lor ca Unii care sunt Dumnezeu, anatema!

— (2) Celor care nu primesc că jertfa adusă în fiecare zi de cei care au primit de la Hristos lucrarea sfântă<sup>142</sup> a dumnezeieștilor Taine e adusă întregii Sfintei Treimi și îi contrazic plecând de aici pe sfinții și dumnezeieștii Părinți Vasile și Ioan Hrisostom, împreună cu care conglăsuiesc în cuvintele și scrierile lor și ceilalți de Dumnezeu purtători Părinți ai noștri, anatema!

— (3) Celor care-L aud pe Mântuitorul spunând despre lucrarea sfântă dumnezeieștilor Taine predată de El Însuși: „Aceasta să faceți ca aducere-aminte de Mine/pomenirea Mea”<sup>143</sup>, dar nu înțeleg în mod corect expresia „aducere aminte/pomenire”, ci îndrăznesc să spună că jertfa adusă zilnic de cei care lucrează sfânt dumnezeieștile Taine cum a predat Mântuitorul nostru și Stăpânul tuturor, înnoiește doar la modul imaginar și iconic<sup>144</sup> jertfa propriului Său trup și sânge adusă pe cinstita Cruce spre obșteasca răscumpărare și împăcare a naturii omenеști, iar de aici introduc și ideea că ea ar fi alta decât cea săvârșită la început de Mântuitorul, ca unii care golesc taina înfricoșătoarei și dumnezeieștii lucrări sfinte prin care primim arvuna vieții viitoare, măcar că în multe explicații ale

---

<sup>141</sup>*Ho Autos kai Theos kai thytēs kai thyma*;cf. Grigorie Teologul, *Cuvântarea* 20, 4; PG 35, 1068D.

<sup>142</sup>*Hierourgia*.

<sup>143</sup>*Lc* 22, 19.

<sup>144</sup>*Kainizei phantastikōs kai eikonikōs*.

cuvintelor marelui Pavel dumnezeiescul și preaînțeleptul nostru Părinte Ioan Hrisostom evidențiază în mod limpede invariabilitatea jertfei și spune că e una și aceeași, anatema!

— (4) Celor care nascocesc și introduc distanțe în timp<sup>145</sup> între împăcarea naturii omenești cu dumnezeiasca și fericita Natură a Treimii obârșie de viață și preaneprihănite și legiferează că mai întâi am fost împăcați cu Cuvântul Unul-Născut prin asumarea umanității, după care am fost împăcați cu Dumnezeu și Tatăl prin mântuitoarea pătimirea a Domnului Hristos, și divid astfel cele cu neputință de divizat, în timp ce dumnezeieștii și fericii Părinți învață că Unul-Născut ne-a împăcat cu Sine Însuși, iar prin Sine Însuși și în Sine Însuși cu Dumnezeu Tatăl și, prin urmare, și cu Preasfântul și de-viață-făcătorul Duh prin întreaga taină a economiei Sale, ca niște nascocitori de iscodiri noi și străine, anatema!

[4. *Despre sensul dogmatic al versetului „Tatăl Meu e mai mare decât Mine” (Ioan 14, 28)*<sup>146</sup>]

<sup>145</sup> *Chronikas diastaseis*.

<sup>146</sup> Pentru controversa în jurul interpretării dogmatice a lui Ioan 14, 38, vezi notițele istoricilor Kinnamos, *Historiarum lib.* VI, 2; PG 133, 616-624 și Choniates, *De Manuele lib.* VII, 5; PG 139, 560-564 și mai ales dosarul actelor sesiunilor Sinodului din 2, 13 martie 1166 cuprinse în *Ekthēsis*-ul oficial, PG 140, 201-281, și edictul imperial din 4 aprilie 1166, PG 135, 773-781; S. G. Mercati, „Sull’editto di Manuele I Comneno del 1166 inciso nel tempio di Santa Sofia”, *Rendiconti della Pontificia Accademia Romana di Archeologia* 3 (1925), p. 206-211; C. Mango, „The Conciliar Edict of 1166”, *Dumbarton Oaks Papers* 17 (1963), p. 315-330; ediție critică modernă St.N. Sakkos, *Ho Patēr mou meizōn mou estin II. Erides kai synodoi kata ton IB’ aiōna*, Tesalonic, 1968, p. 120-208. La acestea se adaugă scrisoarea lui Hugo Eteriano către Pierre de Vienne și cele două opusculă ale sale asupra chestiunii editate prima oară de A. Dondaine, „Hugues Etherien et le concile de Constantinople de 1166”, *Historisches Jahrbuch* 77 (1958), p. 473-483; cf. și P. Classen, „Das Konzil von Konstantinopel von 1166 und die Lateiner”, *Byzantinische Zeitschrift* 48 (1955), p. 339-368 și L. Petit, „Documents inédits sur le concile de 1166 et ses derniers adversaires”, *Vizantiniski Vremeni* 11 (1904), p. 479-493; important și comentariul istoric al lui J. Gouillard, „Le Synodikon de l’Orthodoxie”, p. 216-226, dar și P. Magdalino, *The Empire of Manuel I Komnenos, 1143-1180*, Cambridge, 1993 și G. Thetford, „The Christological Councils of 1166 and 1170 in Constantinople”, *St. Vladimir’s Theological Quarterly* 31 (1987), nr. 2, p. 143-169. În românește: diac. asist. Ioan I. Ică jr., „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor...”, p. 28-32.

Ecou al unei dispute occidentale contemporane purtate în jurul „gloriei” lui Hristos, controversa bizantină în jurul înțelegerii lui Ioan 14, 28, cu complicate dedesubturi politice și o îndelungată supraviețuire istorică, se centra în esență pe chestiunea precizării mai îndeaproape a sensului corect al inferiorității Fiului înrăpat față de Tatăl. Se confruntau în esență două opinii: una susținută și de Manuel I și de oficialitățile patriarhiei raporta în mod ortodox inferioritatea Fiului față de Tatăl la umanitatea lui reală, *concretă* pe care unirea ipostatică a transformat-o și

[a. Sinodul din 1166]

Cele scrise și predate odinioară de sfinții și de Dumnezeu purtătorii noștri Părinți și vestitori ai adevărului și dascăli ai sfintei Biserici a lui Dumnezeu, iar acum din inițiativa pusă în mișcare de Dumnezeu și din purtarea de grijă cu judecată dumnezeiască a de Dumnezeu încoronatului, preaputernicului, de Dumnezeu înțelepțitului, ortodoxului, biruitorului și sfântului nostru mare împărat porfirogenet și autocrator kyr Manuel Comnenul elucidate și definite de sfântul și dumnezeiescul Sinod reunit din porunca lui spre a fi vestite în această cinstită zi:

— (1) Celor care nu înțeleg corect expresiile sfinților dascăli ai Bisericii lui Dumnezeu și încearcă să răstălmăcească și sucească cele zise în aceștia în chip limpede și lămurit prin harul Sfântului Duh, anatema!

— (2) Celor care primesc faptul că expresia lui Iisus Hristos adevăratul Dumnezeu și Mântuitorul nostru: „Tatăl Meu e mai mare decât Mine”<sup>147</sup> a fost spusă, între alte tâlcuiri ale sfinților Părinți, și cu privire la umanitatea care este în El, potrivit căreia a și pățimit, așa cum propovăduiesc în chip răspicat sfinții Părinți în multe din de Dumnezeu insuflatele lor tratate, și care mai spun că Însuși Hristos a pățimit potrivit trupului Său, veșnică pomenirea!

— (3) Celor care înțeleg și spun că îndumnezeirea naturii asumate a fost o transformare a naturii omenești în Dumnezeire<sup>148</sup> și nu gândesc că, plecând de la această unire, trupul Domnului a avut parte de demnitatea și măreția dumnezeiască și e închinat cu o unică închinare în Dumnezeu Cuvântul Care l-a asumat, e de o

---

îndumnezeit-o la maximum, dar cu stricta salvagardare a integrității proprietăților ei naturale. Într-o parte a episcopatului însă era dominantă părerea cum că pentru Fiul întrupat inferioritatea Sa față de Tatăl nu poate avea nicidecum sens concret, real, și unul pur abstract, Hristos referindu-se în *Ioan* 14, 28 la o umanitate pur abstractă, în realitatea Sa concretă, efectivă neputându-se vorbi de vreo inferioritate a Sa față de Tatăl. Estompând distincția între proprietățile (*idiōmata*) naturale și măririle (*auchēmata*) dumnezeiești cu care umanitatea s-a îmbogățit ca urmare a unirii ipostatice până pe punctul de a transforma proprietățile naturale ale umanității în proprietăți dumnezeiești, hristologia aceasta aluneca în pericolul monofizitismului și doketismului, atentând la dogma integrității firilor în Hristos. Replicând acestei poziții, Sinodul a reafirmat sensul autentic al formulei de la Chalcedon (451) după care unirea ipostatică și îndumnezeirea firii omenești în Hristos nu se face confundând firile, ci cu stricta salvagardare a integrității lor, și, din această perspectivă a unei umanități concrete și integral umane în Hristos, în pofida îndumnezeirii ei, inferioritatea Fiului față de Tatăl are un sens real deplin. Deși condamnată în Sinod, interpretarea cripto-monofizită a lui *Ioan* 14, 28 va fi reluată, șase ani mai târziu, de Constantin al Kerkyrei și Ioan Irinkos, ceea ce a condus la o reluare a sinoadelor pe această temă în 30 ianuarie, 20 și 21 februarie 1170: condamnarea lui Constantin (care ulterior a retractat) și martie 1171: condamnarea lui Irinikos, definitivă.

<sup>147</sup>In 14, 28.

<sup>148</sup>*Tēn theōsin tou proslēmματος metameipsin eis theotēta.*



cinstire, de o slăvire, de viață făcător, de egal renume și de un tron<sup>149</sup> cu Dumnezeu Tatăl și Preasfântul Duh, fără a deveni totuși de o ființă cu Dumnezeu, încât să iasă din însușirile sale naturale de creat, circumscris și celelalte însușiri contemplate în natura omenească a lui Hristos și să se transforme în ființa Dumnezeirii, întrucât plecând de aici s-ar putea deduce sau că înomenirea și pătimirile Domnului au avut loc doar în imaginație, iar nu în realitate, sau că a pățimit Însăși Dumnezeirea Unului-Născut, anatema!

— (4) Celor care spun că trupul Domnului care plecând de la această unire a ajuns preainălțat și ridicat dincolo de toată cinstirea — dat fiind că în virtutea unirii extreme a ajuns una cu Dumnezeu<sup>150</sup> din pricina unirii potrivit ipostasei în chip neschimbat, nealterat, necontopit și nemutat, rămânând inseparabil și indisociabil de Dumnezeu Cuvântul Care l-a asumat —, este cinstit cu un renume egal cu El și e închinat cu o unică închinare cu El, fiind așezat pe tronurile împărătești și dumnezeiești de-a dreapta Tatălui ca unul îmbogățit cu măririle<sup>151</sup> Dumnezeirii, cu păstrarea însușirilor naturilor, veșnică pomenirea!

— (5) Celor care resping expresiile sfinților Părinți rostite în apărarea dogmelor drepte ale Bisericii lui Dumnezeu de către Atanasie, Chiril, Amfilohie, de Dumnezeu purtătorul și preasfântul papă al Romei celei Vechi, Leon, și de ceilalți, și nu vor să primească actele Sinoadelor Ecumenice al Patrulea și al Șaselea, anatema!

[b. Sinodul din 1170]

Anatemele alcătuite câțiva ani după cele sancționate și dogmatizate cu privire la versetul „Tatăl Meu e mai mare decât Mine” contra celor ce contrazic fără învățătură și fără credință acestea, împreună cu care conglăsuia pe atunci și Constantin, care a fost mitropolit al Kerkyrei, nepot al arhiepiscopului Bulgariei, care însă după câțiva ani a fost și el reprimat în Biserică<sup>152</sup> după ce s-a distanțat de unii ca aceia și s-a alăturat celor ce gândesc drept anatemizând cele dogmatizate și grăite de el odinioară în chip rău și lipsit de cinstirea lui Dumnezeu<sup>153</sup>:

— (1) Celor care nu primesc expresia adevăratului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos: „Tatăl Meu e mai mare decât Mine” în diferitele moduri în care au explicat-o sfinții Părinți — unii din ei spunând că asta s-a zic cu referire la Dumnezeire din pricina faptului că își are cauza nașterii Lui

---

<sup>149</sup> *Homotimon, homodoxon, zoopoion, isoklees kai homothronon.*

<sup>150</sup> *Homotheos.*

<sup>151</sup> *Auchēmata.*

<sup>152</sup> Revenirea ulterioară a lui Constantin al Kerkyrei și reabilitarea sa, ca urmare a acceptării deciziilor dogmatice de la 1166, au antrenat în manuscrise modificări în consecință ale textului anatemelor.

<sup>153</sup> *Asebōs.*

din Tatăl, iar alții zicând că aceasta s-a spus cu referire la însușirile naturale ale trupului asumat și enipostaziat în Dumnezeirea Lui, și anume cu referire la însușirile lui de creat, circumscris, muritor și celelalte afecte naturale și ireproșabile, din pricina cărora Domnul a putut spune că Tatăl Său e mai mare decât El —, ci spun că această expresie trebuie înțeleasă astfel doar atunci când printr-un simplu act mental<sup>154</sup> trupul lui Hristos este gândit separat de Dumnezeire, ca și cum n-ar fi unit cu ea, și nu iau această distincție mentală așa cum a fost ea folosită de sfinții Părinți, și anume atunci când e vorba de starea de sclav și de neștiința Lui [omenească], fiindcă nu suportau ca trupul lui Hristos una cu Dumnezeu de o cinstire cu El<sup>155</sup> să fie insultat prin asemenea expresii, ci spun că și însușirile naturale care sunt în realitate ale trupului Domnului, care e enipostaziat și rămâne neseplat de Dumnezeirea Lui, trebuie luate și ele printr-un simplu act mental, întrucât dogmatizează despre cele nesubzistente și mincinoase aceleași lucruri ca și despre cele subzistente și adevărate, anatema!

— (2) Cele spuse în chip rău și lipsit de cinstirea lui Dumnezeu de Constantin, care a fost mitropolit al Kerkyrei, nepot al arhiepiscopului Bulgariei, și care au fost anatemizate de el însuși, să fie anatema!

— (3) Celor care dogmatizează în chip rău și lipsit de cinstirea lui Dumnezeu cu privire la expresia adevăratului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos: „Tatăl Meu e mai mare decât Mine”, și nu gândesc nici nu spun că aceasta este luată de sfinții și de Dumnezeu purtătorii Părinți în mai multe sensuri ortodoxe, dar și cu referire la însuși trupul asumat de Fiul Unul-Născut al lui Dumnezeu din sfânta Fecioară și Născătoarea de Dumnezeu și enipostaziat în Dumnezeirea Sa, dar care-și are și după unire în mod necontopit însușirile sale, potrivit cărora Domnul l-a numit pe Tatăl mai mare decât El, Cel Care e în același timp coînchinat și coslăvit cu Tatăl și cu Preasfântul Duh într-o singură închinare împreună cu umanitatea asumată ca una egală cu Dumnezeu și de o cinstire cu Dumnezeu; și care susțin, dimpotrivă, că această expresie nu se cuvine a fi înțeleasă atunci când Domnul este înțeles drept o singură ipostasă având unite cele două naturi, ci atunci când printr-un simplu act mental trupul este luat separat de Dumnezeire și este cunoscut ca al fiecărui om în parte, și asta deși foarte teologicul Damaschin învață că distincția pur mentală se aplică atunci când despre trupul lui Hristos se spune ceva ce nu constituie o însușire naturală a lui, ci arată starea lui de sclav sau neștiința lui [comună]<sup>156</sup>; și care nu vor să urmeze sfintelor Sinoade Ecumenice al Patrulea și al Șaselea, care au dogmatizat în mod drept și bine-cinstitor de Dumnezeu despre cele două naturi unite în mod necontopit în

---

<sup>154</sup>*Kata psilēn epinoian.*

<sup>155</sup>*Homotheos kai homotimos.*

<sup>156</sup>*Expunerea exactă a credinței ortodoxe* III, 21; PG 94, 1084B-1085C.

Hristos și au învățat Biserica lui Hristos Ortodoxia, întrucât au alunecat astfel în diferite erezii, anatema!

— (4) Toți care gândesc la fel cu Constantin, nepotul arhiepiscopului Bulgariei, și suferă și sunt mâhniți pentru depunerea lui, dar nu atât din iubire milostivă, cât pentru că au fost duși împreună cu el în reaua lui cinstire de Dumnezeu, să fie anatema!

*[c. Sinodul din 1171]*

— (1) Preaneînvățatul monah mincinos și în zadar luptător Ioan Irinikos și scrierile alcătuite de el împotriva bunei-cinstiri de Dumnezeu, precum și cei ce le îmbrățișează, ca unii care sunt de părere și spun că nu din pricina umanității enipostaziate în Însuși Domnul Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos și unită cu Dumnezeirea Lui în chip indisociabil, inseparabil și necontopit a spus El ca om desăvârșit expresia din sfintele Evanghelii: „Tatăl Meu e mai mare decât Mine”, ci asta ar fi fost spusă astfel de către El ca atunci când ea ar fi fost luată printr-un simplu act mintal, dezbrăcată și separată cu totul de Dumnezeirea Lui, ca și cum nici n-ar fi unită cu Aceasta, ca umanitatea noastră comună, să fie anatema!

*[V. Despre lumina și energia necreată contra teologiei scolastice a lui Varlaam, Akindynos și Gregoras]*

*[Sinodiconul epocii Paleologilor]*

Articolele<sup>157</sup> împotriva lui Varlaam<sup>158</sup> și Akindynos<sup>159</sup>

—(1) Celor care gândesc și spun că lumina care a strălucit de la Domnul la dumnezeiasca Schimbare la Față este când o arătare, o creatură și o nălucă<sup>160</sup>, apărută pentru puțină vreme și destrămată într-o clipită, când însăși ființa lui Dumnezeu, întrucât se aruncă pe ei înșiși cu minte vătămată în pozițiile cele mai

---

<sup>157</sup>Notița dintr-un manuscris explicitează: „Cele spuse și protocolate de sfântul și dumnezeiescul Sinod împotriva lui Varlaam și Akindynos și a celor ce gândesc la fel cu aceia în de Dumnezeu păzitul palat al sfintelor Vlaherne în marele tricliniu numit Alexiakos în luna iulie, indictionul al 5-lea, anul 6860”

<sup>158</sup>Varlaam din Calabria (Bernardo Massari), c. 1290-1348, erudit monah și cleric, umanist și teolog, ajuns egumen și profesor la Constantinopol. Aici a intrat în polemici cu monahii isihaști acuzându-i de mesalianism. Isihaștii au fost apărați în scris de monahul athonit Grigorie Palama. Condamnat de sinodul constantinopolitan din 10 iunie 1341, Varlaam s-a dus la Avignon, unde a fost primit în Biserica latină devenind episcop de Seminara.

<sup>159</sup>Grigorie Akindynos, ca. 1300-1348, originar din Prilep, monah și teolog bizantin, implicat în controversa dintre Varlaam și Grigorie Palama. Inițial favorabil acestuia din urmă, după 1341 a devenit un critic acerb al teologiei energiilor necreate, pe care a acuzat-o de diteism. A fost condamnat de sinodul constantinopolitan din februarie 1347, murind un an mai târziu.

<sup>160</sup>*Indalma kai ktisma kai phasma.*

opuse și imposibile: printr-una înnebunind de nebunia lui Arie, care tăia în creată și necreată Dumnezeirea cea Una și pe Unul Dumnezeu, iar prin cealaltă fiind purtați spre reaua cinstire de Dumnezeu a mesalienilor, care spun că ființa dumnezeiască poate fi văzută, și nu mărturisesc potrivit teologhisirilor cu dumnezeiască insuflare ale sfinților și gândirii bine-cinstitoare de Dumnezeu a Bisericii că acea preadumnezeiască lumină nu este nici o creatură, nici ființa lui Dumnezeu, ci un har, o luminare și o lucrare/energie necreată și naturală care iese pururea în mod inseparabil din ființa dumnezeiască<sup>161</sup>, anatema.<sup>162</sup>

— (2) Încă și celor care gândesc și spun că Dumnezeu n-are o lucrare/energie naturală, ci numai ființă, și cred că ființa dumnezeiască și lucrarea/energia dumnezeiască sunt identice și cu totul indistincte și că nu trebuie gândită nici o diferență între ele cu privire la ceva, ci aceeași realitate se numește de ei când ființă, când lucrare/energie, ca unii care desființează cu totul fără judecată însăși ființa dumnezeiască și o duc spre neființă — căci dascălii Bisericii spun cuvânt de cuvânt că „numai ceea ce nu există e lipsit de lucrare/energie” —, dar care mai sunt bolnavi și de cele ale lui Sabelie și cutează să înnoiască acum cu privire la ființa și lucrarea/energia dumnezeiască vechea contracție, contopire și amestec ale aceluia privitoare la cele Trei Ipостase ale Dumnezeirii și le amestecă la fel de rău-cinstitor de Dumnezeu și pe acestea [ființa și lucrarea] și nu mărturisesc potrivit teologhisirilor de Dumnezeu insuflate ale sfinților și gândirii bine-cinstitoare de Dumnezeu a Bisericii că în Dumnezeu există atât ființă, cât și lucrarea/energia ei naturală, după cum au lămurit cei mai mulți dintre sfinți și mai ales cei de la sfântul Sinod Ecumenic al Șaselea, care au adunat întreg acest Sinod cu privire la cele două lucrări și voințe ale lui Hristos, dumnezeiască și omenească, nici nu vor să înțeleagă că, așa cum între ființa și energia dumnezeiască există o unire fără contopire<sup>163</sup>, tot așa există între ele și o diferență nedistanțată<sup>164</sup> și în celelalte, dar

---

<sup>161</sup>*Mēte ktisma, mēte ousian Theou, all'aktiston kai physikēn ellampsin kai energeian, ex autēs tēs theias ousias achoristōs aei proiousan.*

<sup>162</sup>Un manuscris adaugă aici următoarea anatema:

„Încă și celor care gândesc și spun că harul veșnic și dumnezeiesc al Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt și lumina veacului viitor, în care dreptii vor străluci ca soarele [cf Mt 13, 43], cum a arătat Hristos strălucind pe munte, și, simplu spus, învață că orice putere și lucrare a Dumnezeirii triipostactice, tot ce diferă întrucâtva de natura divină e creat, și taie astfel în chip rău-cinstitor de Dumnezeu Dumnezeirea unică în creată și necreată, iarpe cei care cinstesc în chip bine-cinstitor de Dumnezeu caracterul necreat al acestei dumnezeiești lumini și al oricărei puteri și energii dumnezeiești, și îi numesc cu minte vătămată ditești și politești, cum ne numesc iudeii, sabelienii și arienii, și toți cei care gândesc la fel cu ei, anatema!”

<sup>163</sup>*Henōsis asynchyotos.*

<sup>164</sup>*Diaphora adiatatos.*

mai ales în ce privește însușirile de cauză și cauzat, participabil și neparticipabil<sup>165</sup>, primele revenindu-i ființei, iar celelalte lucrării/energiei; așadar, cei care spun asemenea rele cinstiri de Dumnezeu, anatema!

— (3) Încă și celor care gândesc și spun că orice putere și lucrare/energie a Dumnezeirii triipostatice e creată, dat fiind că plecând de aici ne constrâng să credem că e creată însăși ființa dumnezeiască — întrucât, potrivit sfinților, lucrarea/energia creată va arăta necreată și natura, iar lucrarea/energia necreată va caracteriza ființa necreată —, iar plecând de aici sunt în primejdie să cadă cu totul în ateism, ca unii care atribuie credinței curate și ireproșabile a creștinilor mitologia elină [păgână] și slujba adusă creaturilor și nu mărturisesc potrivit teologhisirilor cu dumnezeiască insuflare ale sfinților și gândirii bine-cinstitoare de Dumnezeu a Bisericii că orice putere și lucrare/energie naturală a Dumnezeirii triipostatice este necreată, anatema!

— (4) Încă și celor care gândesc și spun că din această pricină se face în Dumnezeu o compoziție<sup>166</sup> și nu cred învățăturii sfinților care învață că de la cele ale naturii nu se face în natură nici o compoziție, și plecând de aici ne calomniază nu numai pe noi, ci și pe toți sfinții care învață limpede și în multe rânduri atât simplitatea și necompoziția<sup>167</sup> lui Dumnezeu, cât și diferența între ființa și lucrarea/energia dumnezeiască, și că această diferență nu lezează cu nimic și deloc simplitatea dumnezeiască — căci n-ar fi putut încerca să teologhisească atât de fățiș lucruri contrare între ele —; așadar, cei care grăiesc astfel de lucruri goale și nu mărturisesc potrivit teologhisirilor cu dumnezeiască insuflare ale sfinților și gândirii bine-cinstitoare de Dumnezeu a Bisericii că împreună cu această diferență vrednică de cele dumnezeiești e salvată foarte frumos și simplitatea dumnezeiască, anatema!

— (5) Încă și celor care gândesc și spun că numele „Dumnezeire”<sup>168</sup> se spune numai cu despre ființa dumnezeiască și nu mărturisesc potrivit teologhisirilor cu insuflare dumnezeiască ale sfinților și gândirii bine-cinstitoare de Dumnezeu a Bisericii că el se dă nu mai puțin și lucrării/energiei dumnezeiești și așa, atunci când cineva spune „Dumnezeire”, cinstește în toate felurile Unica Dumnezeire a Tatălui și a Fiului și a Duhului Sfânt: fie ființa, fie lucrarea/energia lor, așa cum ne-au învățat dumnezeieștii noștri inițiatori în tainele dumnezeiești, anatema!

— (6) Încă și celor care gândesc și spun că ființa dumnezeiască este participabilă, întrucât nu se rușinează să introducă în Biserica noastră reaua-

---

<sup>165</sup> *Kata to aition kai to aitiaton kai amethekton kai methektion.*

<sup>166</sup> *Synthesis.*

<sup>167</sup> *To haploun kai asyntheton.*

<sup>168</sup> *Theotēs.*

cinstire de Dumnezeu<sup>169</sup> a mesalienilor care au fost bolnavi de această opinie în vechime și nu mărturisesc potrivit teologhisirilor cu insuflare dumnezeiască ale sfinților și gândirii bine-cinstitoare de Dumnezeu a Bisericii că ea [ființa dumnezeiască] este cu totul insesizabilă și neparticipabilă, dar harul și lucrarea/energia dumnezeiască e participabilă, anatema!

— (7) Tuturor rău-cinstitoarelor de Dumnezeu lor tratate și scrieri, anatema!

[*Anateme din Sinodiconul mitropoliei Tesalonicului*]

— (1) Lui Isaac cel supranumit și Argyros<sup>170</sup>, care întreaga sa viață a fost bolnav de cele ale lui Varlaam și Akindynos, ba chiar și la sfârșitul vieții lui, când i s-a cerut de către Biserică întoarcere și pocăință, cum s-a făcut de altfel de mai multe ori înainte, a stăruit în reaua-cinstire de Dumnezeu și și-a dat sufletul în chip rău în mărturisirea ereziei lui, anatema!

— (2) Nemonahului Nichifor numit și Gregoras<sup>171</sup>, care a bolit în adânc derău-cinstitoare și lipsita de Dumnezeu/ateista erezie a lui Varlaam și Akindynos și a rostit multe blasfemii lipsite de Dumnezeu/ateiste împotriva dumnezeiescului har și a dumnezeieștii lumini de pe Tabor, scriind cu o mână și o socotință cutezătoare împotriva Bisericii lui Hristos și a întâi-stătătorilor ei, mai cu seamă împotriva lui Grigorie [Palama], arhipăstorul acestui oraș [al Tesalonicului], iscând în multe rânduri multe tulburări în Biserica lui Hristos și dându-și în cele din urmă nenorocitul suflet în aceeași erezie, anatema!

— (3) Pseudo-monahului Prohor Kydones<sup>172</sup>, care nu numai că a urmat în chip viclean și lipsit de Dumnezeu reaua-cinstire de Dumnezeu a lui Varlaam și Akindynos dogmatizând ca și aceștia că dumnezeiescul har, puterea și lucrarea/energia dumnezeiască naturală comună Dumnezeirii triipostatice e creată, care a gândit că e creată în chip asemănător și lumina care a strălucit din Domnul și Dumnezeu și Mântuitorul nostru Iisus Hristos la preadumnezeiasca Lui Schimbare la Față în munte, pe care toți sfinții teologhisitori și de Dumnezeu purtătorii noștri Părinți au cinstit-o în imne și au vestit-o cu un glas drept slavă dumnezeiască, strălucire și împărăție a lui Dumnezeu, dumnezeire necreată, lumină neapropiată și nedefinibilă, revărsare de neînțeles și de nespus a strălucirii dumnezeiești; care cu o mână și o socotință cutezătoare a scris și împotriva

---

<sup>169</sup>Dyssebeian.

<sup>170</sup>Isaac Argyros, monah și astronom bizantin, cca 1300-1375, discipol al lui Nichifor Gregoras, condamnat împreună cu el de sinodul constantinopolitan din mai-iulie 1351.

<sup>171</sup>Nichifor Gregoras, 1295-1360, umanist, astronom, istoric și teolog bizantin, devenit după moartea lui Akindynos principalul critic al teologiei energiilor necreate a lui Grigorie Palama, fiind condamnat de sinodul constantinopolitan din mai-iulie 1351.

<sup>172</sup>Prohor Kydones, cca 1330-1369, umanist din Tesalonic devenit ieromonah athonit, traducător din Toma d Aquino și Augustin, critic scolastic al teologiei palamite, condamnat de sinodul constantinopolitan din 1368.

celorlalte dogme apostolice și patristice ale Bisericii lui Hristos lucruri pe care nimeni din ereticii din toate veacurile n-au îndrăznit a scrie, având aroganța de a susține că, înainte de a se sui pe Cruce, asumarea lui Dumnezeu Cuvântul, adică trupul de stăpân al Domnului nostru Iisus Hristos „în Care locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii”<sup>173</sup>, era îmbrăcată de începătorii și puteri, adică de demoni; acest Prohor, deci care a fost demascat sinodal<sup>174</sup> aducându-se înainte scrierile lui și care, cerându-i-se fie să le contrazică prin alte scrieri, fie să fie azvârlit anatemei, a refuzat și a stăruit în astfel de lipse de cinstiri de Dumnezeu, dându-și apoi în astfel de rele-cinstiri de Dumnezeu și ticălosul suflet, anatema!

— (4) Lui Dimitrie cel supranumit Kydones<sup>175</sup>, care a bolit toată viața lui cu minte vătămată i fără Dumnezeu de rătăcirea și stricăciunea lui Varlaam și Akindynos, înălțându-și și el cu aroganță sufletul și limba cutezătoare împotriva dumnezeieștii lucrări/energii și lumini necreate care au strălucit pe Tabor și învățând potrivit mitologiei elinilor [păgânilor] că ființa dumnezeiască e fie lipsită de lucrare/energie, fie are o lucrare/energie creată, și care, fiind chemat în multe rânduri de Biserica lui Hristos și de întâi-stătătorii ei cu îndemnuri părintești să se distanțeze de acea erezie pierzătoare, închizându-și ochii gândului înaintea strălucirii adevărului a luat apărarea pseudo-monahului, sau mai degrabă teomahului, Prohor Kydones, fratele său, care a fost de altfel pentru el și pricina unei asemenea erezii; care s-a pornit cu o socotință și o mână scârbavnică să hulească împotriva sfinților care au strălucit prin vremi în dogmele cele de Dumnezeu insuflete, după cum a devenit evident din urâtele lui scrieri care au apărut după moartea sa, alcătuite de el împotriva apărătorilor adevărului, dar pe care le-a ascuns toată viața ca unele demne de întunerice; și care smulgându-se pe sine însuși de lângă Dumnezeu, de lângă Biserica și patria lui, de lângă dogmele dumnezeiești și sfintele Scripturi, și-a sfârșit viața în chip rușinos și lipsit de Dumnezeu în țară străină, anatema!

*[Revenire la Sinodiconul constantinopolitan din 1351]*

— (1) Lui Andronic Paleologul<sup>176</sup>, cântatul și fericitul nostru împărat care a reunit cu vitejie primul sinod<sup>177</sup> împotriva lui Varlaam, apărător viteaz al Bisericii lui Hristos și patron al acelui sfânt sinod prin fapte, cuvinte și minunate discursuri

---

<sup>173</sup> Col 2, 9.

<sup>174</sup> În sinodul constantinopolitan din 1368.

<sup>175</sup> Dimitrie Kydones, 1324-1398, fratele mai vârstnic al lui Prohor, umanist din Tesalonic și om de stat bizantin, prim-ministru sub trei împărați, traducător al *Summei contra Gentiles* a lui Toma d Aquino, convertit la romano-catolicism și militant pentru unirea cu Roma, critic scolastic al teologiei palamite.

<sup>176</sup> Andronic III Paleologul, 1328-1341.

<sup>177</sup> Sinodul de la Sfânta Sofia împotriva lui Varlaam din 10 iunie 1341, Andronic II murind câteva zile mai apoi, în 15 iunie.

rostate cu gura proprie, care a întărit dogmele evanghelice și apostolești, a surpat și dezavuat în public pe mai-sus-zisul Varlaam dimpreună cu ereziile, scrierile și glăsurile lui găunoase împotriva credinței noastre, întrucât în mijlocul acestor sfinte lupte și isprăvi pentru buna-cinstire de Dumnezeu a schimbat în chip fericit viața aceasta trecând la viața mai bună și fericită, veșnică pomenirea!

*[Aclamații din Sinodiconul mitropoliei Tesalonicului]*

— (1) Lui Grigorie, preasfințitul mitropolit al Tesalonicului<sup>178</sup>, care în sinodul din Marea Biserică<sup>179</sup> i-a surpat pe Varlaam și Akindynos, inițiatorii și născocitorii noilor erezii împreună cu vicleana clică din jurul lor, care au cutezat să numească creaturi lucrarea și puterea naturală și inseparabilă a lui Dumnezeu și, simplu spus, toate însușirile naturale ale Sfintei Treimi, precum și lumina neapropiată care a strălucit din Hristos pe munte, încercând să introducă în chip rău în Biserica lui Hristos o dumnezeire creată, ideile platonice și acele mituri elinești [păgâne]; care a luptat în chip înțelept și viteaz pentru dogmele adevărate și fără greșală despre Dumnezeire în scrieri, în cuvinte și în discuții și a vestit prin toate o singură Dumnezeire și Un Dumnezeu triipostatic cu lucrare/energie, cu voință, atotputernic și necreat potrivit dumnezeieștilor Scripturi și teologhisitorilor exegeți ai acestora Atanasie și Vasile, Grigorie, Ioan și Grigorie, precum și Chiril, Maxim înțeleptul și de Dumnezeu grăitorul [Ioan] din Damasc, și toți ceilalți Părinți și Dascăli ai Bisericii lui Hristos, și s-a arătat prin cuvinte și fapte părtaș, tovarăș, ecou, râvnitor și împreună-luptător cu toți aceștia, veșnică pomenirea!

— (2) Lui Nil, preasfințitul arhiepiscop al Tesalonicului<sup>180</sup>, care prin cuvinte, prin fapte și scrieri dumnezeiești a luptat pentru Biserica lui Hristos și a rușinat și demascat în tratate cu înțelepciune dumnezeiască și demonstrații fără replică glăsuirea în gol a lui Varlaam și Akindynos, veșnică pomenirea!

*[Revenire la Sinodiconul constantinopolitan din 1351]*

— (2) Tuturor celor care au luptat pentru Ortodoxie împreună cu slăvitul și fericitul împărat<sup>181</sup> și au apărut după el cu vitejie Biserica lui Hristos în cuvinte și discuții, în scrieri și învățături, cu tot cuvântul și fapta, și au demascat și dezavuat ereziile vicleane și cu multe chipuri ale lui Varlaam și Akindynos și pe cei ce gândesc la fel cu aceia, și care au proclamat în chip strălucit dogmele apostolice și patristice ale bunei-cinstiri de Dumnezeu, drept pentru care sunt calomniate,

---

<sup>178</sup>Grigorie Palama (1295-1359), arhiepiscop al Tesalonicului între 1347 și 1359, canonizat în 1368, pomenit pe 14noiembrie.

<sup>179</sup>Sinodul de la Sfânta Sofia din 10 iunie 1341.

<sup>180</sup>Nil Cabasila, 1298-1363, umanist și teolog bizantin polemist antilatin și propalamit, arhiepiscop al Tesalonicului între 1361-1363.

<sup>181</sup>Andronic III Paleologul.



defăimați și insultați de cacodocși împreună cu sfinții teologhisitori și de Dumnezeu purtătorii noștri Părinți și Dascăli, veșnică pomenirea!

— (3) Celor care mărturisesc Un Dumnezeu Triipostatic, atotputernic și necreat nu numai potrivit ființei și ipostasei, ci și potrivit lucrării/energiei și spun că lucrarea/energia dumnezeiască iese în chip inseparabil din ființa dumnezeiască, arătând prin „iese” distincția de nespus, iar prin „în chip inseparabil” unirea dincolo de ființă<sup>182</sup>, precum a spus sfântul Sinod Ecumenic al Șaselea, veșnică pomenirea!

— (4) Celor care mărturisesc că așa cum Dumnezeu este necreat și fără început potrivit ființei, este tot așa și potrivit lucrării/energiei, expresia „fără început” fiind luată în sens de fără început în timp<sup>183</sup>, și spun că potrivit ființei Lui dumnezeiești Dumnezeu este cu totul neparticipabil și de neînțeles, dar Același este participabil pentru cei vrednici potrivit lucrării/energiei Sale dumnezeiești și îndumnezeitoare<sup>184</sup>, cum spun teologhisitorii Bisericii, veșnică pomenirea!

— (5) Celor care mărturisesc că lumina care a strălucit pe munte la Schimbarea la Față a Domnului e lumină inaccesibilă și lumină insesizabilă, revărsare de neînțeles a strălucirii dumnezeiești, slavă de nespus și slavă supradesăvârșită, pre-desăvârșită și atemorală a Fiului, împărăție a lui Dumnezeu, frumusețe adevărată și îndrăgită din jurul dumnezeieștii și fericitei Firi/Naturi, slavă naturală a lui Dumnezeu și Dumnezeire a Tatălui și Duhului strălucind în Fiul Unul-Născut, cum au spus dumnezeieștii și de Dumnezeu purtătorii noștri Marii Atanasie și Vasile, Grigorie Teologul, Ioan Hrisostom și Ioan Damaschinul, și de aceea slăvesc ca necreată această preadumnezeiască lumină, veșnică pomenirea!

— (6) Celor care din pricina celor mai sus zise slăvesc ca necreată lumina Schimbării la Față a Domnului, dar nu spun totuși că ea este ființa dincolo de ființă a lui Dumnezeu — întrucât aceea rămâne cu totul invizibilă neparticipabilă, căci „pe Dumnezeu nu L-a văzut vreodată cineva”<sup>185</sup>, adică așa cum este natura Lui, zic teologhisitorii —, ci o numesc mai degrabă slavă naturală a Ființei celei dincolo de ființă ieșind din aceea în mod inseparabil și din pricina iubirii de oameni a lui Dumnezeu arătată celor curățiți cu mintea<sup>186</sup>, slavă cu care Domnul și

---

<sup>182</sup> *Proienai men tēn theian energeian ek tēs theias ousias, dia men tou proienai tēn aporrhēton diakrisin, dia de tou adiaretōs hyperphya tēn henōsin.*

<sup>183</sup> *Aktiston kai anarchon ... tou anarchou kata chronon lambanomenou.*

<sup>184</sup> *Methektion de auton tois axiois kata tēn theian kai theopoion energeian.*

<sup>185</sup> *In 1, 18.*

<sup>186</sup> *Doxan physikēn ts hyperousiou ousias ex ekeinēs proiōusan adiaretōs kai epiphainomenēn dia philantrōpian Theou tois kekartharmenions ton noun.*

Dumnezeul nostru va veni la a Doua și înfricoșătoarea Sa Venire să judece viii și morții, cum zic teologhisitorii Bisericii, veșnică pomenirea!

[VI. *Reluarea Sinodului Icoanelor: anateme de la Niceea, 787*<sup>187</sup>]

Tuturor ereticilor anatema!<sup>188</sup>

Sinedriului<sup>189</sup> care fremăta împotriva cinstitelor icoane, anatema!

Celor care iau zicerile dumnezeieștii Scripturi împotriva idolilor ca spuse despre veneratele icoane ale lui Hristos Dumnezeuul nostru și ale sfinților Lui, anatema!

Celor care sunt în comuniune cu bună știință cu cei care insultă și necinstesc sfintele icoane, anatema!

Celor care spun că un altul<sup>190</sup> pe lângă Hristos Dumnezeuul nostru ne-a izbăvit din rățacirea idolilor, anatema!

Celor care cutează să spună că Biserica catholică a primit cândva idoli, ca unii ce răstoarnă taina [Întrupării] și insultă credința creștină, anatema!

Dacă ia cineva apărarea cuiva din erezia acuzatorilor creștinilor [iconoclaștilor], fie el în viață, fie mort, să fie anatema!

Dacă nu se închină cineva Domnului nostru Iisus Hristos circumscris în icoană potrivit umanității, să fie anatema!

---

<sup>187</sup>Mansi XIII, 397, 416.

<sup>188</sup>Sinodiconul tipărit adaugă o serie de anatemizări târzii ale ereziarhilor dinainte de iconoclasam:

„— Lui Arie primul luptător împotriva lui Dumnezeu [teomahul] și inițiator al ereziilor, anatema!

— Lui Petru Gnafevs/Piuarul și smintit care spune: «Sfinte fără de moarte Cel ce Te-ai răstignit pentru noi», anatema!

— Lui Nestorie [! de fapt Noet] blestematul de Dumnezeu, care numește pătimitoare Sfânta Treime și rău-cinstitorul de Dumnezeu Valentin, anatema!

— Lui Pavel din Samosata și lui Teodotion, tovarășul său care gândește la fel cu el, și celuilalt Nestorie smintitul, anatema!

— Lui Petru ereticul, supranumit și Lykopetros, lui Eutihie și lui Sabelie, rău gânditorii, anatema!

— Lui Iacob Armeanul Stanstalos, lui Dioscor patriarhul Alexandriei, lui Sever rău-cinstitorul de Dumnezeu, și deodată lui Sergios, Pavel și Pyrrhus, care gândesc la fel cu ei, împreună cu Sergios, ucenicul lui Lykopetros, anatema!

— Tuturor eutihienilor, monoteiștilor, iacobiștilor, artziburiștilor și, simplu, tuturor ereticilor, anatema!”

<sup>189</sup>Sinodul iconomah de la Hieria-Vlaherne, 754. Textul românesc la hotărârii sale iconomahe în: Sfântul Teodor Studitul, *În apărarea sfintelor icoane — dosarul unei rezistențe teologice*, studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr, 2017, p. 143-165.

<sup>190</sup>Constantin V, 741-775.

[VII. Aclamații]

[1. Formule de aclamare pentru împărați în viață — exemple]

Împăraților mulți ani!

Lui Mihail, ortodoxul nostru împărat, și Teodora<sup>191</sup>, mama lui, mulți ani!

Lui Constantin și Teodora<sup>192</sup>, ortodocșii noștri împărați, mulți ani!

Lui Alexie<sup>193</sup>, ortodoxul nostru împărat și Irina, ortodoxa noastră împărăteasă, mulți ani!

Lui Manuel<sup>194</sup>, ortodoxul nostru împărat porfirogenet și autocratul romeilor, Comnenul, mulți ani!

Lui Ioan, ortodoxul nostru împărat, și Ana preabinecinstitoarea de Dumnezeu augustă<sup>195</sup>, mulți ani!

Lui Ioan, preabinecinstitorul de Dumnezeu<sup>196</sup> împărat și autocrat al romeilor, Paleologul, și Maria<sup>197</sup> preabinecinstitoarea de Dumnezeu augusta, mulți ani!

Dumnezeu să păzească stăpânirea lor!

Dumnezeu să dea pace împărăției lor!

Împărate ceresc, păzește-i pe împărații pământești!

Lui Iosif, preasfințitul patriarh ecumenic<sup>198</sup>, mulți ani!

Lui Nicolae, preasfințitul nostru arhiepiscop al preasfintei mitropolii a Cretei, mulți ani!

Lui Ioan, preasfințitul episcop al sfintei noastre episcopii [N.], mulți ani!

[2. Aclamații ale personajelor defuncte]

[a. Împărați]

Lui Mihail, ortodoxul nostru împărat și Teodorei, mama lui<sup>199</sup>, veșnică pomenirea!

Lui Vasile<sup>200</sup>, Constantin<sup>201</sup>, Leon<sup>202</sup>, Alexandru<sup>203</sup>, Hristofor<sup>204</sup>, Roman<sup>205</sup>, Constantin<sup>206</sup>, Roman<sup>207</sup>, Nichifor<sup>208</sup>, Ioan<sup>209</sup>, Vasile<sup>210</sup>, Constantin<sup>211</sup>, Roman<sup>212</sup>,

---

<sup>191</sup>Mihail III, 842-867, și Teodora, 842-855, mama sa.

<sup>192</sup>Constantin IX Monomahul, 1042-1055, și soția sa Teodora Porfirogeneta.

<sup>193</sup>AlexieI Comnenul, 1081-1118 și soția sa Irina Dukaina.

<sup>194</sup>ManuelI Comnenul, 1143-1180.

<sup>195</sup>Ioan III Vatatzes, 1222-1254 și soția sa Anna de Hohenstaufen.

<sup>196</sup>Eusebestatos.

<sup>197</sup>Ioan VIII Paleologul, 1425-1448 și soția sa Maria de Trapezunt,

<sup>198</sup>Iosif II, 1416-1439.

<sup>199</sup>Mihail III, 842-867, și Teodora, 842-855 (815-după 867).

<sup>200</sup>Vasile I Macedoneanul, 867-886.

<sup>201</sup>Constantin, 868-879, fiul lui Vasile I.

<sup>202</sup>Leon VI cel Înțelept, 886-912.

<sup>203</sup>Alexandru, 912-913, fratele lui Leon VI.

<sup>204</sup>Hristofor, 921-931, fiul cel mare al lui Romanos I Lekapenos, coîmpărat cu acesta.

Mihail<sup>213</sup>, Constantin<sup>214</sup>, Mihail<sup>215</sup>, Isaac<sup>216</sup>, Constantin<sup>217</sup>, Roman<sup>218</sup>, Andronic, Mihail<sup>219</sup>, Nichifor<sup>220</sup>, Isaac<sup>221</sup>, Alexie<sup>222</sup>, Ioan<sup>223</sup>, Manuel<sup>224</sup>, care primind haina dumnezeiască și îngerească și-a schimbat numele în Matei monahul, Alexie<sup>225</sup>, Isaac<sup>226</sup>, Alexie<sup>227</sup>, Teodor<sup>228</sup>, care au schimbat împărăția pământească pe cea cerească, veșnică pomenire!

Lui Ioan<sup>229</sup> Dukas care a fost slăvitul nostru împărat de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, veșnică pomenirea!

Lui Teodor<sup>230</sup> Dukas, împăratul nostru de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, care primind haina dumnezeiască și îngerească și-a schimbat numele în Teodor monahul, veșnică pomenirea!

Lui Mihail<sup>231</sup> de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte împăratul nostru, Paleologul cel Tânăr, veșnică pomenirea!

---

<sup>205</sup>Romanos I Lekapenos, 920-944.

<sup>206</sup>Constantin VII Porfirogenetul, 912-959.

<sup>207</sup>Romanos II, 959-963.

<sup>208</sup>Nichifor I, 963-969.

<sup>209</sup>Ioan I Tzimiskis, 969-976.

<sup>210</sup>Vasilie II Bulgaroctonos, 976-1025. Lacună în text cu numele împăraților din intervalul 1025-1059.

<sup>211</sup>Constantin VIII, 1025-1028.

<sup>212</sup>Romanos III Argyros, 1028-1034.

<sup>213</sup>Mihail IV Paflagonianul, 1034-1041.

<sup>214</sup>Constantin IX Monomachos, 1042-1055.

<sup>215</sup>Mihail VI Stratiotikos, 1056-1057.

<sup>216</sup>Isaac I Comnenul, 1057-1059.

<sup>217</sup>Constantin X Dukas, 1059-1067.

<sup>218</sup>Roman IV Diogenes, 1068-1071.

<sup>219</sup>Mihail VII Dukas, 1071-1078.

<sup>220</sup>Nichifor III Botaniatis, 1078-1081.

<sup>221</sup>Isaac Sebastocratorul, fratele lui Alexie I Comnenul.

<sup>222</sup>Alexie I Comnenul, 1081-1118.

<sup>223</sup>Ioan II Comnenul, 1118-1143.

<sup>224</sup>Manuel II Comnenul 1143-1180.

<sup>225</sup>Alexie II Anghelos, 1180-1183. Andronic I Comnenul (1183-1185) omis pentru atrocitățile comise

<sup>226</sup>Isaac II Anghelos, 1185-1195, 1203-1204.

<sup>227</sup>Alexie III Anghelos, 1195-1202.

<sup>228</sup>Theodor I Laskaris, 1204-1222.

<sup>229</sup>Ioan III Vatatzes, 1222-1254.

<sup>230</sup>Teodor II Laskaris, 1254-1258.

<sup>231</sup>Mihail IX Paleologul, 1295-1320. Omis Mihail VIII Paleologul (1261-1282) datorită asasinării lui Ioan IV Laskaris (1258-1261) și a impunerii cu forța a „unirii” de la Lyon (1275).

Lui Andronic<sup>232</sup>, de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte împăratul nostru Paleologul, care luând dumnezeiasca și îngereasca lumină și-a schimbat numele în Antonie monahul, veșnică pomenirea!

Lui Andronic<sup>233</sup>, cel ce a fost în bine-cinstitor de Dumnezeu sfârșit preabinecinstitorul de Dumnezeu și de Hristos iubitorul nostru împărat, Paleologul, veșnică pomenirea!

Lui Ioan<sup>234</sup> de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte împăratul nostru Cantacuzino, care luând dumnezeiască și îngerească haină și-a schimbat numele în Ioasaf monahul, care în viața lui a luptat cu tărie din tot sufletul prin cuvinte, fapte, discuții și scrieri pentru Biserica lui Hristos și dogmele ei cele drepte, pentru menținerea dogmelor apostolice și patristice ale Bisericii și surparea ereziei viclene și lipsite de Dumnezeu a lui Varlaam și Akindynos și a celor ce gândesc la fel cu ei, veșnică pomenirea!

Lui Ioan<sup>235</sup>, de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte împăratul nostru Paleologul, veșnică pomenirea!

Lui Ioan<sup>236</sup>, de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte împăratul nostru Paleologul, care luând dumnezeiasca și fericita haină și-a schimbat numele în Iosif monahul, veșnică pomenirea!

[*la Tesalonic:*] Lui Ioan de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte împăratul nostru Paleologul, care și-a sfârșit în chip bine-cinstitor de Dumnezeu tot timpul vieții sale, care s-a arătat patron al Bisericii și al sfințelor ei dogme, care a luptat cu tărie și vitejie pentru treburile romeilor plecați aproape până în genunchi de străini și care, atunci când s-a ridicat o furtună năprasnică care amenința să scufunde toate, n-a cedat nimic, ci asemenea bunilor cârmaci a salvat stăpânirea romeilor și a smuls<sup>237</sup> din mâna barbarilor cetăți nu puține, din care cea dintâi și cea mai mare a fost Tesalonicul nostru, care a văzut iarăși libertatea după o lungă sclavie — Dumnezeu lăsându-Se înduplecat de luptele și înflăcărarea împăratului și de mijlocirea pentru cetatea lui a marelui mucenic Dimitrie și dăruindu-i eliberarea din sclavie —; care și-a făcut reședința în acest oraș și n-a lipsit de la nici una din îndatoririle sale, ci ne-a asigurat în toate felurile siguranța noastră, care a raportat triumfuri și biruințe împotriva patimilor, și a găsit în bolile de multe feluri care au venit peste el prilejul unei mai mari virtuți și doxologii

---

<sup>232</sup> Andronic II Paleologul, 1282-1328.

<sup>233</sup> Andronic III Paleologul, 1328-1341.

<sup>234</sup> Ioan VI Cantacuzino, 1347-1354, când a abdicat intrând împreună cu soția sa în monahism, devenind monahul Ioasaf și trăind până în 1383.

<sup>235</sup> Ioan V Paleologul, 1341-1392.

<sup>236</sup> Ioan VII Paleologul, 1399-1402.

<sup>237</sup> În 1403.

aduse lui Dumnezeu și în cele din urmă a venit la smerenia și sărăcia lui Hristos și prin dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Iosif monahul, veșnică pomenirea!

Lui Manuel<sup>238</sup>, de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte împăratul nostru Paleologul, care luând dumnezeiasca și fericita haină și-a schimbat numele în Matei monahul, veșnică pomenirea!

[Ia Tesalonic:] Lui Manuelde bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte împăratul nostru Paleologul, care prin înțelepciunea cuvintelor și înălțimea chibzuinței, prin bărbăția sufletului și voința sa foarte tare, prin prerogativele, comandamentele, călătoriile sale îndelungate, prin necazurile suferite pentru binele obștesc, prin osteneli nemângăiate și strălucirea a tot felul de virtuți, a strălucit ca soarele în lume mai presus decât preacredincioșii împărați de odinioară, iar prin zelul ortodox, alcătuirea de scrieri și minunate omilii a luptat cu tărie pentru Biserica lui Hristos și cu ajutorul lui Dumnezeu și mijlocirea Maicii Domnului a salvat creștinilor cu foarte mari lupte Orașul Regină [Constantinopolul] și multe alte orașe; iar la sfârșit a ales sărăcia foarte bogată și smerenia foarte înaltă a lui Hristos și a luat asupra sa crucea iar prin dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Matei monahul, veșnică pomenirea!

[b. Împărătese]

Evdokiei<sup>239</sup>, Teofanei<sup>240</sup>, Teodorei<sup>241</sup>, Elenei<sup>242</sup>, Teofanei<sup>243</sup>, Teodorei<sup>244</sup>, Zoei<sup>245</sup>, Teodorei<sup>246</sup>, Ecaterinei<sup>247</sup>, Evdochiei<sup>248</sup>, Mariei<sup>249</sup>, Irinei<sup>250</sup>, Irinei<sup>251</sup>, Irinei<sup>252</sup>, Mariei<sup>253</sup> care luând haină dumnezeiască și îngerească și-a schimbat

---

<sup>238</sup>Manuel II Paleologul, 1391-1425.

<sup>239</sup>Soția lui Vasile I Macedoneanul.

<sup>240</sup>Soția lui Leon VI cel Înțelept.

<sup>241</sup>Soția lui Romanos I Lekapenos.

<sup>242</sup>Elena Lekapena soția lui Constantin VII Porfirogenetul.

<sup>243</sup>Soția lui Romanos II și Nichifor Phokas.

<sup>244</sup>Soția lui Ioan I Tzimiskes.

<sup>245</sup>Zoe Pofirogeneta, 1028-1050, căsătorită cu Romanos III (1028-1034), Mihail IV (1034-1041) și

Constantin IX (1042-1050).

<sup>246</sup>Sora Zoei, 1042-1056.

<sup>247</sup>Ecaterina a Bulgariei, soția lui Isaac I Comnenul.

<sup>248</sup>Eudokia Makrembolitissa, soția lui Constantin X și Romanos IV Diogenes.

<sup>249</sup>Maria de Alania, fiica regelui Bagrat IV și soția lui Mihail VII și Nichifor III.

<sup>250</sup>Irina Doukaina, soția lui Alexie I Comnenul.

<sup>251</sup>Irina-Piroshkaa Ungariei, soția lui Ioan II Comnenul.

<sup>252</sup>Irina-Bertha de Sulzbach, prima soție a lui Manuel I Comnenul.

<sup>253</sup>Maria a Antiohiei, soție și văduvă a lui Manuel I Comnenul.

numele în Xenii monahia, Eufrosinei<sup>254</sup>, Anei<sup>255</sup> și Elenei<sup>256</sup>, preabinecinstitoarelor de Dumnezeu auguste, veșnică pomenirea!

Irinei<sup>257</sup>, slăvitei noastre stăpâne de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, care luând dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Evghenia monahia, veșnică fie pomenirea!

Teodorei<sup>258</sup>, slăvitei noastre stăpâne de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, care luând dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Evghenia monahia, veșnică pomenire!

Irinei<sup>259</sup>, slăvitei noastre stăpâne de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, veșnică pomenire!

Irinei<sup>260</sup>, slăvitei noastre stăpâne de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, care luând dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Evghenia monahia, veșnică pomenirea!

Mariei<sup>261</sup>, slăvitei noastre stăpâne de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, care luând dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Xenii monahia, veșnică pomenirea!

Anei<sup>262</sup>, slăvitei noastre stăpâne de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, care luând dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Anastasia monahia, care prin toate faptele și cuvintele ei a luptat toată viața ei din tot sufletul pentru menținerea dogmelor apostolice și patristice ale Bisericii și surparea ereziei viclene și lipsite de Dumnezeu a lui Varlaam și Akindynos și a celor ce gândesc la fel cu ei, veșnică fie pomenirea!

Irinei<sup>263</sup>, slăvitei noastre stăpâne de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, care luând dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Evghenia monahia, veșnică pomenirea!

Anei<sup>264</sup>, slăvitei noastre stăpâne de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, care luând dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Evghenia monahia, veșnică pomenirea!

---

<sup>254</sup>Euphrosyne Doukaina Kamaterina, soția lui Alexie III Anghelos.

<sup>255</sup>Anna de Hohenstaufen, soția lui Ioan III Vatatzes.

<sup>256</sup>Elena Asenina a Bulgariei, soția lui Teodor II Laskaris.

<sup>257</sup>Soția lui Ioan III Vatatzes.

<sup>258</sup>Soția lui Mihail VIII, decedată în 1303.

<sup>259</sup>Irina de Ungaria sau Irina de Montferrat († 1317), cele două soții ale lui Andronic II.

<sup>260</sup>Irina de Montferrat, prima soție a lui Andronic III, decedată în 1324.

<sup>261</sup>Soția lui Mihail IX.

<sup>262</sup>Ana de Savoia, a doua soție a lui Andronic III, decedată în 1355.

<sup>263</sup>Irina Asanina, soția lui Ioan VI Cantacuzino, intrată în monahism împreună cu soțul ei la abdicarea acestuia în decembrie 1354.

<sup>264</sup>Ana Vasilievna a Moscovei, soția lui Ioan VIII Paleologul, decedată în 1418.

Elenei<sup>265</sup>, slăvitei noastre stăpâne de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, care luând dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Ipomoni monahia, veșnică pomenirea!

Mariei<sup>266</sup>, slăvitei noastre stăpâne de bine-cinstitoare de Dumnezeu aducere-aminte, care luând dumnezeiasca și îngereasca haină și-a schimbat numele în Macaria monahia, veșnică pomenirea!

[c. Patriarhi]

Lui Germanos<sup>267</sup>, Tarasie<sup>268</sup>, Nichifor<sup>269</sup> și Metodie<sup>270</sup>, slăviților patriarhi, veșnică pomenirea!

Lui Ignatie<sup>271</sup>, Fotie<sup>272</sup>, Ștefan<sup>273</sup>, Antonie<sup>274</sup>, Nicolae<sup>275</sup>, Eftimie<sup>276</sup>, Ștefan<sup>277</sup>, Trifon<sup>278</sup>, Teofilact<sup>279</sup>, Polieuct<sup>280</sup>, Antonie<sup>281</sup>, Nicolae<sup>282</sup>, Sisinie<sup>283</sup>, Serghie<sup>284</sup>, Eustatie<sup>285</sup>, Alexie<sup>286</sup>, Mihail<sup>287</sup>, Constantin<sup>288</sup> Ioan<sup>289</sup>, Cosma<sup>290</sup>, Eustratie<sup>291</sup>, Nicolae<sup>292</sup>, Ioan<sup>293</sup>, Leon<sup>294</sup>, Mihail<sup>295</sup>, Luca<sup>296</sup>, Mihail<sup>297</sup>, Hariton<sup>298</sup>, Teodosie<sup>299</sup>,

---

<sup>265</sup> Elena Cantacuzino, soția lui Ioan V Paleologul, decedată în 1396.

<sup>266</sup> Maria de Trapezunt, soția lui Ioan VIII Paleologul, decedată în 1439.

<sup>267</sup> Germanos 715-730, patriarh mărturisitor pomenit pe 12 mai

<sup>268</sup> Tarasie, 784-806, patriarh mărturisitor pomenit pe 25 februarie.

<sup>269</sup> Nichifor, 806-815, patriarh mărturisitor pomenit pe 13 martie.

<sup>270</sup> Metodie, 843-847, patriarh mărturisitor pomenit pe 14 iunie.

<sup>271</sup> Ignatie, 847-858; 867-877.

<sup>272</sup> Fotie, 858-867; 877-886.

<sup>273</sup> Ștefan I, 866-893.

<sup>274</sup> Antonie II Kauleas, 893-901.

<sup>275</sup> Nicolae I Mystikos, 901-907; 912-925.

<sup>276</sup> Eftimie I Synkellos, 907-912.

<sup>277</sup> Ștefan II, 925-928.

<sup>278</sup> Tryfon, 928-931.

<sup>279</sup> Teofilact, 933-956.

<sup>280</sup> Polieuct, 956-970. Omitere a lui Vasile I Skamandrenos (970-974) depus.

<sup>281</sup> Antonie III Studitul, 974-980.

<sup>282</sup> Nicolae II Chrysoverghis, 984-996.

<sup>283</sup> Sisinie II, 996-999.

<sup>284</sup> Serghie II Studitul, 1001-1019.

<sup>285</sup> Eustatie, 1019-1025.

<sup>286</sup> Alexie I Studitul, 1025-1043.

<sup>287</sup> Mihail I Kerularios, 1043-1058,

<sup>288</sup> Constantin III Lichudis, 1059-1063.

<sup>289</sup> Ioan VIII Xifilin, 1063-1075.

<sup>290</sup> Cosma I, 1075-1081.

<sup>291</sup> Eustratie Garidas, 1081-1084.

<sup>292</sup> Nicolae III Grammatikos, 1084-1111.



Vasile<sup>300</sup>, Nichita<sup>301</sup>, Leontie<sup>302</sup>, Dositei<sup>303</sup>, Gheorghe<sup>304</sup>, Ioan<sup>305</sup>, Mihail<sup>306</sup>, Teodor<sup>307</sup>, Maxim<sup>308</sup>, Manuil<sup>309</sup>, Metodie<sup>310</sup> care luând haina dumnezeiască și îngerească și-a schimbat numele în Acachie monahul, și lui Manuil, care luând haina dumnezeiască și îngerească și-a schimbat numele în Matei monahul, patriarhii ortodocși, veșnică pomenirea!

Lui Germanos<sup>311</sup>, slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, care luând haina dumnezeiască și îngerească și-a schimbat numele în Gheorghe monahul, veșnică pomenirea!

Lui Arsenie<sup>312</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, veșnică pomenirea!

Lui Iosif<sup>313</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, veșnică pomenire!

Lui Atanasie<sup>314</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, veșnică pomenirea!

---

<sup>293</sup> Ioan IX, 1111-1134.

<sup>294</sup> Leon Stypes, 1134-1143.

<sup>295</sup> Mihail II, 1143-1146. Omiși cinci patriarhi din intervalul 1146-1157: Cosma II Aticul (1146-1147) depus; Nicolae IV Muzalon (1147-1151) demisionar; Teodot II (1151-1152); Neofit (1153-1154) și Constantin IV Chliarenos (1154-1157); toți schimbați de Manuel I Comnenul.

<sup>296</sup> Luca Chrysoverghis, 1157-1169.

<sup>297</sup> Mihail III, 1170-1178.

<sup>298</sup> Hariton, 1178-1179.

<sup>299</sup> Teodosie I Boradiotes, 1179-1183.

<sup>300</sup> Vasile II Kamateros, 1183-1186.

<sup>301</sup> Nichita II, 1186-1189.

<sup>302</sup> Leontie, 1189-1190.

<sup>303</sup> Dositei, 1190-1191.

<sup>304</sup> Gheorghe II Xifilin, 1191-1198.

<sup>305</sup> Ioan X Kamateros, 1198-1206.

<sup>306</sup> Mihail IV Autoreianos, 1207-1213.

<sup>307</sup> Teodor II Eirenikos, 1213-1215.

<sup>308</sup> Maxim II, 1216.

<sup>309</sup> Manuil I Charitopoulos, 1216-1222.

<sup>310</sup> Metodie, II, 1240.

<sup>311</sup> Germanos II, 1222-1240.

<sup>312</sup> Arsenie Autoreianos, 1255-1267.

<sup>313</sup> Iosifl Galesiotes, 1267-1275, 1282-1283.

<sup>314</sup> Atanasie I, 1289-1293, 1304-1310. Omișiunile din intervalul 1260-1303: Nichifor II (1260-1261), Gherman III (1267), Ioan XI Vekkos (1275-1282), Grigorie II Cipriotul (1283-1289) și Ioan XII Cosma (1294-1303) reflectă schisma „arsenită” și conflictul intern legat de

Lui Gherasim<sup>315</sup>, preasfințitul patriarh, veșnică pomenirea!

Lui Isaia<sup>316</sup>, preasfințitul patriarh, veșnică pomenirea!

Lui Isidor<sup>317</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, veșnică pomenirea!

Lui Calist<sup>318</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, veșnică pomenirea!

Lui Filotei<sup>319</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, care s-a luptat cu tărie în cuvinte, fapte, discuții, învățături și scrieri pentru Biserica lui Hristos și dogmele ei drepte, veșnică pomenirea!

[la Tesalonic:] Lui Filotei<sup>320</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, care cu mii de lupte și osteneli și cu zel dumnezeiesc a întărit credința ortodoxă și a surpat foarte bine pe născocitorii ereziilor, care în binecinstitoarea de Dumnezeu mărturisire a prezidat sfântul sinod<sup>321</sup> în cuvinte și fapte, veșnică pomenirea!

Lui Macarie<sup>322</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, veșnică pomenirea!

Lui Nil<sup>323</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, care s-a luptat cu tărie în cuvinte, fapte, discuții, învățături și scrieri pentru Biserica lui Hristos și dogmele ei drepte, veșnică pomenirea!

Lui Antonie<sup>324</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, veșnică pomenirea!

Lui Calist<sup>325</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, veșnică pomenirea!

---

acceptarea „unirii” de la Lyon (1275); reconcilierea arseniților a fost obținută în 1310 cu prețul sacrificării memoriei acestor patriarhi, ale căror nume au fost scoase din diptice; la acestea se adaugă Nifon I (1310-1314), depus din motive infame, și Ioan XIII Glykis (1316-1320), poate pentru că, fiind căsătorit, nu a îmbrăcat haina monahală pentru a ajunge patriarh.

<sup>315</sup>Gherasim, 1320-1321.

<sup>316</sup>Isaia, 1321-1334. Omis Ioan XVI Calecas (1334-1347), depus în 1347 ca antipalmit.

<sup>317</sup>Isidor, 1347-1349, patriarh palamit, a prezidat Sinodul palamit din 1347.

<sup>318</sup>Calist I, 1350-1354 și 1355-1363 patriarh palamit, a prezidat Sinodul de la Vlaherne din 1351.

<sup>319</sup>Filotei Kokkinos, 1354-1355 și 1364-1376 patriarh palamit, a prezidat Sinodul din 1368, care l-a canonizat pe sfântul Grigorie Palama.

<sup>320</sup>Patriarhul Filotei era originar din Tesalonic.

<sup>321</sup>Sinodul constantinopolitan din 1368.

<sup>322</sup>Macarie, 1376-1379 și 1390-1391.

<sup>323</sup>Nil, 1379-1388.

<sup>324</sup>Antonie IV, 1389-1390, 1391-1397.

<sup>325</sup>Calist II, 1397

Lui Matei<sup>326</sup> preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, veșnică pomenirea!

Lui Eftimie<sup>327</sup>, preasfințitul și slăvitul patriarh cu fericit sfârșit, care ajungând pe culmea înțelepciunii din afară [profane] și a dumnezeieștii noastre înțelepciuni și copil a ales viața potrivit lui Hristos strălucind în ea și a hrănit mult zel pentru dogmele cele drepte ale Bisericii, iar prin viața, învățăturile, faptele cele bune și discuțiile sale pe mulți i-a călăuzit la viața potrivit virtuții luminând ca o făclie marginile lumii prin piscurile virtuților sale, veșnică pomenirea!

<Lui Ghenadie<sup>328</sup>, preasfântul patriarh ecumenic, care a strălucit în generația noastră ca un luminător în virtute, dar a avut mai mare tărie în înțelepciunea de tot felul și în puterea neîntrecută a cuvintelor, care a luptat strălucit pentru credința ortodoxă și prin cuvinte și prin scrieri și prin discuții și prin învățături, vorbind de multe ori cu îndrăzneală despre dreapta credință cu vitejie neîntrecută a sufletului înaintea împăraților, a celor puternici și a întregului popor, și în toate a învățat și a dovedit sfânta mărturisire și adevărul credinței creștine și a vestit-o în chip mai nobil și însemnat decât orice vestitor, iar mai apoi îmbrățișând și alegând în locul a toate isihia, și-a schimbat în ea viața și petrecerea în chip cuvios și fericit, și așa și-a pecetluit spre laudă veșnică virtutea sa în multe feluri, veșnică pomenirea!<sup>329</sup>>

[d. Mitropoliți ai Tesalonicului]

Lui Dorotei<sup>330</sup>, preasfințitul arhiepiscop al Tesalonicului, care a fost dat cu adevărat ca un dar de la Dumnezeu plinătății cu numele lui Hristos, care prin virtuțile sale deiforme s-a făcut vestit și minunat tuturor și prin exegezele și învățăturile sale părintești și duhovnicești, și înainte de arhierie și după primirea ei, pe toți i-a luminat, și a răbdat multe sudori, osteneli, închisori și maltratări pentrubuna-cinstire de Dumnezeu și dogmele ortodoxe ale Bisericii lui Hristos împreună cu dumnezeiescul și minunatul său părinte și învățător Grigorie [Palama] cel Mare, veșnică pomenirea!

Lui Isidor<sup>331</sup>, care a fost întru fericit sfârșit preasfințit arhiepiscop al Tesalonicului, care ca o stea luminoasă turma sa prin sfintele lui învățături și exegeze și asemenea Bunului și Întâiului Păstor Hristos s-a îngrijit în tot felul de turma sa și a suportat călătorii îndelungate și orice lucru dumnezeiesc și care duce la mântuire, care i-a învățat pe alții prin cuvinte și a arătat prin fapte el însuși ceea

---

<sup>326</sup> Matei, 1397-1410

<sup>327</sup> Eftimie II, 1410-1416

<sup>328</sup> Ghenadie II Scholarios, 1454-1464, †1473.

<sup>329</sup> *Cod. Paris. gr. 1294*, ed. *Œuvres complètes de Georges Scholarios* publiées par Louis Petit, X. A. Siderides, Martin Jugie, vol. VIII, Paris, 1936, p. 33\*.

<sup>330</sup> Dorotei Vlati, 1371-1379.

<sup>331</sup> Isidor Glavas, 380-1397.

ce îi învăța pe alții, făcându-se prin strălucirile prin virtute și prin înțelepciune cu adevărat egalul celor dinaintea sa, veșnică pomenirea!

Lui Gavriil<sup>332</sup>, care a fost întru fericit sfârșit preasfințit arhiepiscop al Tesalonicului, care a fost închinat lui Dumnezeu aproape din pruncie și a fost cel dintâi în viața monahală, și de aceea a primit ca premiu al virtuții cărmuirea acestei cetăți, care a păzit-o prin multe fapte și cereri la Dumnezeu și care, pe lângă celelalte daruri duhovnicești pe care le avea, era împodobit cu blândețe și iubire și a arătat pururea bunăvoință părintească față de copiii săi duhovnicești, veșnică pomenirea<sup>333</sup>!

Lui Simeon<sup>334</sup>, care a fost întru fericit sfârșit preasfințit arhiepiscop al Tesalonicului, care, pe lângă faptul că era plin de înțelepciune duhovnicească mai presus de fire și s-a distins prin conduita și viața ascetică sau îngerească, pe care a realizat-o la culme, prin smerenia potrivit lui Hristos, Temelia virtuților, s-a înălțat potrivit făgăduințelor nemincinoase ale Stăpânului și prin făptuire a urcat la vedere, iar de aici la un semn al lui Dumnezeu a fost pus ca o făclie luminoasă pe sfeșnic și a urcat ca un vestitor al adevărului pe munte înalt și prin dulcile raze ale învățăturilor sale a luminat nu numai mitropolia sa aceasta, ci toată lumea asemenea unui soare, care a arătat la culme ca aproape nimeni dintre toți iubirea de Dumnezeu și de aproapele, și prin cântări sfinte a încununat încă de aici corurile sfinților, a căror viață a râvnit-o și a săvârșit-o, fiind și arătându-se cu adevărat între purtător de Dumnezeu prin obiceiurile lui îngerești, venerabile și deiforme și prin starea sa veselă, care a nutrit un zel fierbinte asemenea unui soare pentru dogmele bine-cinstitoare de Dumnezeu și părintești ale Bisericii și a adăpat-o în fiecare zi cu apa dulce a învățăturilor iar prin graiul său seducător, desfătător și curgător de miere îi atrăgea și ține cu putere la sine pe toți ca o sirenă negrăită, care a ambiționat să-și arate viața ca un mulaj și o pecete a celor vechi, ca un stâlp al dreptei-credințe, un dreptar al virtuții și un model al viețuirii creștinești, iar din toate acestea pe toți oamenii și pe cei ce au altă credință decât noi i-a mișcat spre uimire, minunare, laudă și doxologie a marelui Dumnezeu a toate, veșnică pomenirea<sup>335</sup>!

<Lui Marcu<sup>336</sup> de fericită pomenire, care a fost slăvit mitropolit la Efesului, care în viață, cuvânt și toate felurile de înțelepciune n-a cedat cu nimic în fața

---

<sup>332</sup>Gavriil, 1397-1416.

<sup>333</sup>Elogiile mitropoliților Isidor și Gavriil au fost alcătuite de urmașul lor Simeon al Tesalonicului.

<sup>334</sup>Simeon al Tesalonicului, 1417-1429, pomenit în 15 septembrie.

<sup>335</sup>Autorul elogiei lui Simeon al Tesalonicului e Ioan Eugenicul, fratele faimosului Marcu Eugenicul, mitropolitul Efesului.

<sup>336</sup>Marcu Eugenicul, mitropolit al Efesului între 1437 și 1444, sufletul rezistenței față de sinodul unionist de la Ferrara-Florența, pomenit în 19 ianuarie.

celor din vechime în aceste vremuri cele mai de pe urmă și pentru toți cei care se împărtășesc întrucâtva de cuvânt și înțelepciune, care a fost conducător și învățător, care a împodobit în pace Biserica cu multe scrieri și a rezistat apoi cu vitejie în multe cu latinii atât în Italia, cât și aici, care a fost promovat exarh de împărăția și Biserica noastră și așa a biruit în chip strălucit în toate luptele, așa încât înțelepciunea și îndrăzneia lui pentru adevăr au fost admirate și de străini; și măcar că acolo unii au căzut la învoială cu străinii în chip inconștient, iar alții sub constrângere, dar venind mai apoi aici le-a părut rău și de aceea cu pronia suprabună a lui Dumnezeu acum domnește la noi rigoarea în ce privește dogmele părintești și desăvârșita întoarcere de la cei ce cred cele contrare, aproape el singur fiind împreună cu Dumnezeu pricina acestui fapt, pe unii proptindu-i și făcându-i fermi în credință, iar pe cei care se clătinau aducându-i înapoi, și care apoi cu fericit sfârșit a lăsat viața aceasta și s-a mutat în chip norocos la viața cea fericită și veșnică, veșnică pomenirea!<sup>337></sup>

*[VIII. Epilog]*

Sfânta Treime i-a slăvit!

Implorându-L pe Dumnezeu să fim și noi povățuiți și întăriți prin luptele, isprăvile și învățăturile lor până la moarte pentru buna cinstire [a lui Dumnezeu] și cerându-I să ne arate până la sfârșit imitatori ai vieții lor dumnezeiești, fie să ne învrednicim și noi de cele cerute cu îndurările, harul și milele marelui și întâiului nostru Arhiereu, Hristos adevăratul Dumnezeuul nostru, cu soliile preaslăvitei noastre Stăpâne de Dumnezeu Născătoarea și Pururea Fecioara Maria, ale îngerilor celor cu chip dumnezeiesc și ale tuturor sfinților. Amin.

---

<sup>337</sup>*Cod. Oxon. Holkham 78 (115), f. 184v-185r.*